

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему: **МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.05310-2з
спеціальності 053– Психологія
Гаврилюк Наталія Сергіївна
Керівник: к.психол.н., доцент Т.В. Скрипаченко
Рецензент: к.психол.н., доцент В.В. Грандт

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістер
Спеціальність 053 Психологія
Освітньо-професійна програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Гаврилюк Наталія Сергіївна

Тема роботи Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів середньої школи на уроках англійської мови

керівник роботи Скрипаченко Тетяна Вікторівна, к. психол. н., доцент кафедри психології

затверджена наказом ЗНУ від «20» 07 2022 року № 886-с

2. Строк подання студентом роботи 15.11.2022

3. Вихідні дані до роботи наукова література за обраною темою дослідження, матеріали виробничої практики, дані експериментального дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивації навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку; розкрити роль мотивації у структурі навчально-пізнавальної діяльності учнів в процесі опанування англійської мови; провести емпіричне дослідження особливостей мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку; розробити програму підвищення навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови, здійснити апробацію та оцінити

ефективність програми підвищення мотивації учнів на уроках англійської мови..

5. Перелік графічного матеріалу: 5 таблиць, 19 малюнків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис; дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Скрипаченко Т.В.		
Розділ 1	Скрипаченко Т.В.		
Розділ 2	Скрипаченко Т.В.		
Розділ 3	Скрипаченко Т.В.		
Висновки	Скрипаченко Т.В.		

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень 2022	Виконано
2	Робота над вступом	лютий 2022	Виконано
3	Робота над першим розділом	березень-квітень 2022	Виконано
4	Робота над другим розділом	травень-червень 2022	Виконано
5	Робота над третім розділом	червень-липень 2022	Виконано
6	Написання висновків	серпень-вересень 2022	Виконано
7	Передзахист	листопад 2022	Виконано
8	Нормоконтроль	листопад 2022	Виконано

Студент _____ Н.С. Гаврилюк

Керівник роботи _____ Т.В. Скрипаченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.М. Грєдинарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 79 сторінок, 5 таблиць, 5 рисунків, 14 діаграм, 63 джерела, 6 додатків.

Об'єкт дослідження - навчальна мотивація учнів середнього шкільного віку.

Предмет дослідження - особливості мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку та методи її підвищення.

Мета роботи: виявити та дослідити особливості мотивації до навчання учнів середнього шкільного віку, визначити роль мотивації в навчальній діяльності учнів та розробити програму підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках англійської мови, виходячи з провідних мотивів навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку.

Гіпотеза дослідження: психологічні особливості та провідні мотиви в суттєвому ступені формують мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, і тому цілеспрямований вплив на них сприяє підвищенню мотивації навчально-пізнавальної діяльності та ефективності вивчення англійської мови учнями середнього шкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні; емпіричні; статистичні.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих даних та розробленої програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови у професійній діяльності вчителів англійської мови у школі з метою подолання проблеми недостатньої мотивації дітей середнього шкільного віку під час вивчення англійської мови у школі.

Наукова новизна полягає у розробці та впровадженні програми із підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови в умовах шкільної освіти та позашкільної освіти.

НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС, ШКІЛЬНА ОСВІТА, МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ, СЕРЕДНІЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ.

SUMMARY

Havryliuk N.S. Motivation of Educational and Cognitive Activities of High School Students during English Lessons.

The qualifying work consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, References (63 items, 5 of foreign origin), 6 appendix on 67 pages. The qualifying work volume is 79 pages long, 74 pages of them – main text. There are 5 tables, 5 illustrations, 14 diagrams.

The qualifying work reveals the problem of secondary school age pupils' educational activity motivation in English classes.

The research object: educational motivation of secondary school age pupils.

The research subject: secondary school age pupils' educational motivation peculiarities and psychological and pedagogical conditions, methods of increasing of secondary school age pupils' educational and cognitive activity motivation.

The research goal: to identify and investigate the peculiarities of secondary school age pupils' educational motivation; to recognise the role of motivation in pupils' educational activity; to develop and probate a program for increasing of secondary school age pupils' educational and cognitive activity motivation in English classes, based on the secondary school age pupils' leading educational activity motives.

The research tasks:

- to analyze theretical approaches to the study of educational motivation;
- to recognise the role of motivation in the structure of pupils' educational and cognitive activity in the process of mastering English language skills;
- to conduct an empirical research and determine the level of formation of the secondary school age pupils' educational motivation;
- to study and analyze psychological and pedagogical conditions, methods of increasing of educational and cognitive activity motivation, taking into account the secondary school age pupils' psychological peculiarities;

- to develop and probate a program of increasing of secondary school age pupils' educational motivation, based on the secondary school age pupils' leading educational activity motives.

Chapter 1 "Theoretical approaches to the study of secondary school age pupils' educational activity motivation" gives analysis of theoretical approaches to the study of educational motivation; clarifies the essence of educational motivation; defines the role of motivation in the structure of pupils' educational and cognitive activity; defines leading educational activity motives and their influence on the secondary school pupils' educational motivation in English classes.

Chapter 2 "Emperical research of secondary school age pupils' educational motivation in English classes" presents methods for diagnosing of secondary school age pupils' educational motivation and results of the diagnosing during phychological and pedagogical experiment.

Chapter 3 "Research of ways of increasing secondary school age pupils' educational motivation in English classes" contains analysis of psychological and pedagogical conditions, methods of increasing of secondary school age pupils' educational and cognitive activity motivation, taking into account the psychological peculiarities of secondary school age pupils; developed program of increasing of secondary school age pupils' educational and cognitive activity motivation in learning English; evaluating the efficiency of developed program and analytical estimation of pupils' educational motivation dynamics after the application of the developed program.

The obtained results can be used by teachers in their professional activities at school in order to overcome the problem of insufficient educational motivation of secondary school age pupils in learning English; to work on educational motivation formation of secondary school pupils.

Key words: educational activity, motivation of educational and cognitive activity, cognitive interest, school education, diagnostic method of educational motivation, secondary school age, educational institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	9
1.1. Сутність поняття «мотивація навчальної діяльності» в психології.....	9
1.2. Роль мотивації у структурі навчально-пізнавальної діяльності учнів.....	20
1.3. Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку у вивченні англійської мови.....	23
1.4. Вплив провідних потреб учнів середнього шкільного віку на мотивацію навчальної діяльності на уроках англійської мови.....	31
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	37
2.1. Методики вивчення навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку.....	37
2.2. Проведення експериментального дослідження, аналіз та інтерпретація результатів дослідження навчальної мотивації учнів на уроках англійської мови.....	40
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	46
3.1. Аналіз психолого-педагогічних умов, методів, прийомів підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням психологічних особливостей учнів середнього шкільного віку.....	46
3.2. Розробка програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку у вивченні англійської мови.....	63
3.3. Оцінка ефективності розробленої програми та динаміки навчальної мотивації учнів в результаті застосування програми підвищення мотивації до навчання.....	69
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Мотивація навчальної діяльності є однією з умов успішності процесу вивчення англійської мови, оскільки допомагає учням набути необхідних знань, сформувати навички та розвинути загальну компетентність у вивченні англійської мови.

Вчителі постійно стикаються з небажанням дітей вчитися. Тому формування та підвищення мотивації учнів до навчання є однією з головних проблем сучасної школи. Однак, незважаючи на те, що питання мотивації до навчання є однією з домінуючих проблем, воно ще недостатньо науково вивчене і вирішене.

Діагностика та сутність мотивації учіння досліджувалась у працях В. Асєєва, О. Аропова, Ю. Кабанського, І. Божович, В. Болгаріної, Н. Галізіної, В. Давидова, І. Давидова, І. Задан, В. Ільїна, Г. Костюка, Н. Кузьміна, О. Левчук, О. Леонтєєва, А. Макарова, В. Мерліна, В. Парамарчик, М. Субчина, Г. Щукіна, П. Якобсона, Л. Проколенко, С. Рубінштейна, та ін. Науковці досліджували структуру мотивації до навчання, механізми виникнення навчальних мотивів, а також роль мотивації у здійсненні навчальної діяльності.

Складність дослідження мотивації до навчальної діяльності полягає у тому, що навчання – це полімотивований процес, який спонукається одночасно багатьма мотивами, внутрішніми, пов'язаними із змістом навчання, отриманням користі від знань, та зовнішними, соціальними мотивами, пов'язаними з бажанням дитини зайняти певне місце в системі суспільних відносин. Внутрішні та зовнішні мотиви можуть бути пов'язані та мати взаємний вплив. Тобто мотиви кожного учня індивідуальні та залежать від його особистості та соціального оточення. Структура навчальних мотивів і ставлення дітей до навчання змінюються в міру того, як розвиваються і змінюються потреби і мотиви навчальної діяльності в процесі росту і розвитку дитини.

Представлені аспекти проблем та її недостатня наукова психолого-педагогічна розробка зумовили вибір теми: «Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів середньої школи на уроках англійської мови».

Мета - виявити та дослідити особливості мотивації до навчання учнів середнього шкільного віку, визначити роль мотивації в навчальній діяльності учнів та розробити програму підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках англійської мови, виходячи з провідних мотивів навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено такі завдання:

- 1) Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивації навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку;
- 2) Розкрити роль мотивації у структурі навчально-пізнавальної діяльності учнів в процесі опанування англійської мови;
- 3) Провести емпіричне дослідження особливостей мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку;
- 4) Розробити програму підвищення навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови, здійснити апробацію та оцінити ефективність програми підвищення мотивації учнів на уроках англійської мови.

Об'єкт - навчальна мотивація учнів середнього шкільного віку.

Предмет – особливості мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку та методи її підвищення.

Гіпотеза дослідження: психологічні особливості та провідні мотиви в суттєвому ступені формують мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, і тому цілеспрямований вплив на них сприяє підвищенню мотивації навчально-пізнавальної діяльності та ефективності вивчення англійської мови учнями середнього шкільного віку.

Для досягнення окресленої мети і вирішення завдань дослідження було використані методи: теоретичні – аналіз матеріалів наукових джерел з досліджуваної проблематики; синтез, порівняння, узагальнення теоретичних та

емпіричних даних для аналізу та розробки програми підвищення навчальної мотивації учнів на уроках англійської мови; емпіричні - діагностичні методи: методика (анкета) для визначення рівня шкільної мотивації (Н. Лусканова); методика «Вивчення мотивації навчання школярів» (М. Гінзбург); методика «Спрямованість на набуття знань та спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн та Н. Курдюкова); Методика «АМВТ Test Battery» (Р. Гарднер); статистичні - математична обробка даних.

Теоретичне значення полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку; дослідженні психолого-педагогічних умов, методів, прийомів підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням психологічних особливостей учнів середнього шкільного віку.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих даних та розробленої програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови у професійній діяльності вчителів англійської мови у школі з метою подолання проблеми недостатньої мотивації дітей середнього шкільного віку під час вивчення англійської мови у школі.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сутність поняття «мотивація навчальної діяльності» в психології

Навчальна діяльність - це процес, за допомогою якого особа свідомо здобуває нові знання, уміння та навички або змінює наявні з метою вдосконалення та розвитку компетентності [47].

Навчальна діяльність, як і інші види людської діяльності, характеризується, в першу чергу, суб'єктністю, предметністю, активністю, цілеспрямованістю і усвідомленістю.

Д.Б. Ельконін, розглядає навчальну діяльність як вид людської діяльності і підкреслює її соціальну природу:

- за своїм змістом, оскільки вона спрямована на засвоєння таких досягнень людства, як культура і наука.

- за смислом, оскільки вона має соціальну значимість і є соціально оціненою.

- за формою, оскільки вона відповідає суспільно виробленим нормам спілкування і здійснюється у спеціальних державних установах (школах, вузах, коледжах тощо) [33].

Навчальна дія як цілісність складається з двох компонентів: мотиваційного (мотив або спонукання) та виконавського. [49]

Мотив (франц. *motif*, лат. *motus* - рух) - спонукання до діяльності, яке пов'язане із задоволенням потреб людини. Мотиви виконують спонукальну функцію і визначає предметну спрямованість людської діяльності. Мотиви надають поведінці особистісний сенс. Розрізняючи мотиви, учні розуміють, навіщо їм потрібно вчитися, але це може і не спонукати їх до навчання.

Мотивація - система спонукань (мотивів) які зумовлюють активність особистості і визначають її спрямованість [45].

Мотиви навчання – спрямованість учня на окремі сторони навчальної діяльності, пов'язані із внутрішнім ставленням учня до неї [32]. Це всі фактори, що обумовлюють прояви навчальної активності [28].

Мотиви мінливі, різноманітні, рухомі, є складними утвореннями, їх не завжди усвідомлюють діти, батьки, вчителі [39].

Навчальна мотивація ґрунтується на потребі дитини у стимулюванні пізнавальної активності, тобто готовності до навчання. Потреби не визначають характер діяльності, їх предмет окреслюється тоді, коли людина ініціює поведінку. Спонукальний (мотиваційний) компонент навчальної діяльності охоплює пізнавальні потреби, мотиви та сенс навчання. Важливою умовою навчання є наявність пізнавальних потреб і мотивів до самовдосконалення, самореалізації та самовираження. Емоційне переживання пізнавальних потреб проявляється як інтерес.

Мотивація навчальної діяльності розглядалася філософами і педагогами в минулому (Аристотель, Демокрит, І. Кант, Я. Коменський, Конфуцій, Лукрецій, Й. Песталоцці, Ж. Піаже, Піфагор, А. Шопенгауер), а також і сучасними науковцями (П. Блонський, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, М. Лісіна, А. Макаренко, А. Маслоу, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, С. Шацький, М. Ярошевський). З аналізу літературних джерел, мотивацію навчальної діяльності можна розглядати як систему мотивів, що формують прагнення до розвитку в середині особистості та можуть бути ззовні керованими через організацію навчальної діяльності школярів у навчальній діяльності [10].

Мотивація навчальної діяльності – це система, яка включає в себе ієрархію внутрішніх і зовнішніх мотивів, навчальні цілі та наміри, способи подолання труднощів і невдач, що виникають у процесі навчання, а також очікування та уявлення щодо власного потенціалу, власних досягнень, оцінку успіхів і невдач [20].

Спонування до навчання може бути:

- ситуативним - коли спонукаючі мотиви, пов'язані з необхідністю виявити, продемонструвати конкретні знання, вміння та навички в конкретній ситуації (наприклад, при виконанні контрольної роботи або при складанні іспиту). Вони є зовнішніми, оскільки не мають стосунку до глибинних основ особистості. Такі мотиви можна вважати стимулами (наприклад, отримати винагороду, уникнути покарання тощо);

- особистісним – коли спонукаючі мотиви, пов'язані з потребою учня в самовдосконаленні, досягненні духовних цілей та ідеалів, безпосередньо спрямованих на розвиток його особистості, на духовне, моральне й інтелектуальне зростання, а також на повноцінне функціонування його як суб'єкта життєдіяльності.

З огляду на особливості навчальної ситуації, можливості учня розрізняють також адекватні та неадекватні спонування до навчальної діяльності (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Види спонукань до навчальної діяльності [46]

Найбільш адекватним мотивом навчальної діяльності є пізнавальний інтерес.

Пізнавальні інтереси - це група мотивів, пов'язаних зі змістом і процесом навчання, спрямованих на оволодіння способами певної діяльності.

За змістом, спрямованістю і масштабом пізнавальних мотивів розрізняють наступні види пізнавальних мотивів: широкі пізнавальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, мотиви самоосвіти, соціальні мотиви (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Різновиди пізнавальних мотивів [46]

Мотивація пізнавальної діяльності учнів є результатом зовнішніх стимулів, що надходять з більш широкого соціального середовища-сім'ї та школи, як свідомої діяльності, та переробки цих впливів учнями, що визначається їх свідомим або недостатньо усвідомлюваним ставленням до цих впливів, залежно від їх вікових та особистісних особливостей.

Мотиви можна умовно розділити на два основні типи за їхнім походженням, виходячи з їхнього зв'язку з навчальною діяльністю і тієї ролі, яку відіграють мотиви як спонукач поведінки і дій учнів у навчальному процесі. Один із них безпосередньо пов'язаний і з навчальною діяльністю, а інший - із ширшими соціальними відносинами школярів.

Перший тип мотивації притаманний самому процесу навчання і визначається його формою, змістом та перебігом. До них належать допитливість, інтерес до знань, потреба в розумовій діяльності, пізнанні, розширенні знань про навколишню дійсність, різноманітні інтелектуальні почуття, бажання вчитися, здобувати і застосовувати нові знання, вдосконалювати свої пізнавальні можливості та інтелектуальні здібності. Цю групу мотивів можна назвати пізнавальними мотивами. Головною спільною ознакою цих мотивів є те, що вони породжуються і формуються в процесі набуття знань, умінь і навичок.

За такої мотивації учнів приваблює сам процес навчання, який передбачає поглиблення та вдосконалення їхніх знань, навичок і вмінь, вправління в кмітливості та винахідливості. Діти отримують задоволення від інтелектуальних зусиль, виконуючі навчальні завдання.

У процесі навчання, розв'язування мислительних задач виникають і розвиваються різноманітні інтелектуальні почуття, які, узагальнюючись, стають мотивами навчальної діяльності. Вони тісно пов'язані з потребою пізнання, з розумовим пошуком, із задоволенням допитливості. До них відносяться здивування, сумнів, здогадка, впевненість в істинності тих, чи інших положень, думок, радість пізнання нового, невідомого, розчарування від зіткнення з непереборними труднощами.

На формування інтелектуальних почуттів, що мотивують навчальну діяльність, великою мірою впливає формування пізнавальних інтересів, набуття школярами загальних логічних умінь і навичок, розвиток потреби в доведенні, обґрунтуванні тих чи інших положень, а також формування наукового світогляду і переконань. Але це, в свою чергу, залежить від якості освіти, її ідейного та наукового рівня, методів навчання, організації колективної та індивідуальної роботи з учнями та інших суб'єктивних чинників.

Формування пізнавальної мотивації визначається низкою психологічних і педагогічних чинників. Тут важливими є суб'єктивна готовність учня до навчальних завдань, що ускладнюються на наступних уроках, певний розвиток

пізнавальних потреб, розумових здібностей, ступінь оволодіння навичками самостійної розумової діяльності, наявність звички до систематичних розумових зусиль, уміння раціонально розподіляти час і організувати свою власну роботу, рівень сформованості позитивних якостей особистості.

До мотивів другого типу навчальної діяльності відносяться ті, які за своїм походженням і змістом ніби виходять за межі суто навчальних процесів і стосуються більш широких соціальних відносин дитини. Знання, отримані в школі, можуть бути для учнів лише засобом для досягнення інших цілей (таких як отримання атестатів, уникнення покарання, отримання похвали тощо). При цьому відсутня така мотивація, як інтерес, допитливість, бажання отримати знання, вміння, навички, захопленість процесом засвоєння знань в результаті навчання.

Цю групу називають широкою соціальною мотивацією. У цій мотивації розкриваються вагомі для особистості соціальні установки, прагнення, запити, виявляється загальна спрямовуюча «позиція» учнів щодо навчання в школі.

Ці мотиви формуються під впливом навколишньої дійсності, сім'ї, всієї навчально та виховної роботи школи. У цьому відношенні навчання є певною формою участі учнів у суспільному житті. Ці мотиви не завжди повною мірою усвідомлюються самою особистістю. Часто це комплекс прагнень і почуттів, які переважно є переживаннями зовнішніх або внутрішніх зобов'язань. Їх вираженість та інтенсивність часто визначається віком учня.

Широка соціальна мотивація складається з різноманітних за своїм змістом і формою виявлення конкретних мотивів. Однак залежно від їхнього джерела, змісту та спрямованості мотиви можна поділити на кілька великих груп, які по-різному впливають на навчальну діяльність.

Суспільно-політичні мотиви розглядають навчання в школі як суспільний обов'язок, як підготовка до майбутньої суспільно-трудової діяльності, спосіб оволодіння культурним надбанням людства, один із засобів реалізації свого суспільного призначення.

Із суспільно-політичними тісно пов'язані професійно-ціннісні мотиви, завдяки яким учіння сприймається як підготовка до майбутньої трудс 15 діяльності, до набуття бажаної професії.

Значну групу становлять мотиви самоствердження та соціального престижу: прагнення учня ствердити свою особистість, а також мотиви пов'язані з почуттям власної гідності, намагання посісти певне місце в доступних йому суспільних відносинах. Прояви цих мотивів варіюються залежно від віку дитини та найближчого оточення. Деякі з них визначаються соціальною спрямованістю особистості (прагненням користуватися авторитетом, посісти гідне місце в колективі, бажанням не підвести колектив). Щодо інших мотивів, то тут переважають особисті прагнення у вузькому розумінні. Вони можуть варіюватися від прагнення відзначитись у колективі до демонстрації домінування над іншими, нарцисизму, амбіцій та багато інших.

Важливу роль у мотивації навчальної діяльності відіграють комунікативні мотиви (мотиви спілкування), які пов'язані з потребою у спілкуванні з іншими людьми, бажанням отримати їхнє схвалення і прагненням наслідувати їх.

Велике значення для стимулювання зусиль учнів у процесі навчання мають мотиви, пов'язані з самовихованням, прагнення особистості до самовдосконалення.

Матеріальна мотивація також важлива для багатьох школярів. Таким чином, школярі розглядають освіту як засіб отримання матеріальних благ. Наприклад, їх цікавить не зміст освіти, а отримання гарних оцінок і атестатів.

Крім цього, сюди також входять мотиви уникнення неприємностей і тривожності (страху). Наприклад, страх, що погані оцінки підірвуть амбіції учня або його статус у класі чи сім'ї, або страх перед різними покараннями за неналежне виконання шкільних обов'язків [24].

Також часто на перший план виходять не внутрішні мотиви, а зовнішні стимули, тобто «ситуативний примус» до виконання навчальних обов'язків. Навчання за такими мотивами набуває характеру захисної дії, є значною мірою

примусовим і, як правило, малопродуктивним. Звісно, у навчанні може бути присутній елемент примусу, навіть якщо соціально цінні прагнення є основною мотивацією. Однак там він відіграє другорядну роль. 16

Усі ці мотиви навчання не існують окремо один від одного, не належать виключно до тієї чи іншої групи, а мають складний взаємозв'язок. Наприклад, інтерес до процесу навчання пов'язаний із задоволенням від успішного виконання завдання і бажанням стати освіченим і корисним членом суспільства. Мотиви особистісного успіху в навчальній діяльності пов'язана з почуттям свого обов'язку, чутливістю до громадської думки та бажанням виділитися в колективі. Зацікавленість учнів у досягненні найкращих результатах навчання поєднується з їх бажанням привернути до себе увагу.

Здебільшого для учнів характерні кілька мотивів навчання. Можна навести безліч різноманітних індивідуальних комплексів постійно діючих мотивів, які спонукають учнів до навчальної діяльності. Важливо забезпечити органічний зв'язок між широкими соціальними мотивами та навчальними інтересами й пізнавальними запитам учнів [2].

Навчальна мотивація має свою структуру і характеризується спрямованістю, стійкістю, динамічністю.

Змістові характеристики мотивів навчальної діяльності:

- наявність особистого змісту навчання для учня;
- дієвість мотиву, тобто його реальний вплив на хід навчальної діяльності

й поведінки дитини;

- місце мотиву в загальній структурі мотивації;
- самостійність виникнення і прояву мотиву;
- рівень усвідомлення мотиву;
- ступінь поширення мотиву на різні типи діяльності, види навчальних

предметів, форми навчальних завдань.

Динамічні характеристики мотивів:

- стійкість мотиву;
- емоційне забарвлення (приємне - неприємне) та модальність (за критерієм досягнення - уникнення певної ситуації учіння);
- ступінь задоволеності - незадоволеності мотиву;
- швидкість виникнення;
- сила мотиву та його інтенсивність і перемикання [23].

17

Прояви мотивів виражаються також у їх силі, виразності, швидкості виникнення тощо. Про них свідчить час, який школяр затрачає на виконання завдань, кількість завдань, які він може виконати під впливом певного мотиву тощо.

Залежно від очікуваних результатів для учнів, існує два типи мотивації навчальної діяльності: внутрішня та зовнішня мотивація (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Структура навчальної мотивації [46]

Внутрішньо мотивовані учні беруть участь у навчальному процесі, бо вважають процес навчання цікавим і приємним; тоді як учні із зовнішньою мотивацією виконують навчальну діяльність, щоб отримати винагороду або уникнути покарання [61].

Навчання включає в себе процес трансформації і навіть спрямованого самоперетворення, який дає змогу дитині стати соціально корисною. Однак

упроцесі навчання також відбувається формування та зміна особистості, в тому числі й її мотивації.

З віком потреби і мотиви та їх структура змінюються. У процесі навчання змінюється тип мотивації учня до навчання. На це впливають нові самонастанови учня (наприклад, прагнення уникати або долати труднощі), довгострокові успіхи або невдачі у навчанні та виборі життєвого шляху. 18

Спочатку починає діяти навчально-пізнавальний мотив, потім стає домінуючим, самостійним і, нарешті, усвідомлюється. Передумовою його становлення є організація, становлення навчальної діяльності. Мотиваційний ефект сильніший, якщо мотивація спрямована на способи, а не на результати діяльності.

Залежно від співвідношення зазначених мотивів, на наш погляд, можна виокремити п'ять рівнів сформованості навчальної мотивації.

1) Високий рівень навчальної мотивації пов'язаний з домінуванням внутрішньої мотивації над зовнішньою у поєднанні з доволі високим рівнем розвитку широких соціальних мотивів і мотивів особистісного зростання.

Такі підлітки мають добре розвинену пізнавальну мотивацію, прагнення досягти успіху у виконанні всіх навчальних завдань і характеризуються високою продуктивністю пізнавальної та самоосвітньої діяльності. Такі школярі чітко виконують настанови викладачів, є працьовитими та відповідальними.

2) Рівень навчальної мотивації вище за середній, характеризується відносним переважанням внутрішньої мотивації над зовнішньою, учні успішно справляються з навчальними завданнями, при цьому серед зовнішніх мотивів для них особливе значення набувають вузькі соціальні або престижні мотиви.

3) Середній рівень зумовлений тим, що за розвинутої внутрішньої мотивації переважає зовнішня, коли заклад освіти приваблює, насамперед, позанавчальною діяльністю. Такі учні почуваються досить комфортно, оскільки під час навчання спілкуються з друзями, з вчителями та іншими, їм подобається

відчувати себе учнями, мати відповідні атрибути; сам процес навчання їх захоплює як майданчик для спілкування.

4) Рівень мотивації до навчання. нижчий за середній, характеризується переважанням зовнішніх, здебільшого прагматичних, над внутрішніми мотивами. Ці учні відвідують школу часто не охоче і тільки за умови позитивних або негативних стимулів з боку дорослих. Вони зазнають серйозних труднощів у навчанні, часто займаються сторонніми справами на уроках, розважаються тощо. 19

5) Низький рівень успішності учнів пов'язаний з відсутністю внутрішньої мотивації, негативним ставленням до школи та шкільною дезадаптацією, що призводить до серйозних труднощів у навчанні, нездатності впоратися з навчальною діяльністю і проблемами у спілкуванні з іншими учнями та у стосунках з учителями. Школа часто сприймається як вороже середовище для учнів, і перебування в ній часто сприймається як нестерпне. У найбільш серйозних випадках учні можуть проявляти агресію та відмовлятися виконувати завдання [14].

Психологічне вивчення мотивації та її формування нерозривно пов'язані між собою у процесі виховання мотиваційної сфери цілісної особистості учня.

Дослідження мотивації означає виявлення її реального рівня і можливих перспектив, зони її найближчого розвитку в кожного учня і класу загалом. Результати вивчення мотивації є основою її формування. Водночас процес формування мотивації розкриває її нові резерви, тому справжнє вивчення та діагностика здійснюється в ході її формування [15].

Таким чином, мотивація є важливим компонентом психологічної структури пізнавальної та навчальної діяльності, від якого залежить ефективність навчання.

Навчальна діяльність передусім мотивується внутрішнім мотивом, коли пізнавальна потреба особистості спрямовується на предмет діяльності, а також зовнішніми мотивами (самоутвердження, престижу, обов'язку, необхідності, досягнення тощо).

Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання й виховання. Це означає, що педагоги і психологи мають опікуватися не тільки освітою учнів, а й тим, як і що відбувається в розвитку їхньої особистості в процесі навчально-пізнавальної діяльності. 20

Формування мотивації навчальної діяльності – це виховання у дітей та учнівської молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою учня, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами, єдність слова, діла та активної життєвої позиції учня. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної освіти є побудова такого навчального процесу, який може стати основою формування мотиваційної сфери учнів [70].

Для формування навчальної мотивації необхідне виникнення внутрішніх спонукань (мотивів, цілей і почуттів) до навчання, усвідомлення їх учнем і створення в школі умов для подальшого саморозвитку ним своєї мотиваційної сфери. З огляду на вищесказане можна визначити, що учень на уроці має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особисту зацікавленість, розуміти що і навіщо він виконуватиме [31].

Під час організації вивчення та формування мотивації до навчання важливо уникати спрощеного її розуміння. Вивчення не слід розглядати тільки як реєстрацію вчителем того, що лежить на поверхні, впадає в очі (хоче чи не хоче школяр вчитися), а слід будувати як проникнення вчителя в глибинні закономірності становлення учня як особистості і як суб'єкта діяльності.

1.2. Роль мотивації у структурі навчально-пізнавальної діяльності учнів

Мотивація є основною рушійною силою навчання, тому вчителям необхідно постійно стимулювати та підтримувати навчальну мотивацію учнів, підтримувати бажання учнів вчитися [26].

Разом з тим, у багатьох учнів несформована потреба в знаннях та відсутній інтерес до навчання.

Значна частина школярів є пасивними під час навчання. Вчитель розповідає та показує, але для багатьох учнів ця інформація неважлива та нецікава: вони слухають і нечують, дивляться і не бачать [20].

Л. Божович визначає мотив навчально-пізнавальної діяльності як спонукання, що характеризують особистість школяра, її основну спрямованість, яка була вихована протягом його попереднього життя як родиною, так і самою школою [16].

А. Маркова пропонує визначення навчального мотиву, як спрямованість школяра на окремі сторони навчальної роботи, пов'язана з внутрішнім ставленням учня до неї.

Як вже зазначалося раніше, мотиви є важливою складовою мотивації і включають у себе усвідомлювані та неусвідомлювані учнем причини, які спонукають його до здійснення навчально-пізнавальної діяльності [55].

А. Маркова також виділяє дві групи психологічних характеристик (критеріїв) навчальних мотивів: змістовні та динамічні. На думку автора, змістовні якості мотивів пов'язані з характером самої навчальної діяльності, зокрема: усвідомленість, самостійність виникнення або прояву, узагальненість, дієвість, домінування в структурі мотивації, ступінь поширення на кілька навчальних предметів. Динамічні якості пов'язані з психофізіологічними особливостями дитини й проявляються у стійкості мотиву, його силі й виразності, емоційному забарвленні та швидкості виникнення [43].

Мотивація – це потреби, інтереси, прагнення, емоції, переконання, ідеали та установки, які спонукають школярів до діяльності (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Структура мотивації [9]

Навчальна діяльність є провідним видом діяльності під час періоду становлення та самовизначення особистості. Навчальна діяльність, як і будь-яка інша діяльність, активізується і спрямовується її найважливішим елементом - мотивацією. Переважна частина успішного навчання залежить від мотивації, а її формування з початком навчання, визначає подальший розвиток особистості як члена суспільства [9].

Успішність школярів в більшій мірі залежать від мотивації, ніж від інтелекту. Лонгітюдне дослідження Л. Термена показує, що некогнитивні фактори, такі як наполегливість, впевненість у собі та цілеспрямованість, відіграють вирішальну роль в досягненні видатних результатів діяльності [12].

Висока мотивація до навчання може компенсувати не дуже високі здібності чи невеликий запас необхідних знань, умінь та навичок. У зворотному напрямі «компенсаторний» механізм не спрацьовує. Іншими словами, навіть високий рівень здібностей дитини не може компенсувати її низьку навчальну мотивацію [8].

Результат оволодіння англійською мовою значною мірою залежить від мотивації до навчання як рушійної сили, що запускає роботу інтелекту [12].

Навчальна діяльність має різне значення для різних дітей. Для одних важливо отримати похвалу батьків або прихильність викладача (зовнішня мотивація), для інших – участь у суспільному житті та реалізація власної особистості (внутрішня мотивація). Мотиви навчання повинні бути не лише споглядальними, а і ґрунтуватися на активному інтересі дітей до навчання та предмету навчання [44].

Результати досліджень у галузі психології свідчать, що мотивація є важливим чинником, який спрямовує і підтримує навчальну діяльність та визначає її успішність.

Мотивація сприяє ініціативності школярів до навчання та спонукає їх діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях. Мотивація веде учнів до успіху у навчанні. А коли відчуваєш солодкий смак успіху, хочеться смакувати його знову і знову.

Отже, мотивація відіграє ключову роль в опануванні англійської мови і забезпечує успішне формування в учнів необхідних знань та умінь, є для них джерелом отримання нової інформації та осмислення її, самостійного розуміння матеріалу [20].

1.3. Психологічні особливості навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку у вивченні англійської мови

Середньому шкільному віку відповідає ранній підлітковий вік.

Підлітковий вік – складний, суперечливий, бурхливий, нерівномірний, критичний період переходу від дитинства до дорослості.

Викладати англійську мову підліткам – завдання не з легких. Одні вчителі зацікавлені в роботі з підлітками, інші – не люблять таку роботу.

Викладати англійську мову підліткам насправді не легко. Педагоги зазначають, що деякі учні безперервно розмовляють замість того, щоб зосередитися на діяльності, яку вони запланували на урок.

Науковці вважають, що, причина цього криється у дозріванні мозку під час перехідного періоду. У підлітків відбувається низка фізичних та когнітивних змін, які проявляються у навчанні.

Дозрівання мозку зазвичай відбувається від задньої частини до передньої. Префронтальна кора головного мозку - це ділянка мозку, яка найшвидше дозріває в підлітковому віці. Вона бере активну участь у прийнятті рішень, мисленні наперед і порівнянні ризиків та винагород. Це впливає на поведінку підлітків, оскільки лобова частина мозку відповідає за функції мислення та контроль імпульсів і емоцій. Мотивація, тобто здатність мати достатньо імпульсів для досягнення мети, також міститься в префронтальній корі. Порівняно зі старшими, зрілішими учнями, підлітки, як правило, менш відповідально ставляться до виконання домашніх завдань, мають проблеми з відкладанням задоволення, їм важко викликати силу волі для підготовки до іспитів [13].

У своїй книзі «Перехідний вік» професор психології Лоуренс Стейнберг пише, що мозок підлітка має добре розвинений прискорювач і лише частково розвинені гальма [57].

Підлітковий вік з одного боку пов'язаний з принциповими надбаннями, такими як розвиток самосвідомості, зростання самостійності, дорослішання, перебудова усієї системи інтересів та відносин особистості зі світом. З іншого, супроводжується дисгармонією особистісних структур, редукцією дитячої системи інтересів та протестною поведінкою тощо. Л. Виготський писав, що в структурі особистості підлітка немає нічого стійкого, остаточного і нерухливого.

Слід зазначити, що підлітковий вік є соціально-психологічним явищем, яке обумовлене конкретно-історичними обставинами розвитку суспільства. Таким чином, з одного боку, основні особливості вікового розвитку (наприклад, самосвідомість, свідомість дорослої людини, розвиток особистості тощо) відрізняються стабільністю своєї психологічної сутності, а з іншого – зміни в

соціально-економічному житті зумовлюють якісну своєрідність змістових особливостей формування свідомості, самосвідомості, формування особистості, почуття дорослості та ін. [37].

Якщо в початковій школі домінуючим мотивом у більшості дітей є прагнення зробити приємність дорослому, що є авторитетним для дитини, порадувати його своїми успіхами, то в середніх класах вплив такого мотиву втрачає свою актуальність. На перший план виходить прагнення бути кращим або хоча б не гіршим за інших. Відповідно змінюється і підхід до отримання знань, який можна умовно назвати «боротьбою за оцінку», навіть якщо реальні знання їй не відповідають.

Негативними рисами цієї вікової групи є незріла самооцінка підлітків та байдужість до думки вчителів.

Окремої уваги заслуговує питання відсутності у дітей інтересу до вивчення англійської мови та їх небажання відвідувати уроки. Найчастіше і досить прогнозовано на запитання «Навіщо ти ходиш на уроки?» відповідають: «Навчатися!» У підлітковому віці слово «навчатися» може мати більш широке значення, ніж просто набуття знань. Бажання зустрітися з друзями та поспілкуватися.

Якщо таке прагнення дитини не буде реалізоване, вивчення англійської мови може втратити для неї свою привабливість і інтерес. Згідно з психологічною формулою «інтерес - стимул - реакція на стимул - мотив дії - сама дія», позбавивши дитину стимулу, не варто чекати від неї успішного вирішення навчальних завдань [23].

Під час пубертатного періоду інтереси дитини зміщуються. Крім навчання її починають цікавити, хто з ким дружить, хто і що сказав, хто кого зрадив.

Психолог Людмила Петрановська пояснює, що під час підліткового періоду учень відкриває для себе світ спілкування з однолітками, а інтерес до навчання на якийсь період знижується, особливо у хлопчиків.

Навчальна мотивація визначається такими факторами, як система освіти, навчальний заклад, організація навчального процесу, суб'єктивні особливості учнів та вчителів, ставлення вчителів до учнів, до своєї справи та специфіки навчального предмета.

Мотивацію називають «забутим серцем навчання мови» [60]. Викладачі іноземних мов не можуть ефективно навчати мові, якщо вони не розуміють взаємозв'язку між мотивацією та її впливом на вивчення мови [59]. Мотивацією підлітків до навчання може забезпечити лише той педагог, поведінка якого також умотивована. Особливе значення має особистість вчителя, його зовнішність, манера спілкування, відношення до дітей, любов до дітей, створення доброзичливої атмосфери на уроці [20].

Однією з важливих якостей вчителя є почуття гумору. Гумор є одним із компонентів поведінки вчителя, яка сприяє відчуттю безпосередності в класі, що, у свою чергу, знижує напруження на уроці, призводить до більш позитивних оцінок викладачів і курсу, краще сприймається навчання у студентів, створює позитивну атмосферу на уроці [58].

Задача педагога – діагностувати мотивацію дітей, підтримувати її та скеровувати у правильне русло [35].

Формування мотиваційної сфери у підлітків відбувається в декілька етапів. На першому етапі підліткового віку мотивація поведінки та діяльності має репродуктивний характер. Підлітки безпосередньо наслідують своїх однолітків старших. Це означає, що мотивація власної поведінки є поверхневою та ситуативною.

На другому етапі підлітки цікавляться своєю особистістю та активно її розвивають. Вони прагнуть утвердитися в товаристві однолітків і небайдужі до оцінок їхньої особистості оточуючими, очікують, що ці оцінки будуть збігатися з їхніми власними самооцінками. Мотиви їхніх дій дуже різні.

На третьому етапі першочергового значення набуває саморегуляція поведінки як складова частина самовиховання, а мотиви поведінки стають регуляторами поведінки і діяльності особистості. Підлітки намагаються вже

аргументувати свої вчинки, передбачати наслідки ухвалених рішень, демонструючи більш цілісне і глибоке розуміння мотиваційних процесів і мотиваційних структур, а також про участь у формуванні мотиву блоку «внутрішнього фільтра» – своєрідної внутрішньої позиції. Це зменшує імпульсивність поведінки та вчинків, особливо у старших підлітків [13].

При вивченні мотивації школярів важливо забезпечити гуманні стосунки між учителем та учнями. При цьому слід дотримуватися таких вимог:

- головне завдання вивчення мотивації в школі – не відбір дітей, а контроль за перебігом їхнього психічного розвитку з метою корекції виявлених відхилень;

- при вивченні психологічних особливостей конкретної дитини потрібно порівнювати її не з іншими дітьми, а з нею самою, з її попередніми результатами;

- вчитель має підходити до психологічного вивчення мотивації учнів з оптимістичною гіпотезою;

- за однаковими проявами (наприклад, відсутність позитивної мотивації до навчання) доцільно шукати різні причини. Так за зовні високим рівнем ставлення до навчання можуть приховуватися мотиви особистісної успішності, а за зовні низьким – висока вимогливість до себе, критичність;

- дуже важливо вивчати мотивацію всіх учнів, а не лише неуспішних і важковиховуваних;

- висновки і судження про учнів та їхні характеристики необхідно висловлювати коректно, виходячи з позитивних сторін і здібностей дитини;

- вивчення мотивації навчання учнів, потребує від учителя таких особистісних рис, як інтерес до іншої людини, оптимістична переконаність щодо можливостей іншої людини.

Підлітковий вік є одним з найважливіших періодів у формуванні мотивації до навчальної діяльності.

Характеристики мотивації навчання учнів середньої школи на уроці англійської мови:

- у багатьох домінує мотив запобігання невдачі;
- бажання одержати високу оцінку, навіть якщо вона не підкріплена

знаннями, як підтвердження високого статусу в колективі та засіб самоствердження;

- пізнавальний інтерес тільки у високомотивованих;
- мотив досягнення успіху в навчанні розвивається у меншості учнів;
- мотивація, спричинена підлітковими установками (наприклад, підказка другу на уроці) [38].

Можливі причини спаду навчальної мотивації у підлітків у вивченні англійської мови:

- у підлітків спостерігається «гормональний вибух» і нечітко сформоване відчуття майбутнього;
- негативне ставлення учня до вчителя;
- байдуже ставлення вчителя до учня;
- у дівчаток 7-8 класу знижена вікова сприйнятливність до навчальної діяльності у зв'язку з інтенсивним біологічним процесом статевого дозрівання;
- особиста значущість предмета (не для всіх учнів вивчення англійської мови має велику значущість);
- розумовий розвиток учня;
- непродуктивність навчальної діяльності;
- нерозуміння мети навчання.

Підлітки емоційно реагують на повідомлення про їх помилки і невдачі.

На втрату інтересу до навчання свідчать такі проблеми:

- дитина говорить, що вчителька її не любить або їй не подобається;
- дитина відмовляється від допомоги, навіть коли вона необхідна;
- перед тим, як іти до школи, у дитини болить живіт, вона забуває свої речі;
- вона не задоволена своїми оцінками;
- дитина впевнена, що в неї нічого не вийде, і хоче, щоб її заспокоїли та

похвалили;

- швидко забуває навіть ті уроки, які вивчила напам'ять;
- не розповідає про школу;
- говорить, що вчителька дуже часто кричить;
- скаржиться, що в неї немає друзів серед однокласників [20].

Сучасні школярі дуже швидко опускають руки. Вони пасують перед меншими перешкодами, відмовляючися докладати зусиль, якщо результат не гарантований. Багато в чому це відбувається тому, що діти не довіряють собі й гостро переживають свою некомпетентність [36].

Формування мотивації навчання підлітків – це одна з найскладніших дидактичних проблем. Як подолати байдуже відношення до пізнання, до вивчення англійської мови? Що робити, аби подолати бездумну реакцію: «Не хочу!». Як управляти розвитком мотиваційної сфери школяра?

Компетентність у вивченні мови народжується тільки в діяльності, причому достатньо складною, яка може бути викликом для дитини.

Психолог Людмила Петрановська говорить, що молодші підлітки особливо потребують упевнених, справедливих і авторитетних батьків. Від дорослих вони чекають схвалення кожної своєї роботи, постановки завдань, поваги до своєї незалежності. Батькі, які і в 7-8 класі жорстко контролюють виконання домашніх завдань, можуть сформувати в дітей почуття тривоги і невпевненості в собі.

Психолог Тамара Гордєєва зазначає, що для підлітка важливий інтерес дорослих до того що з ним відбувається. Не до оцінок, а до процесу навчання, до його нових інтересів і захоплень. Вона радить обговорювати прочитане, пройдене на уроці, розповідати про те, що зацікавило, просити підлітка пояснити те, в чим він краще розбирається за батьків, прислухатися до нього, під час обговорення важливих сімейних справ, сприймати його серйозно [30].

Надто складні навчальні завдання на уроці, як і надто прості, мають такий самий негативний вплив на формування та зростання внутрішньої мотивації у

вивченні мови, оскільки не дають дитині змоги реалізуватися, виявити ефективність і майстерність у виконуваному, внаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.

Ще однією важливою умовою зростання внутрішньої мотивації до вивчення англійської мови є новизна та непередбачуваність навчального завдання, що зазвичай викликає у дітей внутрішній інтерес [20].

Мотивація студентів до навчання може бути як негативною, так і позитивною. Вчителі, які покладаються виключно на поняття «повинен» і «необхідно», стикаються з негативною мотивацією.

Негативна мотивація – спонукання, викликані усвідомленням дитиною можливих неприємностей, незручностей, покарань, які можуть бути у разі невиконання діяльності. Наприклад, школяра до навчання можуть спонукати вимоги і погрози з боку батьків, страх отримати незадовільну оцінку. Навчання під впливом такого мотиву набуває характеру захисної дії і є примусовим.

За негативною мотивації в учня формуються:

- тенденція до ухилення від навчання;
- діяльність і результати навчання незначні;
- швидка стомленість;
- тривожність;
- почуття пригніченості і незадоволеності;
- низька самооцінка;
- нерухомість, ригідність мислення;
- негативні емоції тощо.

Позитивна мотивація, мотивація на успіх – спонукання, викликані усвідомленням і передбаченням радості і творчості, підтримки вчителя, похвали, заохочень. Її складають мотиви навчальної діяльності, закладені в процесі навчання і зумовлені формою, змістом, перебігом навчання [44].

Наприклад, учня до навчання спонукає бажання опинитися у «полі любові» вчителя, його допомоги, в атмосфері цікавих, творчих запитань, завдань, в аурі інтелектуального пошуку. Звичайно, така мотивація краща.

Позитивну мотивацію необхідно спеціально формувати, розвивати, стимулювати. Важливо також розуміти, що мотивація повинна бути оптимальною. Це пов'язано з тим, що надмірна мотивація дитини може призвести до підвищеної активності та рівня напруженості, що може викликати певні розлади (психологічні і навіть фізіологічні). Іноді в дію вступають також механізми опору та заперечення. Іншими словами, завищена мотивація призводить до небажаних емоційних реакцій, таких як напруженість, хвилювання і стрес, які іноді призводять до погіршення діяльності учня. Тому важливо дотримуватися оптимуму мотивації, що пов'язано з розумінням золотієї середини, почуттям міри [6].

Основні критерії сформованості мотивів у вивченні іноземної мови:

- рівень усвідомленості необхідності вивчення англійської мови;
- емоційно-ціннісне ставлення до опанування англійської мови;
- активність у виконанні навчальної роботи – успішність у виконанні завдань, систематичність виконання завдань, ініціативність, самостійність, прояв взаємодопомоги [8].

Отже, перешкоди в навчанні підлітків англійської мови можна значною мірою подолати, якщо зрозуміти основні причини їхньої поведінки. І зробити правильний педагогічний вибір, який допоможе впоратися з їхнім фізичним та емоційним станом. Підлітки мають специфічні потреби, і їхнє визнання допомагає вчителям створити осмислене навчальне середовище. Хоча ці потреби, безумовно, є в більшості учнів, вони найбільш виражені в підлітковому віці [63].

1.4. Вплив провідних потреб учнів середнього шкільного віку на мотивацію навчальної діяльності на уроках англійської мови

Як уже зазначалося, процес формування та закріплення позитивної мотивації учнів до навчальної діяльності називається навчальною мотивацією.

Мотивація до навчання англійської мови підлітків набуває своєї специфіки через їхні вікові особливості. Підлітковий вік – це час досягнень, але й час певних втрат. Підліткові досягнення пов'язані зі стрімким набуттям знань, умінь навичок, моральним становленням, відкриттям свого «Я» та опануванням нової соціальної позиції. Втрати підліткового віку корелює зі зникненням дитячого світосприймання та безтурботного способу життя, що пов'язано із сумнівами у собі, у своїх здібностях та пошуком правди у собі та інших людях. У підлітковому віці з людиною відбуваються значні зміни. По-перше, це пов'язано з процесом фізичного та розумового дозрівання, що відображається на всіх складових процесу розвитку - фізичного, психологічного та соціального [10].

У підлітковому віці змінюється провідна діяльність: навчальна поступається домінуючим місцем суспільно корисній у різних її формах та інтимно-особистісному спілкуванню з однокласниками.

Серед широкого спектру соціальних мотивів стабільно домінує мотив спілкування (афіліації). Цей мотив аргументується наступним чином. Діти ходять до школи не тільки для того, щоб вчитися, а й для того, щоб спілкуватися [44].

Афіліація - бажання людини бути в товаристві інших людей, налагодити з ними добрі, емоційно-позитивні взаємини.

Саме в ранньому підлітковому віці комунікативна діяльність, свідоме експериментування зі своїми стосунками з іншими людьми (пошук друзів, з'ясування стосунків, конфлікти і примирення, зміна компанії) виділяються у відносно самостійну область життя [37].

Мотив спілкування, з одного боку, тісно пов'язаний з мотивами діяльності, бо в процесі спільної діяльності на уроці англійської мови, учні неминуче вступають у спілкування, з іншого боку, вони тісно пов'язані з мотивами поведінки, яке не обмежується рамками діяльності на уроці [14].

Спілкування посідає важливе місце в навчальній діяльності. Навчальна діяльність відбувається в оточенні однокласників. У зв'язку з цим фахівці

(наприклад, Ю. Орлов, Н. Творогова) звертають увагу на важливість комунікативних мотивів у навчанні. Якщо потреби в близькості та спілкуванні не задовольняються, діти можуть відчувати психічний та емоційний стрес, тривогу, розчарування та депресію.

Порушення спілкування з однолітками також часто лежить в основі погіршення вивчення англійської мови. А зняття напруженості у спілкуванні та послаблення особистих проблем може покращити успішність у навчанні [37].

Підліткам подобається бути зі своїми однолітками, і вони іноді не можуть дочекатися, поки закінчиться урок, щоби розважитися з однокласниками. Із цієї причини середовище для вивчення англійської мови з великою кількістю соціальної взаємодії є набагато сприятливішим для навчання, ніж таке, де практично немає взаємодії. Це означає, що важливо створювати якомога більше простору для автентичного спілкування в класі та завжди розглядати групову роботу як корисний компонент мовної практики. Переваги спільної, інтерактивної групової роботи включають у себе підхід, орієнтований на учня, коли вчитель виступає в ролі фасилітатора, а не викладача, що сприяє залученню учнів та вивченню англійської мови [63].

Другим за значущістю діти обирають мотив самоствердження та незалежності. Що пов'язано із почуттям власної гідності, самолюбства і честолюбства, знайти своє місце в суспільстві, бути значущим [30].

Вступ дитини в підлітковий період характеризується якісним поштовхом у розвитку самосвідомості. У підлітка починає формуватися позиція дорослої людини. Навіть, якщо ця позиція ще не відповідає об'єктивному статусу підлітка в житті, але її поява означає, що підліток суб'єктивно вже ввійшов у нові стосунки з навколишнім світом дорослих, зі світом їхніх цінностей, мотивів поведінки та діяльності. Але разом з тим, досягнувши періоду статевого дозрівання, підліток потрапляє в суперечливе становище: він уже не дитина, але об'єктивно ще не ствердився в культурі дорослих [10].

Підліток прагне зайняти позицію «дорослої людини» у відносинах з оточуючими, бажає зрозуміти іншу людину і бути зрозумілим, шукає контакти

з іншими людьми. Підліток прагне усвідомити себе як особистість, виникає потреба в самоствердженні і самовираженні.

Найбільше протиріччя підліткового віку – це невпинне бажання бути визнаним дорослими, незважаючи на те, що в них немає можливості самоствердитися серед дорослих. Вони порівнюють себе з дорослими і з молодшими дітьми і вважають, що вони вже не діти, а дорослі. Підлітки починають відчувати себе дорослими і хочуть, щоб оточуючі визнавали їхню незалежність і значущість [37].

Колективістські почуття посилюються в підлітковому віці. Підлітки дуже високо цінують думку свого колективу. Виняткового значення набуває прагнення займати поважне становище в колі однолітків і бути авторитетом для своїх товаришів.

Це також відображається на ставленні підлітків до навчальної успішності. Для них важлива гарна успішність у навчанні, адже це означає визнання в колективі. Для одних підлітків зайняти правильне становище в колективі означає цілковиту повагу з боку друзів, для інших – визнання з боку вчителів, для третіх – визнання з боку батьків, а для четвертих - зайняти привілейоване становище в класі.

Надання учням права вибору, голосу та участі у побудові навчальної діяльності на уроках англійської мови може підвищити їхню самооцінку, дати їм змогу бути впевненими в собі серед своїх однокласників і мотивувати їх до вивчення англійської мови.

Навчальна діяльність має бути побудована таким чином, щоб школярі були відповідальними як за свої успіхи, так і за невдачі. Оцінна діяльність повинна носити переважно повчальний характер, розвивати здібність до самооцінки.

Не менш поширеним серед дітей є мотив уникнення неприємностей. Тут мотиви навчання співіснують з побоюванням осуду з боку товаришів чи дорослих, необхідність виконувати вимоги батьків [16].

Мотивація уникнення невдач зазвичай пов'язана з низькою самооцінкою, невпевненістю, тривогою та негативним емоційним забарвленням процесу навчання. Як наслідок, діти тікають навіть від найпростіших шкільних завдань і втрачають мотивацію до навчання.

Зазвичай діти мають різні здібності до вивчення англійської мови. Тому, спілкуючись з дітьми, вчитель повинен бути і психологом також. Необхідно формувати позитивну навчальну мотивацію, створювати ситуацію успіху на уроці, вчити дітей не боятися помилок, бо на помилках ми вчимося. Потрібно навчати дітей переборювати труднощі в навчанні. Говорити учням, що труднощі у навчанні допомагають нам розвиватися і ставати кращими, досягати нових успіхів. Адже чим більше учні хвилюються на уроці англійської мови, тим гірші вони показують результати у вивченні англійської мови. Навпаки, чим більше вони внутрішньо мотивовані, інтегративно та зацікавлені іноземними мовами та культурами, тим краще вони опановують англійську мову [62].

Створення ситуації успіху, коли учні отримують задоволення від своїх успіхів у навчанні ефективно для усіх учнів, але, передусім, воно важливе для відсталих учнів, особливо тоді, коли труднощі у вивченні англійської мови не тільки долаються, а й зростають, коли учні перестають вірити в свій успіх, припиняють навчання і виявляють негативне ставлення до навчання і зокрема до вивчення англійської мови.

Своєчасно створена для таких підлітків ситуація успіху стимулює задоволення, почуття радості, вселяє віру в свої сили. Учень починає розуміти, що становище не безнадійне, що його зусилля, спрямовані на оволодіння знаннями, дали і можуть давати позитивні результати [52].

Здібні діти знаходять інтелектуальне задоволення в подоланні вищих рівнів складності, коли вивчення англійської мови дається легко. Тому досвідчені вчителі забезпечують три рівні комплексних завдань у класі: творчий, конструктивний і репродуктивний. Засвоєння матеріалу, розвиток і виховання особистості підлітка в процесі навчання та оволодіння англійською

мовою відбуваються лише за умов високої активності внавчально-пізнавальній діяльності [6]. Цього можна досягти шляхом викладання, що захоплює, новизни матеріалу, використання яскравих прикладів і фактів у процесі викладання нового матеріалу, показу практичного застосування англійської мови у зв'язку з життєвими планами і напрямками учнів, використання нових нетрадиційних форм навчання, проблемного навчання, евристичного навчання, комп'ютерного навчання, мультимедійних засобів, використання інтерактивних комп'ютерних засобів, організація спільної роботи з однолітками: взаємна навчання, рецензування відповідей товаришів, оцінювання усних відповідей і письмових робіт однокласників, допомога слабшим учням, участь у дискусіях і обговореннях, відстоювання власної думки, постановка запитань до своїх товаришів і учителів, створення ситуацій самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій тощо [56].

Цілеспрямоване формування високого рівня позитивної навчальної мотивації під час вивчення англійської мови передбачає створення відповідних умов для появи внутрішніх спонукань (мотивів, цілей, емоцій) до навчання, їхнього усвідомлення учнем і розвитку відповідних умов для подальшого саморозвитку в мотиваційній сфері. До таких умов належить, насамперед, створення так званого «мотиваційно-цільового резонансу», який, виконуючи функцію перехідного етапу від етапу до етапу, дозволяє усвідомити мету діяльності в процесі вивчення англійської мови та прийняти її як особистісно значущу [63].

Отже, ураховуючи, що переважними потребами учнів середнього шкільного віку є: потреба в спілкуванні з однолітками, в самоствердженні, в намаганні бути і вважатися дорослим, уникнення невдач, можна зробити висновок, що соціальні мотиви посідають чільне в ієрархії мотивів навчання учнів-підлітків. Відповідно, формування внутрішньої мотивації навчання та мотиваційно-цільового резонансу має забезпечуватися саме через активізацію соціальних мотивів. При цьому важливо враховувати наявний рівень сформованості мотивації навчання.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Методики вивчення навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку

У теоретичній частині було визначено сутність навчальної мотивації. Мотивація школярів до навчання спонукається ієрархією мотивів. В учнів середніх класів переважають соціальні мотиви, а саме: потреба у спілкуванні з однолітками, самоствердженні та уникненні невдач.

Гіпотезою дослідження є припущення, що психологічні особливості та провідні мотиви в суттєвому ступені формують мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, і тому цілеспрямований вплив на них сприяє підвищенню мотивації навчально-пізнавальної діяльності та ефективності вивчення англійської мови учнями середнього шкільного віку.

Для перевірки гіпотези було проведено експериментальне дослідження, яке мало на меті встановити, по-перше, наявний рівень сформованості у учнів середнього шкільного віку мотивації до навчання і до вивчення англійської мови, зокрема; по-друге, прослідкувати динаміку навчальної мотивації та ефективність навчання за умови застосування програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови з урахуванням провідних мотивів навчання учнів.

Для досягнення мети експериментального дослідження були використані наступні методики психодіагностики навчальної мотивації дітей.

Методика «Вивчення шкільної мотивації» Н. Лусканової (Додаток А).

Н. Лусканова пропонує спеціальне анкетування для визначення рівня навчальної мотивації, відповіді на 10 питань якої оцінюються від 0 до 3 балів (негативна відповідь - 0 балів, нейтральна - 1 бал, позитивна - 3 бали).

Учні, які набрали:

- від 25 до 30 балів - мають високий рівень шкільної адаптації;
- 20-24 бали означають середню норму;
- 15-19 балів-вказують на зовнішню мотивацію;
- 10-14 балів говорять про низьку шкільну мотивацію;
- нижче 10 балів – про негативне ставлення до школи та шкільну дезадаптацію.

Методика «Вивчення мотивації навчання школярів» М. Гінзбурга (додаток Б).

Дана діагностична методика орієнтована на виявлення загального (підсумкового) рівня мотивації успіху та переважаючих мотивів, відповідно до основних компонентів (показників) мотивації навчання. Кожен блок представлений трьома питаннями.

Вона представлена у вигляді анкети, з незакінченими реченнями та відповідями на них. Заповнення анкети займає 20 хвилин. Для завершення речень необхідно вибрати один із трьох варіантів відповідей із запропонованих.

Дана методика дозволяє виявити домінуючі мотиви учнів серед мотивів уникнення невдачі, пізнавального мотиву, ігрового мотиву (мотиву спілкування), мотиву самоствердження, мотиву обов'язку (соціального мотиву) та мотиву досягнення успіху [19].

Методика «Спрямованість на набуття знань» Є. Ільїна та Н. Курдюкової (Додаток В) – складається з 12 тверджень - запитань з двома варіантами відповідей. Відповідь відповідно до ключа зараховується в один бал. Мотивація до набуття знань позначається літерою «А» за відповіді на запитання 1-6 та 8-11, літерою «Б» - за відповіді на запитання 7 та 12.

Загальна сума від 0 до 12 балів вказує на ступінь мотивації до отримання знань; 1–4 – низька мотивація до отримання знань; 5–8 - середня мотивація до отримання знань; 9–12 – висока мотивація до отримання знань.

Методика «Спрямованість на оцінку» Є. Ільїна та Н. Курдюкової (Додаток Г) – опитувальник, що складається з 12 питань, на які необхідно

відповісти «так» або «ні». Методика орієнтована на вивчення зовнішньої мотивації, на орієнтування дитини на оцінку, а не на знання. Один бал нараховується за відповідь «так» на питання 1–9 та «ні» на питання 10-12.

Підраховується загальний бал:

- 1–4 – низька мотивація на оцінку;
- 5–8 - середня мотивація на оцінку;
- 9–12 – висока мотивація на оцінку.

Результати цієї методики порівнюються з методикою «Спрямованність на набуття знань» [50].

Методика «АМВТ Test Battery» Р.Гарднера (додаток Д) – це опитувальник для вимірювання рівня мотивації вивчення іноземної мови. Він складається з 104 питань. Кожне питання відноситься до однієї з 6 категорій:

- загальне ставлення учня до іноземної мови;
- рівень тривожності у процесі спілкування англійською мовою в класі або поза його межами;
- ставлення до викладача іноземної мови;
- роль батьків у мотивації вивчення іноземної мови;
- інтегративна мотивація (внутрішня);
- інструментальна мотивація (зовнішня).

Для цієї методики використовується 5-бальна шкала Лайкерта:

1 – повністю не згідний(-а) – 5 – повністю згідний(-а).

Рівень вираження кожного показника здійснюється за таким принципом: -

- 1-2,5 бали – низький рівень;
- 2,5-3,5 – середній рівень;
- 3,5-5 балів – високий рівень [59].

Для оцінки рівня ефективності вивчення англійської мови були використані оцінки учнів за 3 місяці.

2.2. Проведення експериментального дослідження, аналіз та інтерпретація результатів дослідження навчальної мотивації учнів на уроках англійської мови

Вибірку емпіричного дослідження склали 3 групи досліджуваних, 46 учнів курсів англійської мови «Гаудеамус», розташованих в спеціалізованій школі з поглибленим вивченням іноземної мови № 7 м. Запоріжжя, середній вік – 10-13 років.

В першу групу учнів увійшли 15 учнів, другу групу склали 16 учнів, третю групу склали 15 учнів. Взагалі серед учнів 28 дівчинок та 18 хлопчиків.

На основі методики «Вивчення шкільної мотивації» Н. Лусканової ми отримали наступні емпіричні дані: у 34,8% дітей навчальна мотивація сформована на низькому рівні, у 41,3% - на середньому та у 23,9% - на високому (рис. 2.5).

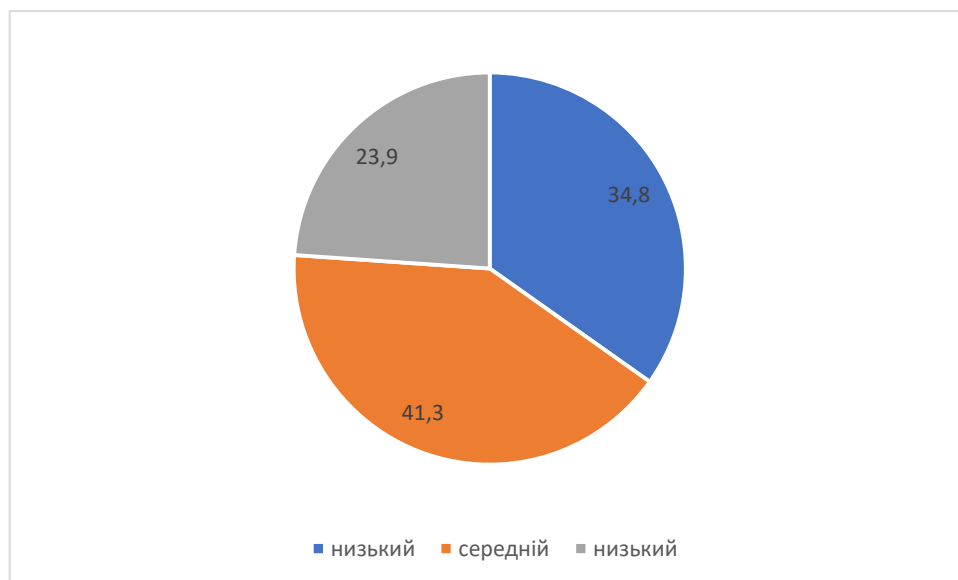
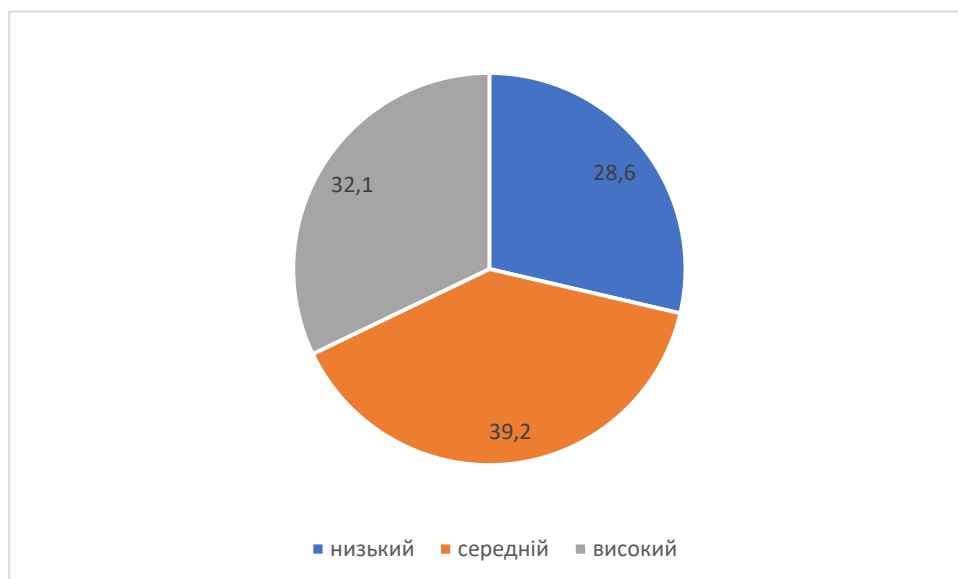

Рис. 2.5. Рівень розвитку навчальної мотивації у дітей

Проаналізувавши сформованість навчальної мотивації у дівчат та хлопців були отримані наступні дані:

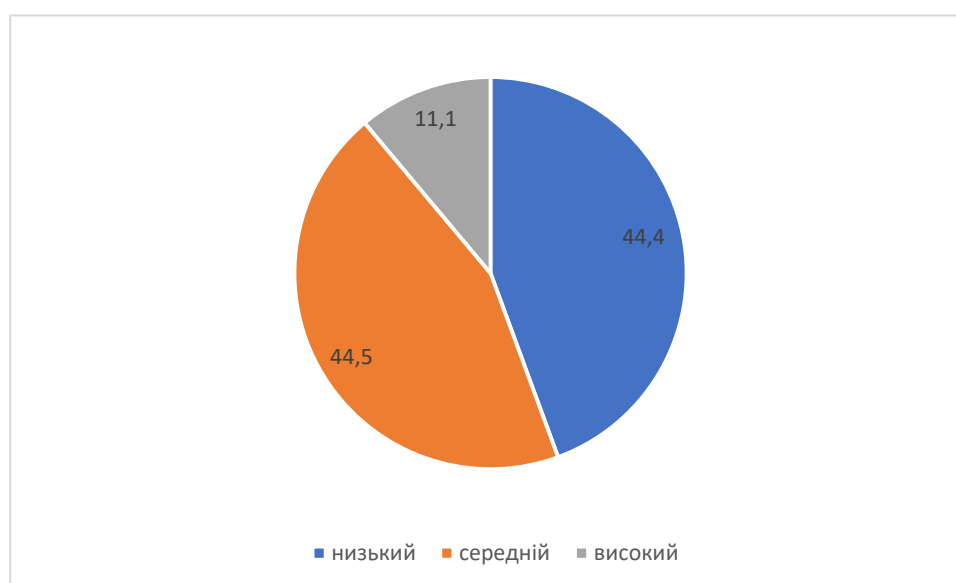
- у 28,6% дівчат навчальна мотивація сформована на низькому рівні;
- 39,2% - на середньому;

- 32,1% - на високому рівні (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Рівень розвитку навчальної мотивації у дівчаток

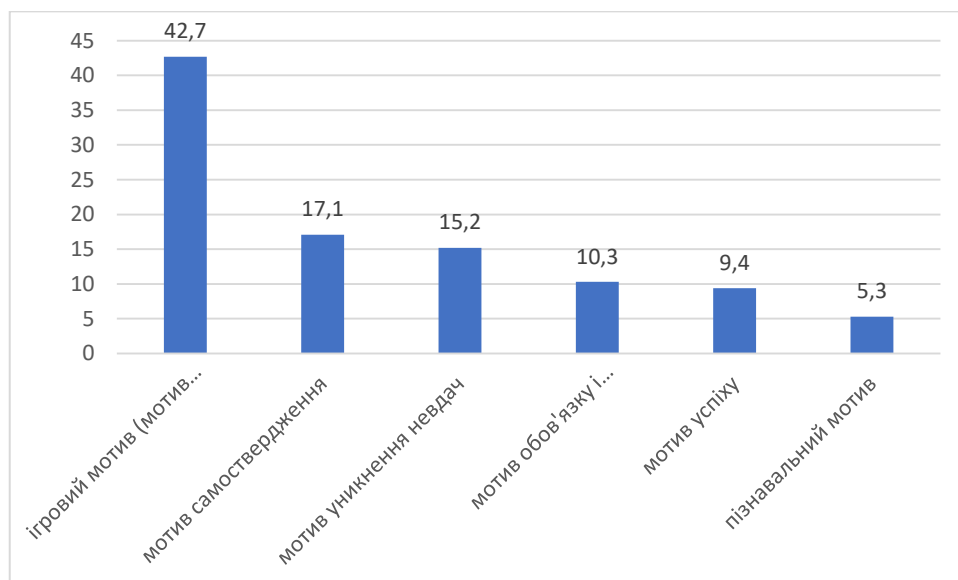
- у 44,4% хлопців навчальна мотивація сформована на низькому рівні, 44,5% - на середньому та 11,1% - на високому (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Рівень розвитку навчальної мотивації у хлопчиків

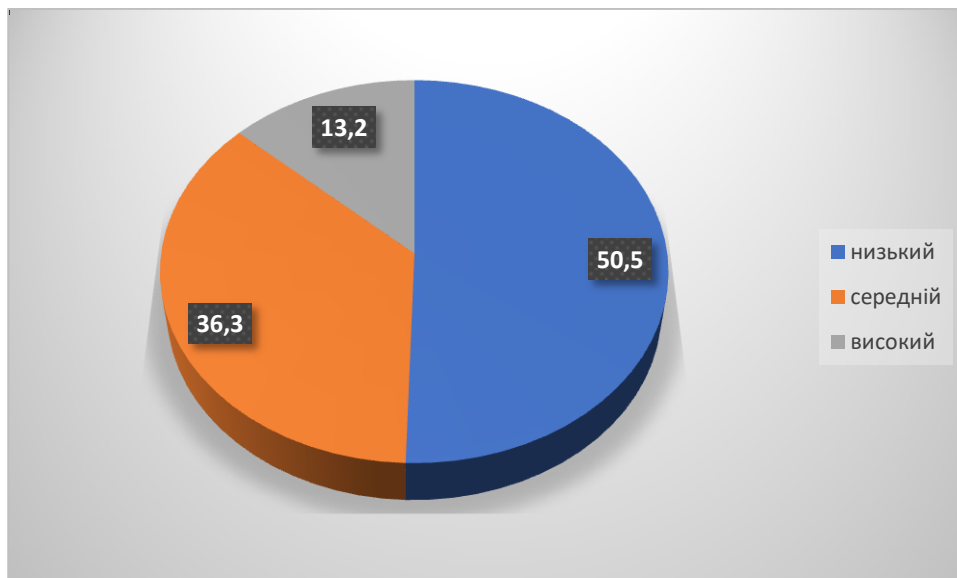
Отже, можна зробити висновок, що навчальна мотивація у дівчат сформована доволі краще. Тобто дівчата більш мотивовані до навчання і в результаті ефективність вивчення мови у дівчат значно вища. Але все одно процент низької мотивації серед дівчат доволі високий.

Наступною для діагностики провідних мотивів навчальної мотивації дітей була використана методика Гінзбурга. Проаналізувавши відповіді дітей можна зробити наступні висновки: домінуючим мотивом навчання у дітей виявився мотив спілкування, що складає 42,7% від всіх респондентів. Це означає, що підлітків більше спонукає до навчання бажання взаємодії та спілкування з іншими дітьми. На другому місці мотив самоствердження 17,1%, що означає прагнення посісти гідне місце серед учнів, бути кращим. На третьому місці опинився мотив уникнення невдач 15,2%. Ці учні навчаються здебільшого через те, що намагаються уникнути покарання через невиконані завдання. На четвертому місці – мотив обов'язку й відповідальності 10,3%. Це означає, що цих учнів спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям. Мотив успіху займає п'яте місце 9,4%. Це означає, що основною причиною вчитися є бажання різну роботу виконувати якнайкраще, тобто досягати успіху в будь-якій сфері. Шосте місце – пізнавальний мотив 5,3%. Пізнавальний мотив полягає в тому, щоб отримувати знання для того, щоб пізнавати нове, невідоме, вчитися розв'язувати складні завдання. Результати тесту відображені на рисунку 2.8.

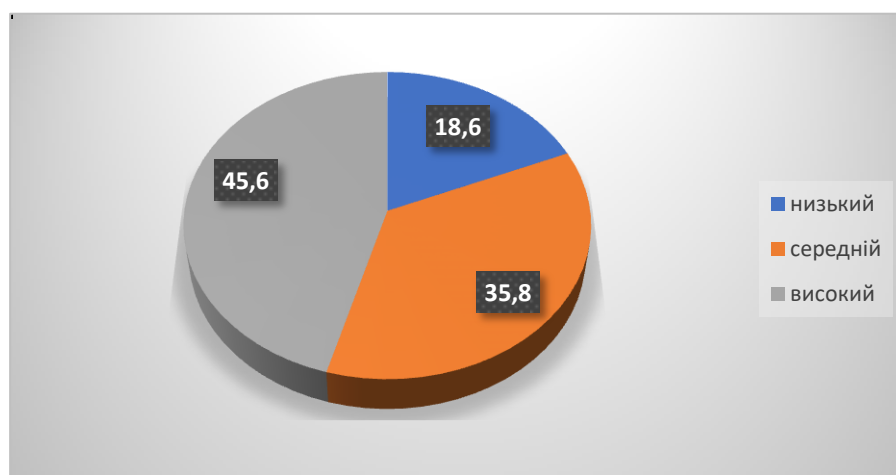
Рис. 2.8. Мотиви навчальної діяльності дітей

Методика «Спрямованність на набуття знань» Є. Ільїна, Н. Курдюкової виявила, що у 50,5% дітей низький рівень мотивації на набуття знань; у 36,3% - середній і у 13,2% високий (рис. 2.9). Це свідчить про те, що у дітей дуже слабо сформований пізнавальний мотив та внутрішня навчальна мотивація.

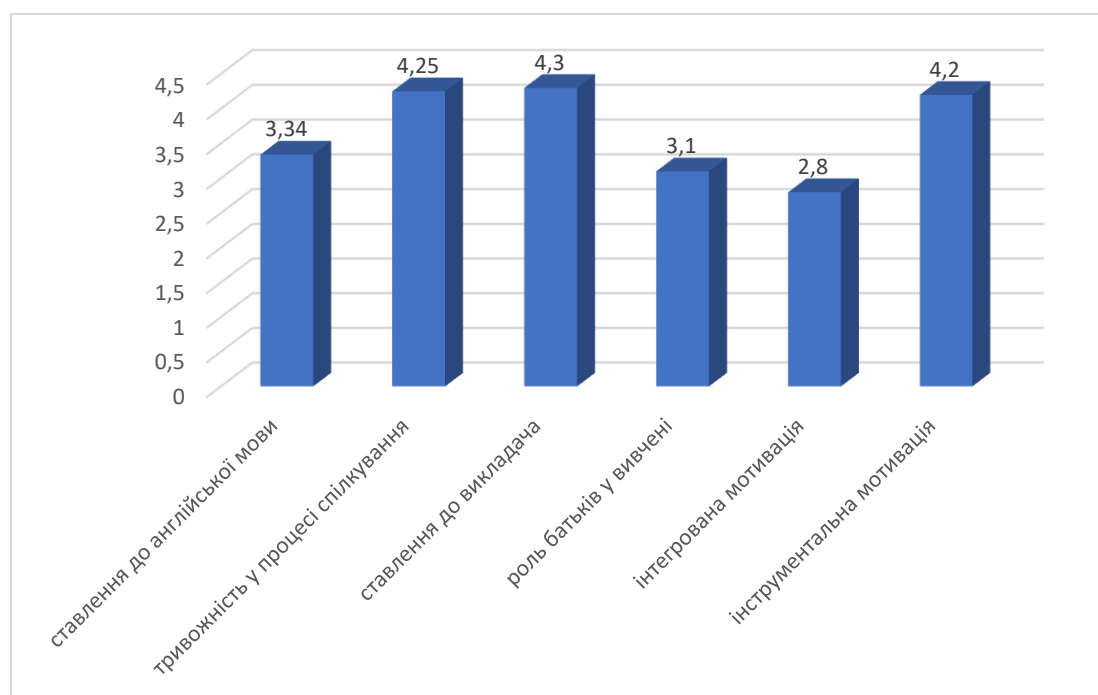
Рис. 2.9. Рівень спрямованості на набуття знань

Результати методики «Спрямованність на набуття знань» часто порівнюють з методикою «Спрямованість на оцінку» Є. Ільїна, Н. Курдюкової. Аналіз відповідей дітей показав, що спрямованість на оцінку висока у 45,6%, середня – у 35,8% та низька – у 18,6% дітей (рис. 2.10). Це означає, що у дітей переважає зовнішня мотивація над внутрішньою.

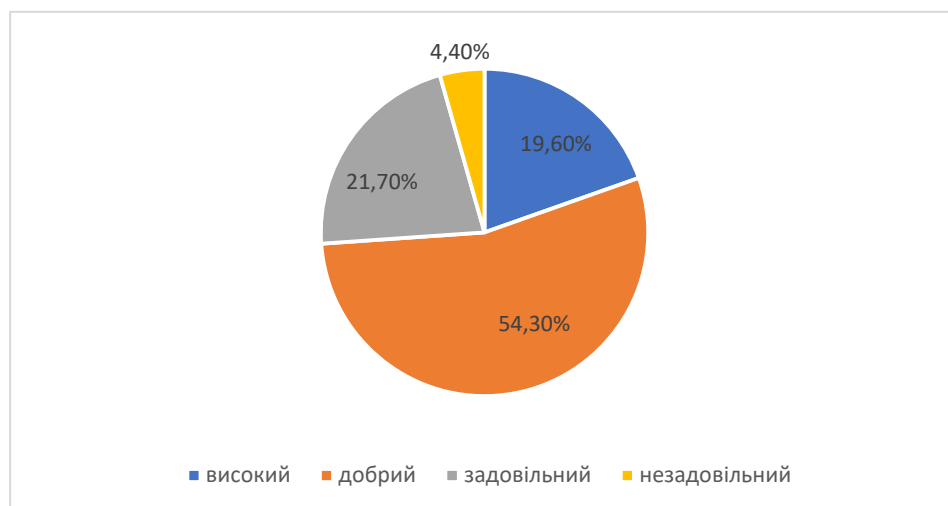
Рис. 2.10. Рівень спрямованості на оцінку

Для визначення рівня та структури мотивації дітей до вивчення англійської мови та відношення дітей до англійської мови була використана методика «АМВТ Test Battery» Р. Гарднера. Методика показала, що ставлення до англійської мови 3,34 з 5 можливих; тривожність у процесі спілкування англійською мовою переважає у більшості дітей – 4,25; ставлення до викладача переважно добре – 4,3; роль батьків у вивченні – 3,1; у структурі мотивації до вивчення англійської мови: інтегрована мотивація (внутрішня) – 2,8; інструментальна мотивація (зовнішня) – 4,2 (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Результати методики «АМВТ Test Battery» Р. Гарднера

Проаналізувавши оцінки дітей за 3 місяці, можна зробити наступні висновки щодо успішності дітей у вивченні англійської мови: 19,6% дітей мають високий рівень у вивченні англійської мови; 54,3% - добрий; 21,7% - задовільний; 4,4% - незадовільний (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Рівень успішності дітей у вивченні англійської мови

Отже, проаналізувавши показники психодіагностичних методик та успішність дітей у вивченні англійської мови, можна зробити висновок, що у більшості дітей недостатньо розвинена внутрішня мотивація до навчання (пізнавальний мотив), переважає зовнішня мотивація, спрямована на взаємодію з іншими дітьми, отримання задоволення від спілкування з однолітками, або престижу серед однокласників, самоствердження, отримання схвалення батьків або вчителя, уникнення покарання у зв'язку з поганою успішністю у навчанні. Методики виявлення провідних мотивів показали, що домінуючими у дітей є мотив спілкування, самоствердження та уникнення невдач. Це означає, що задля підвищення мотивації до навчання і вивчення англійської мови, необхідно будувати програму підвищення мотивації до вивчення англійської мови з урахуванням цих виявлених провідних мотивів учнів середнього шкільного віку та їхніх психологічних особливостей.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

3.1. Аналіз психолого-педагогічних умов, методів, прийомів підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням психологічних особливостей учнів середнього шкільного віку

Мотивація є однією з найважливіших умов, що гарантує успішність формування знань студентів і є джерелом отримання нової інформації та її осмислення, розвитку мислення та самостійного розуміння матеріалу [10].

Програма підвищення мотивації – це програма, спрямована на формування у учнів мотивів навчання та спонукання їх до продуктивної пізнавальної діяльності, активного опанування англійської мови за допомогою різних методів, прийомів та технологій навчання.

Формування мотивів навчання – це створення умов для виявлення внутрішніх спонукань (мотивів, цілей, емоцій) до навчання, усвідомлення їх учнями та подальшого саморозвитку ними своєї мотиваційної сфери.

Значення програми підвищення мотивації полягає в тому, що вчителю потрібно переводити дітей від негативного та байдужого відношення до навчання до зрілих форм позитивного відношення до навчання – дієвому, усвідомленному, відповідальному.

Як вже зазначалося раніше програму підвищення мотивації учнів до навчання необхідно формувати з урахуванням психологічних особливостей та провідних мотивів дітей середнього шкільного віку.

В результаті експерименту було виявлено, що провідними мотивами підлітків є мотив спілкування, самоствердження та уникнення невдач.

Активний психічний розвиток підлітка зумовлює значні зміни в

мотиваційній сфері особистості. По-перше, це формування нової внутрішньої позиції та поява нових потреб, зокрема підвищенні потреби у самореалізації.

Спілкування з ровесниками, порівняння себе з іншими, інтерес до власної особистості, своїх здібностей, можливостей, їх оцінки зумовлюють значущість потреби знайти і зайняти своє місце у товаристві однолітків, самоствердитися.

Перед підлітком постає проблема усвідомлення своїх мотивів. Спочатку він усвідомлює власні мотиви та цілі, порівнюючи їх з мотивами та цілями своїх друзів, тому такими плідними є колективні і групові форми роботи в цьому віці. Підліток співвідносить, поки ще не завжди усвідомлено, свою мотивацію, мотивацію однолітків зі зразками, ідеалами, прийнятими в групі. Підлітки усвідомлюють супідрядність і порівняльну значущість своїх мотивів, і в цьому віці формується усвідомлена система, ієрархія мотивів.

Мотивом адекватним навчальній діяльності в середньому шкільному віці є мотив пошуку контактів і співпраці з іншою людиною, оволодіння способами налагодження цієї співпраці в навчальній роботі. Підліток у всіх видах діяльності, в тому числі і навчальній ставить перед собою питання: «Невже я не такий як усі, або гірший?» Цим обумовлений інтерес підлітка до всіх видів колективної і групової роботи, де можуть бути реалізовані його соціальні потреби в дружбі, у спілкуванні та взаємодії з іншою людиною, у самовираженні та самоствердженні через відносини з іншими.

Для цього вікового періоду зростає значення оцінки – підліток бажає посісти місце гарного учня, підвищити в такий спосіб свій соціальний статус.

Також дуже характерна для цього віку вже чітка диференціація школярів на успішних та неуспішних.

Найчастіше успішні учні мають високий розвиток і усвідомлення пізнавальних, позитивних мотивів, мотивів досягнення, а в неуспішних виражений мотив уникнення невдач, рівень їх домагань невисокий.

Характерною особистістю цього віку є нестійкість мотивів. Їх залежність від групи. Підліток, змінюючи групу, найчастіше змінює свої установки. Так неуспішний, недисциплінований підліток, потрапляючи в дисциплінований

класний колектив, виправляє свою поведінку відповідно до вимог класу. Тому дуже важливо для вчителів формувати в класі колективні відносини, впливати не на окрему особистість учня, а на групу.

Як вже зазначалося раніше провідні мотиви підлітків - це соціальні мотиви. Вчителю необхідно забезпечити органічний зв'язок соціальних мотивів з навчальними інтересами і пізнавальними запитам учнів [5].

Навчальна діяльність дітей формується під впливом їхніх потреб, які відображаються в мотивах [13].

Враховуючи вищесказане вчителю англійської мови потрібно планувати уроки таким чином, щоб діти могли реалізувати потреби, характерні для їх віку. Разом з плануванням навчання вчителю потрібно планувати і мотиваційну складову уроку, мотиваційний план.

Цей мотиваційний план складається з кількох етапів:

- початкова (висхідна) мотивація – мотивація початку роботи (готовність, включенність);
- мотивація ходу виконання роботи;
- мотивація завершення роботи (задоволеність чи незадоволеність результатами, постановка подальших цілей і т.д.).

Загальна задача вчителя полягає в тому, щоб учень постійно був мотивований до дій - і на початку, і на протязі, і в кінці урока. Але за змістом ця мотивація різна.

На початку уроку учень повинен налаштуватися на роботу, зрозуміти, що корисного та нового він дізнається сьогодні, де зможе застосувати засвоєне, які переваги йому дасть засвоєння матеріалу урока. Вчитель може використовувати кілька видів спонукання учнів: актуалізувати мотиви попередніх досягнень («Ми добре попрацювали над попередньою темою»), визвати мотиви відносної незадоволеності («Але не всі засвоїли ще одну важливу сторону цієї теми»), посилити мотиви орієнтації на подальшу діяльність («Для вашого майбутнього життя це буде необхідно: наприклад, в таких-то ситуаціях»), посилити мимовільні мотиви здивування, допитливості та

ін. Вчитель може організувати обговорення того, що учні знають, чого не знають і не вміють, підводить учнів до усвідомлення того, чому потрібно навчитися.

В ході уроку крім збереження та посилення висхідної мотивації можуть виникнути нові додаткові мотиви. Це відбувається, якщо учень починає усвідомлювати та розуміти якими способами він діє, вміє їх оцінити, порівняти, отримати задоволення від самого процесу свого навчання. На цьому етапі вчитель може використати чередування різних видів діяльності (репродуктивних і пошукових, усних та письмових, легких та складних, індивідуальних та фронтальних). Вчитель обирає міру складності матеріала і використання оцінки таким чином, щоб чередувати у школярів мотиви та емоції з позитивною та негативною модаліністю (задоволеність, незадоволеність), залучаючи для цього активний пошук самих учнів, підключаючи їх до самоконтроля та самооцінки.

В кінці уроку необхідно створити мотивацію завершення – учень повинен вміти оцінити які поставлені на початку уроку задачі виконані, які – ні, вміти визначати причину цього, зробити для себе висновки, задачі для подальших етапів, визначити що нове учень дізнався на уроці. Головна задача кінця уроку полягає у тому, щоб кожний учень міг вийти з нього з позитивним досвідом і виникла позитивна установка на подальше навчання, тобто позитивна мотивація перспективи.

Робота вчителя з формування навчальної мотивації, спрямована на зміцнення та розвиток мотиваційної сфери учнів, включає в себе наступні види впливів:

- актуалізація вже склавшихся раніше у школяра позитивних мотиваційних установок, які потрібно не зруйнувати, а зміцнити та підтримати;
- створення умов для виникнення нових мотиваційних установок (нових мотивів, цілей) та виникнення у них нових якостей (стійкості, усвідомленості, дієвості та ін.);
- корекція дефектних мотиваційних установок, зміна внутрішнього

відношення дитини як к наявному рівню своїх можливостей, так і до перспективи їх розвитку [20].

Результат уроку залежить від того, як вчитель організовує роботу на уроці, які методи, прийоми, технології навчання використовує. Для навчання важливі всі види пізнання і всі види методик.

Оскільки сучасні студенти є дітьми нового інформаційного суспільства, яке характеризується динамічністю, мобільністю та варіативністю, викладачам необхідно зосередити увагу на нових та інноваційних формах і методах навчання у своїй роботі [18].

Одним із ефективних методик є використання інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання – це навчання, засноване на взаємодії між усіма учнями та вчителя. Інтерактивні технології допомагають урізноманітнити навчання та сприяють підвищенню мотивації до навчання, оскільки сприяє задоволенню однієї з провідних потреб підлітків – потребу у спілкуванні з однолітками.

Взаємодія дітей на уроці підвищує ефективність уроку, сприяє розвитку творчих здібностей дітей, вмінню контролювати власну роботу та допомагати один одному, підвищує інтерес до навчання, вчить співпрацювати, бачити різні способи рішення завдання, бачити свої слабкі та сильні сторони, обґрунтовувати свою точку зору. З часом дитина вчиться перевіряти самого себе, шукати інші варіанти дій, зіставляти їх між собою. Вміння зіставляти різні способи дозволить дитині не тільки аналізувати, але і прогнозувати свою діяльність, що в свою чергу впливає на формування самостійності, опанування способами самоосвіти. Розвиток вміння планувати, ставити задачі знаходиться в прямій залежності від мотивації [25].

Серед інтерактивних технологій, які вчитель може використати на уроці англійської мови можна виділити наступні:

- технологія «Театр» - кілька учнів розігрують ситуацію, а решта спостерігають, аналізують та обговорюють;
- технологія «незавершене речення» - дітям пропонують прочитати

незавершене речення та швидко продовжити його будь-якими словами;

- технологія «брейн-ринг» - дуже добре підходить для уроків узагальнення вивченого матеріала (змістове наповнення раундів може бути абсолютно різним та охоплювати лексику, граматику, читання, аудіювання, письмо). Наприклад, «Як добре ви знаєте Великобританію?»;

- технологія «мозкової атаки» - цей метод полягає в колективній творчій роботі з розв'язання певної складної проблеми. Всіх учнів об'єднує спільна робота над пошуком істини. Розмірковуючи над певною проблемою, доповнюючи одне одного, учні підхоплюють та розвивають і розвивають одні ідеї, відкидаючи інші. Наприклад, «Поради однокласникам, як краще вивчати англійську мову» [27].

Спільна навчальна діяльність школярів не просто корисна, а сприяє найбільш ефективному розвитку дітей. Як зазначав, Л. Виготський, загальний психічний розвиток дитини йде шляхом перетворення інтерпсихологічної дії в інтрапсихологічну, тобто коли функція, розділена між двома людьми (дорослим та дитиною) стає способом організації діяльності та психіки окремого індивіда (дитини) [5].

А вміння зіставляти різні точки зору в процесі виконання навчальних завдань, вміння «поставити себе на місце іншого», призводить до появи найважливіших новоутворень у сфері мотивації, сприяє зародженню, формуванню та розвитку мотивації до співпраці.

Спрямованість дитини на взаємодію з однолітками поступово переростає в усвідомлене прагнення разом з іншими працювати добре і швидко, тобто найбільш адекватним способом зробити діло, отримати необхідний результат. Вчителі повинні знати мотиви дітей до навчання, включати їх у спільну діяльність і спостерігати за тим, як вони змінюються в процесі роботи. Це допоможе вчителям правильно вибудовувати та управляти власним включенням у спільну роботу з дітьми.

Найулюбленішим методом навчання серед дітей є ігровий метод. Цей метод також реалізується в процесі комунікації з однолітками.

Метод ігор – це захоплива та розважальна творча діяльність, яка має значний вплив на засвоєння учнями знань, набуття ними необхідних умінь та навичок. Гра в навчальному процесі забезпечує емоційну обстановку відтворення знань, полегшує засвоєння навчального матеріалу, створює сприятливий для засвоєння знань настрій, заохочує до навчальної роботи, знижує рівень втоми.

За допомогою ігор на уроках можна моделювати життєві ситуації, що підвищить інтерес учнів до вивчення англійської мови. Можуть використовуватися різні види ігор, включаючи ігрові вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації та навчальні рольові ігри.

Ігри-вправи проводяться на уроках англійської мови, використовуються як домашнє завдання, а також у вільний від навчання час. Вони посилюють інтерес до теми, що вивчається. Це кросворди, ребуси, вікторини. Зазвичай вони потрібні для закріплення нового чи повторення пройденного матеріалу.

Метод ігрової дискусії дозволяє виявити розбіжності у розумінні того чи іншого питання, встановити істину шляхом дружньої дискусії та дійти спільної думки. Перевагою цього методу є те, що матеріал, який подається у нетрадиційний спосіб, дає студентам відповідну точку для самостійного дослідження спірних питань. Наприклад, дискусії на теми «Чи варто вивчати іноземну мову?» або «Переваги та недоліки інтернету» і т. д.

Дидактична гра дає можливість реалізувати всі основні функції навчання: освітню, виховну, розвивальну. Це можуть бути граматичні, лексичні, фонетичні ігри.

Під час гри діти не помічають, що навчаються, вони пізнають, поповнюють свій запас слів, граматичних структур, розвивають пам'ять, увагу. Розвиваються навички спільної діяльності з іншими учнями, комунікативні навички, формується культура поведінки.

Найскладнішою формою гри, але й найцікавішою є рольова, або ділова гра. Це може бути такі ігри як: «У кафе», «В магазині», «Подорож закордон», «В гостях», «Прес-конференція», «Інтерв'ю», «ТВ-шоу» і т.д. [51].

Проблемне навчання стимулює розумову діяльність учнів. Дуже важливо, щоб учні шукали відповіді самостійно, аналізували інформацію, яку почули на уроці англійської мови [4].

Однією з нових у вивченні англійської мови є технологія веб-квесту. Робота учнів у такому форматі як веб-квест урізноманітнюють навчальний процес, зроби́ть його живим і цікавим.

Веб-квест у педагогіці – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Учителі всього світу використовують цю технологію як один із засобів успішного використання інтернету на уроках англійської мови.

За використання веб-квесту на уроках підвищується мотивація учнів до вивчення англійської мови, з одного боку, і до використання комп'ютерних технологій у навчальній діяльності, з іншого.

Веб-квест – це не простий пошук інформації в інтернеті, адже учні, працюючи над завданням, збирають, узагальнюють інформацію, роблять висновки. Крім того учасники веб-квесту вчаться використовувати інформаційний простір для розширення сфери своєї творчої діяльності.

Тематика веб-квестів на уроках англійської мови може бути найрізноманітнішою. Результати виконання веб-квесту, залежно від матеріалу, що вивчається, можуть бути подані у вигляді усного виступу, або комп'ютерної презентації або буклетів, публікації робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайта. По суті веб-квест – це інтерактивний процес, під час якого учні самостійно добувають необхідні знання.

Для роботи з веб-квестом використовуються такі складові:

- необхідно задати тему і створити проблемну ситуацію, визначити ролі учасників;
- вербалізувати конкретне завдання в рамках вибраної теми, воно повинно бути зрозуміле, цікаве і здійснимо;
- підібрати і запропонувати учням список посилань на інтернет-ресурси;
- учні ведуть пошук необхідної інформації в інтернеті, користуючись при

цьому описом процедури роботи, після чого готують презентацію знайденої та обробленої інформації;

- оцінити виконану роботу самими учнями.

Структура веб-квесту:

- вступ (формулювання теми, опис головних ролей учасників, сценарій квесту, план роботи);

- центральне завдання (питання, на які учні повинні дати відповідь в межах самостійного дослідження, який підсумковий результат повинен бути досягнутий);

- список інформаційних ресурсів;

- опис основних етапів роботи, керівництво до дії;

- завершення (підсумки дослідження, питання для подальшого розвитку теми).

Прикладом веб-квесту може бути веб-квест «Англійська гастрономія». Учні вивчають лексику з теми «Їжа» та деякі культурні аспекти англійської гастрономії.

Ключові слова: англійська гастрономія, меню, рецепти, страви, сніданок, обід.

Завдання.

Ви – кухарі нашої школи, готуєте їжу до дня англійської гастрономії. Ви оберете краще меню для сніданку та обіду цього дня. Ці страви будуть подані у нашій їдальні. Сформууйте групу. Знайдіть для кожної страви (сніданок, обід) своє меню. Для кожного меню знайдіть потрібний рецепт. Перед тим як представити роботу класу розподіліть ролі для кожного учасника під час презентації: хто готує передмову, хто представляє меню, хто пояснює рецепти, хто робить висновки. Презентуйте всю інформацію, яку ви знайшли. Використовуйте лексику, яку вам дав учитель та яка вам допоможе зробити презентацію. Необхідний час для презентації - 25-30 хвилин [41].

Альтернативною традиційним методам навчання є метод проектів. Цей метод орієнтований на самостійну роботу учнів – індивідуальну, групову,

парну, яку діти виконують протягом певного часу. Як освітня технологія, метод проектів передбачає низку дослідницьких, пошукових та проблемно-пошукових методів і має творчий характер. Учні беруть безпосередню участь у пізнавальних процесах, самостійно формулюють проблеми, збирають інформацію, необхідну для їх вирішення, планують варіанти вирішення проблем, роблять висновки, аналізують свою діяльність, набувають новий навчальний і життєвий досвід та формують певні ключові компетентності [11].

Проекти можуть мати різну тематику. Наприклад, «Англійські традиції», «Світ у якому я живу», «Суперіграшка XXI століття» і т.д. [40].

Діти вчаться в інформаційному просторі, набувають комунікативних навичок і вмінь, вчаться аналізувати, робити висновки.

Серед приомів формування навчальної мотивації учнів можна виділити наступні:

- створення позитивної атмосфери в класі;
- включення учня в колективні форми організації різних видів діяльності;
- відносини співробітництва вчителя та учня;
- допомога вчителя не у вигляді прямого втручання у виконання завдання, а у вигляді поради, що наштовхують учня на правильне рішення;
- цікавість викладу навчального матеріалу;
- цікаві приклади;
- емоційність мови викладача;
- пізнавальні ігри;
- ситуації спору та дискусії;
- аналіз життєвих ситуацій;
- вмиле застосування вчителем заохочення та зауваження [22].

Серед сучасних педагогічних технологій поширеною є технологія створення успіху.

З педагогічної точки зору успіх – це цілеспрямоване, організоване сполучення умов, при яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності [55].

Ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом своєї фізичної або розумової праці чи морального напруження [42].

Технологія створення успіху дає змогу гуманізувати процес навчання й виховання учнів. Часто учні не хочуть виконувати домашні завдання, йти до школи та вчитися. Деяким учням не цікаве ані навчання, ані позакласні заходи, ані сама школа. Допомогти вчителю змінити цю ситуацію і покликане створення ситуації успіху на уроці.

Ситуації успіху створюють атмосферу дружби і взаємної підтримки, довіри і безпеки. Використання ситуацій успіху має стимулювати навчальну діяльність студентів, підвищувати продуктивність навчання та сприяти їхній самореалізації як повноцінних особистостей й відповідно забезпечити успіх у навчанні. В основу освітньої технології «Створення ситуації успіху» покладено особистісно-орієнтований підхід до навчально-виховного процесу.

Наведемо приклади способів і форм створення ситуації успіху:

- обов'язкова доброзичлива вимога вчителя – виконання домашнього завдання;
- педагогу потрібно творчо поставитися до кожного уроку й засвоєння учнями матеріалу;
- діяльність на уроці потрібно створювати на основі навчання й виховання успіхом;
- використання пізнавальних фрагментів уроків для створення ситуації успіху: теоретичні розминки, гра «Обмінся тим, що знаємо» тощо.

Радість навчального процесу та радість пізнання тісно пов'язані. Вчителі мають створювати умови, які гарантують учням успіх у навчанні, радість від усвідомлення власних здібностей, організовувати навчальну діяльність так, щоб кожен (обов'язково) відчув силу надихаючого успіху. Адже саме невдачі в навчанні призводять до того, що дитина втрачає віру в себе, у свої можливості [54].

Ян Амос Коменський закликав зробити працю учня джерелом розумового задоволення і душевної радості. Учень повинен відчувати, що навчання – це радість, а не лише обов'язок, навчатися можна із захопленням, а не лише через необхідність. Потрібно відшукувати мотив для радості під час навчання та вчити дітей позитивно мислити. Позитивне мислення допомагає дитині реалізувати свій потенціал і творити життя. Воно дає дитині віру в свої сили; сприяє досягненню успіху; успішне подолання перешкод, невдач, криз; більш спокійну адаптацію до змін у житті; оптимізм, самовладання, доброзичливість, задоволення життям; добрі взаємини з людьми; високий емоційний інтелект [34].

Через формування ключових компетентностей можна створити ситуацію успіху для кожного учня. Формування компетентностей відбувається у різноманітних видах аудиторної та позааудиторної діяльності (активної, пасивної, інтерактивної, індивідуальної, групової тощо). Усі вони є важливими, адже особистість повинна вміти виконати і просту механічну роботу, і складну, творчу.

Проте творча робота – найважливіша, адже молоду людину в майбутньому чекає пізнання світу, а це – невиконання вправи за зразком, це неперервна творчість, постійне вирішення нестандартних завдань. Сократ говорив, що поставити дитину у безвиходь – означає поставити її у сильнішу позицію, оскільки тоді вона захоче дізнатися про щось нове й не зможе бути задоволеною, перебуваючи у стані незнання, вона неодмінно захоче вийти з такого стану, тобто – дізнатися.

На сучасному етапі методики створення успішних ситуацій пропонують багато цікавих, інтерактивних та нестандартних форм роботи. Важливо гармонійно поєднувати інновації з традиційними формами з метою активізації розумової діяльності учнів та формування ключових компетентностей [48].

Створення ситуації успіху має певний алгоритм (рис. 3.13).

1. Послаблення страху. Учні долають невпевненість у власних силах, учаться на своїх помилках і відшукують інші способи вирішення проблем.

2. Авансування успішного результату. Учитель висловлює тверду переконаність в тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це також переконує підлітка у своїх силах і можливостях: «у тебе обов'язково вийде, я навіть не сумніваюся в позитивному результаті».

3. Прихований інструктаж учня (прихована допомога) про способи і форми провадження діяльності. Учень уникає поразки. Досягається через побажання: «можливо, ліпше розпочати з...», «виконуючи роботу, не забудьте про...»

4. Мотивація. Демонстрація учням заради чого або кого провадиться діяльність, кому це стане у пригоді, він має виконати завдання: «без твоєї допомоги друзям не впоратися...»

5. Персональна винятковість. Виділення важливості зусиль учня в діяльності: «тільки ти міг би...», «тільки тобі я можу доручити...».

6. Мобілізація активності, або педагогічне виконання. Заохочення до виконання конкретних дій: «ми дуже хочемо розпочати роботу...».

7. Високий рівень оцінювання складових частин роботи (подробиць). Емоційне переживання не результату взагалом, а окремої деталі: «найбільше мені сподобалося у твоїй роботі...», «найкраще тобі вдалося...».

Рис. 3.13. Алгоритм створення ситуації успіху [48]

До школи приходять діти з різним рівнем навчальних досягнень, із родин різного матеріального достатку, із різними поглядами на життєві цінності. Серед них є дуже розумні, активні, сильні і норавливі, так і діти з низьким рівнем здібностей до навчання. Але всіх їх поєднує одне – вони всі прийшли до школи, довіряють учителям та сподіваються на ліпші зміни у своєму житті. Тому вчителю потрібно приділяти значну увагу створенню психологічної обстановки на уроці. Вплив особистості вчителя на учнівський колектив і на особистість кожного учня окремо залежить здебільшого від гармонійної єдності моральної культури, духовного багатства, різноманітності інтересів учителя. Виховний вплив педагога не є створеним спеціально, організованим для того, щоб виховувати. Учитель впливає на учня, оскільки їх об'єднує спільність інтересів і різноманітної діяльності [7].

Вплив педагогів на підлітків залежить від того, наскільки глибоко вони розуміють дитинство як особливий період розвитку особистості, з його особливостями мислення, емоційного життя, світосприйняття та взаємовідносин у колективі.

Фактично процес навчання – це процес змін, вирішення проблемних завдань, руху вперед від точки вибору, який потребує терпіння, часу, зусиль.

Зміна духовного стану особистості призводить до прогресивних змін в учнівському колективі, а потім – у суспільстві, а тому надзвичайно важлива є підтримка педагога, його людяність, віра в учнів, бажання навчати їх обирати власний шлях, надихати учнів на успіх.

Здатність творчо використовувати знання, тобто креативність, є соціальною цінністю. Це пов'язано з тим, що за допомогою творчості людина може виконувати свої соціальні та професійні функції, швидко адаптуватися до нових економічних умов, швидко переключатися з одного виду діяльності на інший. З прискоренням науково-технічного прогресу творчість стала суспільною необхідністю, оскільки виробнича діяльність вимагає не стільки фізичної чи розумової сили, скільки творчих здібностей.

Більшість дослідників пов'язує поняття «творчість» із поняттям «індивідуальність», а саме у підлітковому віці починає яскраво проявлятися індивідуальність особистості. Отже можемо говорити про значний вплив особливостей мотивації на підлітка на можливості розвитку креативності. У межах проблеми творчості можна говорити про такі особливості розвитку підлітка, як схильність до експериментування, розвиток дивергентності мислення (оригінальність думок, велика кількість ідей) [9].

У підлітковий період дуже важливо виявити й посилювати творчі прояви.

Вплив педагога на своїх вихованців - це, серед іншого, індивідуальність, невід'ємною складовою якої є індивідуальний стиль професійної діяльності. Формування такого стилю вимагає від викладача постійного професійного і творчого розвитку. Творчість має бути рисою кожного вчителя, адже педагогічна праця за своєю суттю є творчою. Сучасний вчитель має бути всебічно розвиненою особистістю. Бути добрим психологом. Він повинен знати форми й методи виховання особистості учнів, розвитку їх уяви та мислення, формувати моральні цінності, творити разом з учнями, жити з ними одним життям, бути цікавим, мати почуття гумору, знати мистецтво артистизму тощо.

Використання творчого підходу значно підвищує ефективність навчання, тому для активної реалізації навчання значну увагу слід приділити саме творчим завданням, під час вирішення яких потрібно відшукати новий алгоритм вирішення. Використання творчих завдань на заняттях може бути складним, але має позитивний ефект підвищення зацікавленості учнів та сприяння розвитку творчого мислення.

Творчі завдання на уроках дають змогу:

- узагальнити, повторити й засвоїти навчальний матеріал;
- розвивати в учнів творчі здібності, пізнавальний інтерес, абстрактне, креативне і логічне мислення;
- формувати навички спільної роботи.

В рамках урока повинен здійснюватися індивідуальний підхід к формуванню мотивації відстаючих дітей.

При корекційній роботі потрібно починати з таких її цілей, які можуть бути досягнуті за відносно короткий проміжок часу (кілька тижнів). Таким чином, учні та вчитель зможуть швидко побачити перші позитивні результати. З учнями, які відстають, першим кроком є відновлення позитивного ставлення до навчання. Необхідно диференціювати завдання відповідно до прогресу учня та починати з посильних завдань, які підтримують впевненість в успіху, підкріплювати навіть невеликі успіхи, створювати умови для позитивного переживання успіху, ставити часті запитання і терпляче вислуховувати.

Крім того у відстаючих дітей важливо зміцнювати вміння вчитися:

- усувати прогалини в знаннях, розширяти запас знань та розвивати знання по всім їх параметрам (повнота, системність, гнучкість, дієвість, міцність);

- навчання дітей з деталізованим поясненням нового матеріалу, з використанням наглядних опор, з промовлянням, з доведенням кожної дії до етапа автоматизації.

В роботі з неуспішними учнями краще починати з вправ на постановку цілей та стимулювання мотивів, паралельно зміцнюючи вміння вчитися. Спеціально потрібно передбачити подолання у окремих дітей безпорадності у навчанні, яка утворилася в наслідок тривалих невдач, часто підкріплюючих неповагу дітей до себе.

Вчитель повинен відстежувати та аналізувати причини зниження мотивації учнів. Як вже зазначалося раніше такими причинами можуть бути несформованість мотиваційної сфери, прогалини в знаннях, неразвинутість навчальної діяльності, низька здатність до навчання.

Важливу роль відіграє розвиток емоційної, вольової та мотиваційної сфер особистості дитини. Емоції та відчуття часто формують поведінку учнів та впливають на життєві цілі, які вони ставлять перед собою. Дитина, яка байдужа до всього, не зможе ставити і вирішувати важливі завдання і досягати великих успіхів. Прикрашена емоціями розповідь вчителя викликає захоплення школярів, тому вони сприймають матеріал краще. Якщо урок для них не

цікавий, сприймають його погано.

Вплив емоцій на пізнавальні процеси особливо значущий у дітей середнього шкільного віку, коли відбувається формування та становлення дитини в соціумі. Емоції впливають на всі компоненти пізнання: відчуття, сприймання, уяву, мислення [43].

Краще запам'ятовується та інформація, яку учень не тільки почув, а і побачив. Тому обов'язково необхідно використовувати наочні методи навчання. Це можуть бути різні схеми, таблиці, малюнки.

Евристичні методи, дискусії сприяють розвитку мислення дітей та задовольняють провідний мотив навчання підлітків у самовираженні та самоствердженні. Адже підліток може проявити самостійність, висловити свою думку. Також самоствердженню дітей сприяють змагання на уроці. Діти також можуть порівняти свої успіхи у вивченні англійської мови з успіхами однокласників. Це може мотивувати дітей до посиленого вивчення англійської мови, адже, як вже зазначалося раніше, для підлітків дуже важливо відчувати себе успішними в колі однолітків.

Щоб полегшити розуміння учнями навчального матеріалу вчителю потрібно чітко тлумачити слова, використовувати аналогії та образне зіставлення, переформулювати (перефразувати) основні питання, повторювати під час роз'яснення найскладніші моменти.

Ефективність пояснення залежить від забезпечення надійного й оперативного зворотнього зв'язку, поінформованості вчителя про рівень розуміння, глибину осмислення учнями суті пояснюваного явища. Педагог має уважно спостерігати за пізнавальною діяльністю учнів, їхньою реакцією, зосередженістю, а також становити запитання, які дають змогу оцінити зрозумілість свого пояснення.

Для цього можна використовувати різні тренувальні вправи. Дуже важливо чергувати застосування словесних методів з наочними і практичними. Учителю дуже важливо підтримувати учня, хвалити його, заохочувати до продовження роботи [1].

3.2. Розробка програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку у вивченні англійської мови

Після проведення аналізу приведених вище методів та технологій навчання, базуючись на психологічних особливостях та провідних мотивах навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку, була створена наступна програма підвищення навчальної мотивації на уроках англійської мови.

Програма підвищення мотивації є складовою навчальної програми з англійської мови для учнів середнього шкільного віку. Вона містить як елементи навчання англійської мови, так і мотиваційні елементи (Додаток Е).

Програма складається з 10 ти занять (1 навчальний місяць). Кожне заняття триває 60 хвилин.

Метою є формування різних типів мотивів навчальної діяльності: пізнавального, досягнення, саморозвитку, самоствердження, спілкування.

План занять корекційної програми з підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку.

ЗАНЯТТЯ 1.

Мета: використання позитивних емоцій, які пов'язані з минулими успіхами, для формування нового мотиваційного ставлення.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Успіх у минулому» [17].

Вправа 2. Вправа на повторення правил читання букв a, e, i, u та буквосполучення qu, th, oo, sk, подвійна приголосна.

Вправа 3. Вивчення нових лексичних одиниць: Great Britain, England, London, hobby, listening to music, playing computer games, reading, we, they.

Вправа. 4. Антистресова гімнастика.

Вправа 5. Дискусія «Для чого варто вивчати англійську мову».

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Нове ім'я» [29].

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нової лексики з м'ячем.

Вправа 8. Пісня «We are at school today».

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Корисні знання». 64

ЗАНЯТТЯ 2.

Мета: виявити позитивні риси, здатні забезпечити успіх у житті, навчитися підбадьорювати себе та інших.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Схвалення» [17].

Вправа 2. Гра «Вчитель-учні». Повторення вивченої на попередньому уроці лексики.

Вправа 3. Пояснення учням правила відмінювання дієслова to have got в теперішньому часі (стверджувальна форма).

Вправа 4. Гра «Крокодил» на тему «Тварини».

Вправа 5. Пісня «I have a pet».

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Склади повчання» [17].

Вправа 7. Мозковий штурм «Поради однокласникам як краще вивчати англійську мову».

Вправа 8. Вправа на відпрацювання нового граматичного правила відмінювання дієслова to have got в теперішньому часі (стверджувальна форма).

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Маски» [17].

ЗАНЯТТЯ 3.

Мета: актуалізація позитивних емоцій, пов'язаних із навчальною діяльністю в класі.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Передай усмішку другові».

Вправа 2. Повторення вивченого на попередньому уроці граматичного правила відмінювання дієслова to have got в теперішньому часі (стверджувальна форма).

Вправа 3. Сміхотерапія.

Вправа 4. Гра «Брейн-рінг» на тему «Як добре ви знаєте Великобританію».

Вправа 5. Введення нового правила «Заперечна форма відмінювання дієслова to have got у теперішньому часі».

Вправа 6. Відпрацювання нового граматичного правила на практиці.

Вправа 7. Мотивація під час уроку: вправа «Уникання невдачі» [17].

Вправа 8. Вивчення нових лексичних одиниць: *lazy, brave, pale, a face*.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Барометр настрою» [17].

ЗАНЯТТЯ 4.

Мета: усвідомлення своїх мотивів, правильна актуалізація процесів вольової регуляції.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Я – мотивації».

Вправа 2. Повторення лексики, вивченої на попередньому уроці.

Вправа 3. Пояснення учням правила відмінювання дієслова *to have got* в теперішньому часі (питальна форма).

Вправа 4. Закріплення нового правила на практиці.

Вправа 5. Гра «Вгадай хобі».

Вправа 6. Проект «Англійські традиції».

Вправа 7. Мотивація під час уроку: вправа «Сформулюй позитивний Я-образ» [17].

Вправа 8. Вправа на переклад та відпрацювання нової лексики граматичного правила відмінювання дієслова *to have got* в теперішньому часі (питальна форма).

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа «Погода за вікном. Погода на душі».

ЗАНЯТТЯ 5.

Мета: дати можливість учням перенести енергію, мотиваційний заряд і позитивні емоції з приємного для учнів об'єкта діяльності на уроці та вивчення англійської мови.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Чарівна паличка» [29].

Вправа 2. Вправа на відпрацювання правила відмінювання дієслова *to have got* у стверджувальній, заперечній та питальній формах в теперішньому часі.

Вправа 3. Вправа на розвиток навиків аудіювання.

Вправа 4. Пісня «School things».

Вправа 5. Веб-квест «Англійські письменники».

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Оживлення минулих спогадів» [17].

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нової лексики.

Вправа 8. Опис малюнку. Учні усно описують малюнок.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Похвала» [17].

ЗАНЯТТЯ 6.

Мета: сформуванню вміння створити собі ситуацію успіху в діяльності.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Мої досягнення».

Вправа 2. Вивчення нових лексичних одиниць: painting, dancing, playing football, playing tennis, favourite, as for me, I am fond of... .

Вправа 3. Закріплення нової лексики.

Вправа 4. Дискусія на тему «Поговоримо про дружбу».

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Створи собі ситуацію успіху» [17].

Вправа 6. Нове правило читання «Буква а у відкритому наголошеному складі».

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нового правила читання.

Вправа 8. Вправа на аудіювання та відпрацювання розмовних навичок.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Опиши одним реченням».

ЗАНЯТТЯ 7.

Мета: формування вміння усвідомлювати свої мотиви та керувати ними.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа: «Самовизначення» [29].

Вправа 2. Вправа на повторення нової лексики.

Вправа 3. Мотивація під час уроку: вправа «Попроси самого себе» [17].

Вправа 4. Рольова гра «В магазині».

Вправа 5. Пісня-фізкультхвілка «Head and sholders, knees and toes».

Вправа 6. Нове граматичне правило «Множина іменників».

Вправа 7. Нове правило «Числівник».

Вправа 8. Вправа на закріплення правила «Множина іменників».

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа «Таблиця оцінювання».

ЗАНЯТТЯ 8.

Мета: пошук шляхів і стимулів до самовдосконалення.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Особистий герб».

Вправа 2. Вправа на повторення нового граматичного правила «Множина іменників».

Вправа 3. Вправа на аудіювання та відпрацювання розмовних навиків.

Вправа 4. Проект «Підготовка номеру художньої самодіяльності для концерту любителів англійської мови».

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Невдача і помилка – це нормально».

Вправа 6. Вправа на переклад, відпрацювання нової лексики.

Вправа 7. Вправа на вивчення нових лексичних одиниць: a plate, a cake, a crane, a snake, a ladybird, a raven.

Вправа 8. Вправа на закріплення нової лексики.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа «Зірки мудрих істин».

ЗАНЯТТЯ 9.

Мета: навчити ставити перед собою цілі і досягти їх.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Що допомагає, а що заважає» [17].

Вправа 2. Вправа на переклад та повторення граматичних правил відмінювання дієслова to have; числівників та множини іменників.

Вправа 3. Вправа на переклад та відпрацювання розмовних навиків.

Вправа 4. Гра на закріплення граматики «Попкорн».

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Загальні і конкретні цілі» [29].

Вправа 6. Пісня «Six little ducks». Учні співають пісню разом з вчителем.

Вправа 7. Вивчення нового правила читання «Букви у та і у відкритому наголошеному складі».

Вправа 8. Вправа на відпрацювання нового правила читання.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Символ уроку».

ЗАНЯТТЯ 10.

Мета: формувати можливість самовираження і саморозкриття учнів, отримання зворотнього зв'язку від учнів, вироблення внутрішніх засобів та мотивів у вивченні англійської мови.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Перспективи, пов'язані з досягненням мети» [17].

Вправа 2. Вправа на повторення правила утворення множини іменників.

Вправа 3. Вивчення нових лексичних одиниць: a pie, a cucumber, a cabbage, an orange, a bookcase, to like, to hate.

Вправа 4. Вправа на закріплення нової лексики.

Вправа 5. Мозковий штурм «Як покращити уроки англійської мови».

Вправа 6. Мотивація під ча уроку: вправа «Кроки до успіху».

Вправа 7. Вправа на закріплення лексики та розмовних умінь [17].

Вправа 8. Вправа на переклад.

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «М'яч».

Отже, наведена вище програма підвищення мотивації враховує специфічні особливості розвитку мотиваційної сфери учнів середнього шкільного віку та містить як мотиваційні елементи, так і елементи вивчення англійської мови. Завдання побудовані таким чином, щоб учні мали можливість відпрацювати усі навички у вивченні англійської мови: читання, писання, слухання, говоріння. Завдання побудовані на залученні в роботу усіх дітей та активному навчанні за допомогою обговорення, змагань, ігор. Це забезпечує ефективне оволодіння студентами знаннями й вміннями з іноземної мови для виявлення ними самостійності, ініціативності та творчості.

3.3. Оцінка ефективності розробленої програми та динаміки навчальної мотивації учнів за умови застосування програми підвищення мотивації

Після роботи по формуванню мотивації доцільно оцінити її ефективність. Результати цієї роботи краще всього оцінювати по реальним чинкам учнів, їх відношення до навчання. Зіставлення висхідних даних зі змінами в мотивації, які виникли в наслідок впливу, визначає ефективність формування мотиваційної сфери.

Згідно з гіпотезою дослідження мотивацію навчально-пізнавальної діяльності учнів та ефективність вивчення англійської мови можна значно підвищити, якщо при організації навчання враховувати провідні мотиви навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку.

Для досягнення цієї мети була розроблена програма підвищення навчально-пізнавальної мотивації учнів, яка враховує специфічні особливості розвитку мотиваційної сфери учнів середнього шкільного віку та містить як мотиваційні елементи, так і елементи вивчення англійської мови. Завдання побудовані таким чином, щоб учні мали можливість відпрацьовувати усі навички у вивченні англійської мови: читання, писання, слухання, говоріння. Завдання побудовані на залученні в роботу усіх дітей та активному навчанні за допомогою обговорення, змагань, ігор. Це забезпечує ефективне оволодіння студентами знаннями й вміннями з іноземної мови для виявлення ними самостійності, ініціативності та творчості.

Результатом формуючого експерименту має бути оцінка ефективності розробленої навчально-мотиваційної програми підвищення мотивації вивчення іноземної мови.

У ході формуючого експерименту визначено такі завдання:

- виявити зміни в розподілі внутрішніх і зовнішніх мотивів навчання, що впливають на формування мотивації у процесі вивчення іноземної мови;
- виявити зміни в розподілі рівнів сформованості мотивації вивчення

іноземної мови у школярів після формуючого експерименту;

- перевірити ефективність навчання за запропонованою авторською програмою підвищення мотивації шляхом порівняння кінцевих значень рівнів сформованості мотивації вивчення англійської мови та оцінок із здобутими значеннями до і після експерименту.

Після проведення повторної діагностики рівня навчальної мотивації учнів, були отримані наступні дані.

Для виявлення змін в рівні сформованості навчальної мотивації було проведено повторне анкетне опитування (методика Н. Лусканової).

На основі опрацьованих даних складено порівняльну таблицю змін в рівні сформованості навчальної мотивації (табл. 3.1).

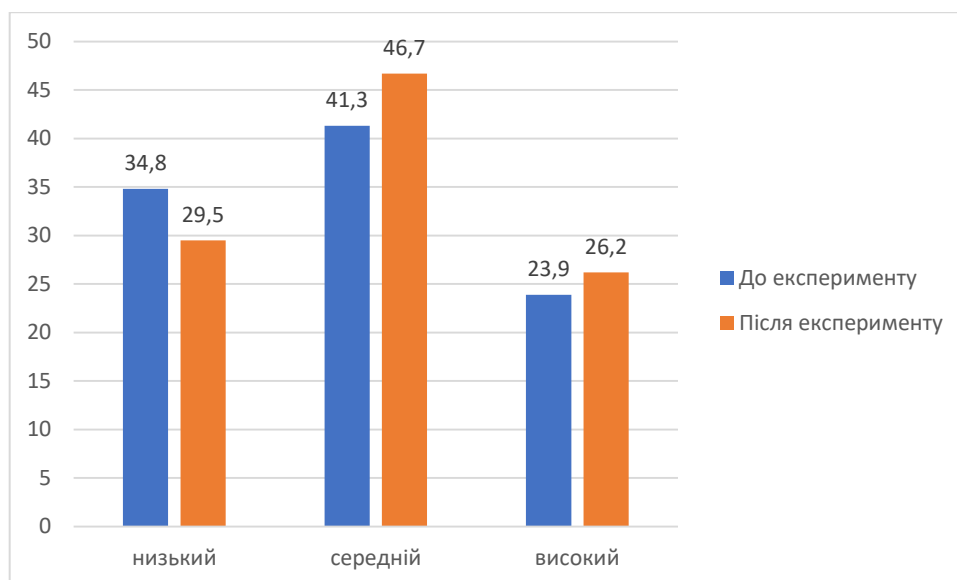
Таблиця 3.1

Розподіл студентів за рівнем сформованості навчальної мотивації

Рівень сформованості мотивації до навчання	До експерименту, %			Після експерименту, %			Приріст, %		
	Всього	У т.ч., дівчата	У т.ч., хлопці	Всього	У т.ч., дівчата	У т.ч., хлопці	Всього	У т.ч., дівчата	У т.ч., хлопці
Низький	34,8	28,6	44,4	29,5	25,4	42,3	-5,3	-3,2	2,1
Середній	41,3	39,2	44,5	46,7	41,8	47,3	5,4	2,6	2,8
Високий	23,9	32,1	11,1	26,2	33,5	12,00	2,3	1,4	0,9

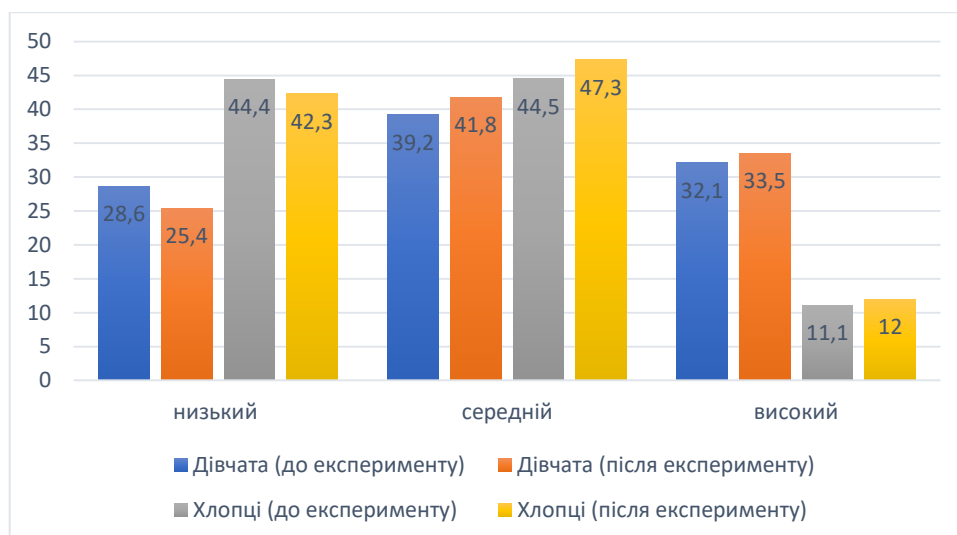
Можна представити ці данні у вигляді наступної діаграми (рис. 3.14).

Рис. 3.14. Загальна динаміка рівня навчальної мотивації учнів

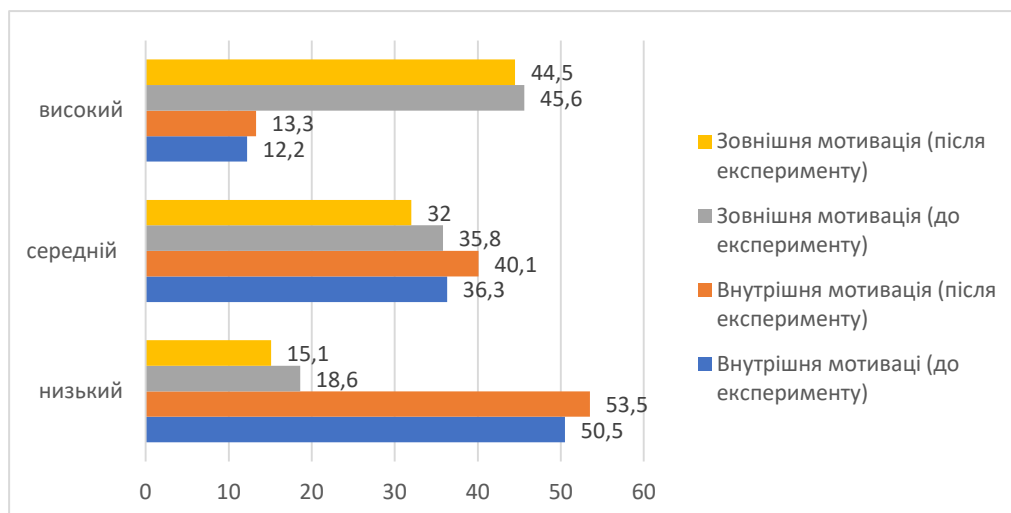
Порівняльна динаміка навчальної мотивації у хлопців та дівчат відображена у наступній діаграмі (рис. 3.15).

Рис. 3.15. Порівняльна динаміка навчальної мотивації у хлопців та дівчат

За даними, здобутими під час діагностики, кількість учнів з низьким рівнем мотивації знизилася на 5,3%, з середнім – зросла на 5,4%, з високим – на 2,3%.

Для оцінки розподілу зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання, що впливають на вивчення англійської мови у школярів була використана методики «Спрямованність на набуття знань» та «Спрямованність на оцінку» Є. Ільїна, Н. Курдюкової.

Рис. 3.16. Динаміка внутрішньої та зовнішньої мотивації учнів

В результаті складено порівняльну таблицю змін у розподілі зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання, що впливають на вивчення англійської мови у школярів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розподіл зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання учнів

Рівні мотивації	До експерименту, %		Приріст	Після експерименту, %		Приріст
	Внутрішня	Зовнішня		Внутрішня	Зовнішня	
Низький	50,5	18,6	3,0	53,5	15,1	-3,0
Середній	36,3	35,8	3,8	40,1	32,0	-3,8
Високий	12,2	45,6	1,1	13,3	44,5	-1,1

Данні таблиці відображені у наступній діаграмі (рис. 3.16).

Згідно цих даних внутрішня навчальна мотивація у дітей зросла, а зовнішня відповідно зменшилася.

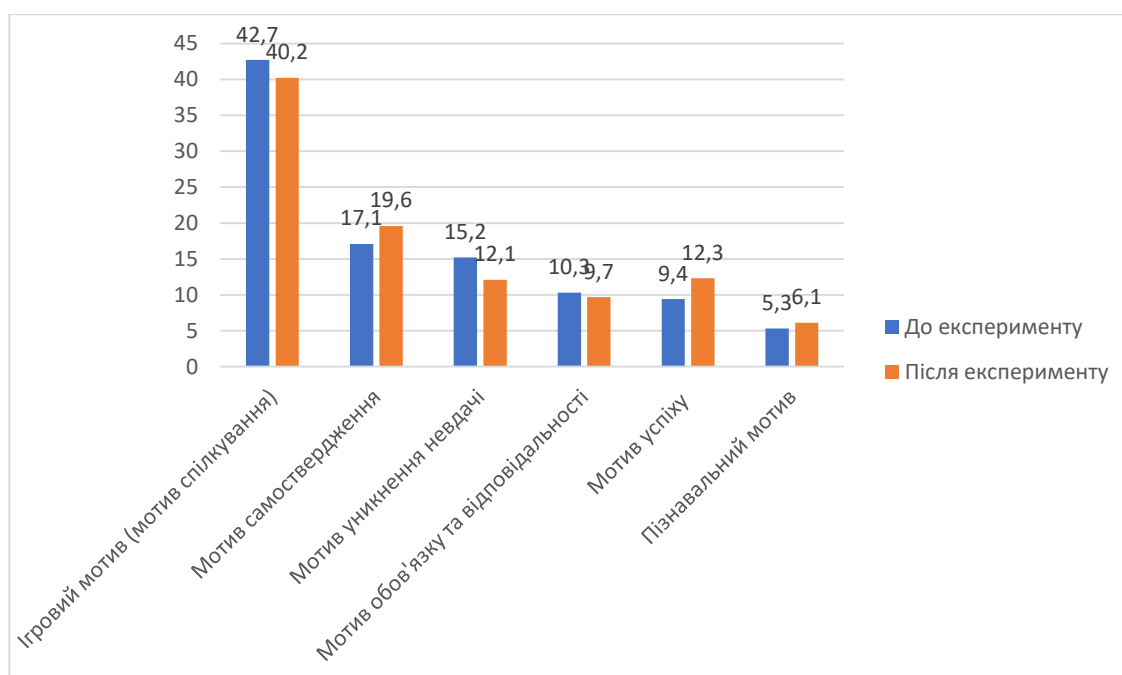
Для оцінки структури мотивації до навчання, була використана методика Гінзбурга «Вивчення мотивації навчання школярів». За результатами діагностування була складена таблиця розподілу структури мотивації учнів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Структура навчально-пізнавальної мотивації учнів

Мотиви	До експерименту		Після експерименту		Приріст, %
	Зріз, %	Місце	Зріз, %	Місце	
Ігровий мотив (спілкування)	42,7	1	40,2	1	-2,5
Мотив самоствердження	17,1	2	19,6	2	2,5
Мотив уникнення невдачі	15,2	3	12,1	4	-3,1
Мотив обов'язку та відповідальності	10,3	4	9,7	5	-0,6
Мотив успіху	9,4	5	12,3	3	2,9
Пізнавальний мотив	5,3	6	6,1	6	0,8

Динаміка структури мотивації учнів до і після експерименту представлена у наступній діаграмі (рис. 3.17).

Рис. 3.17. Динаміка структури мотивації учнів

Проаналізувавши динаміку структури навчально-пізнавальної мотивації учнів, можна зробити висновок про зміни у структурі мотивації після використання програми підвищення мотивації до навчання у школярів.

Домінуючим мотивом у структурі мотивації учнів залишився мотив спілкування, але показник зменшився на 2,5%. Другим за значенням - мотив самоствердження, показник збільшився на 2,5%. На третьому місці опинився мотив успіху, показник збільшився на 2,9%. З третього на четверте місце опустився мотив уникнення невдач, показник зменшився на 3,1%. На п'ятому місці мотив обов'язку та відповідальності. Показник зменшився на 0,6%. На останньому шостому місці, як і раніше, пізнавальний мотив, але значення пізнавального мотиву зросло на 0,8%.

Проаналізувавши відношення дітей до вивчення англійської мови за допомогою методики Гарднера, були отримані наступні результати, які представлені в наступній таблиці (табл. 3.4).

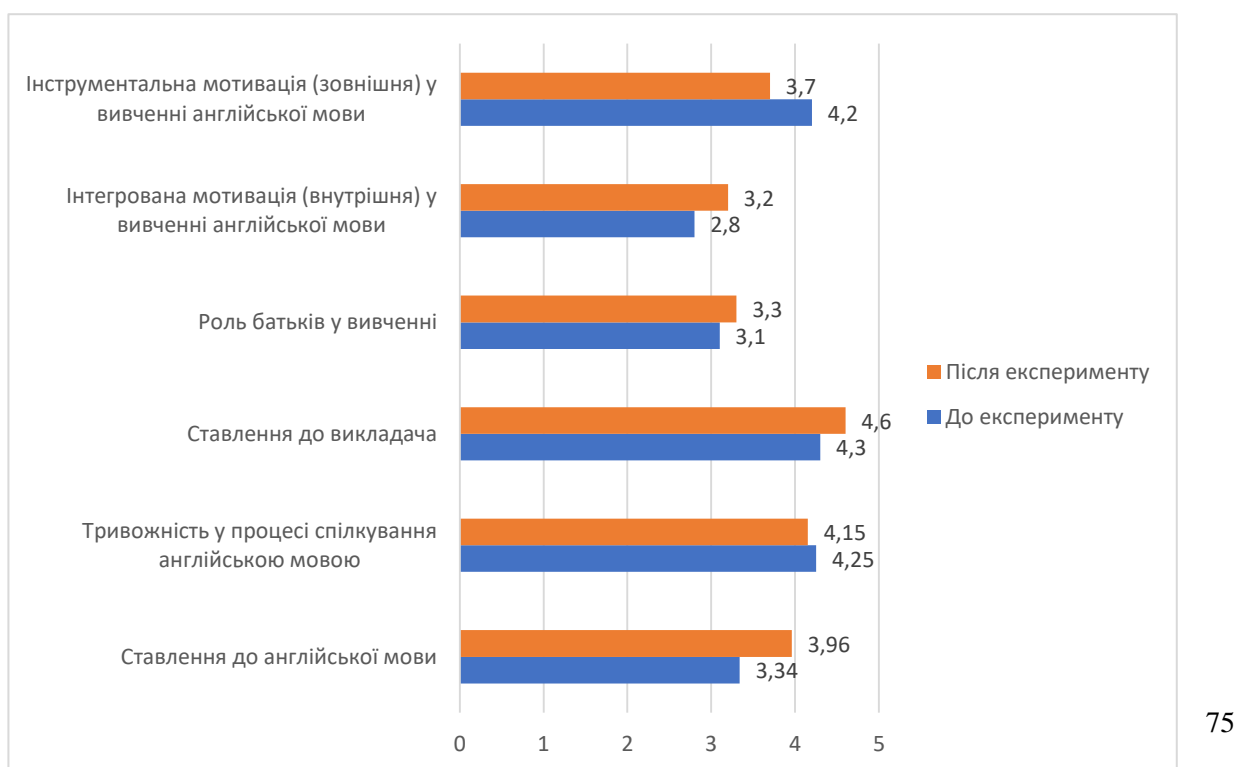
Таблиця 3.4

Результати методики «АМВТ Test Battery» Р. Гарднера

Назва показника	До експеримента	Після експеримента	Приріст
Ставлення до англійської мови	3,34	3,96	0,62
Тривожність у процесі спілкування англійською мовою	4,25	4,15	- 0,1
Ставлення до викладача	4,3	4,6	0,3
Роль батьків у вивченні	3,1	3,3	0,2
Інтегрована мотивація (внутрішня) у вивченні англійської мови	2,8	3,2	0,4
Інструментальна мотивація (зовнішня) у вивченні англійської мови	4,2	3,7	- 0,5

Динаміка показників методики «АМВТ Test Battery» Р. Гарднера також представлені у вигляді діаграми (рис. 3.18).

Ставлення до англійської мови 3,96 з 5 можливих, тобто показник доброго ставлення до англійської мови збільшився на 0,62; тривожність у процесі спілкування англійською мовою – 4,15, показник тривожності зменшився на 0,10; ставлення до викладача – 4,6, тобто ставлення до викладача покращилося на 0,3; роль батьків у вивченні – 3,3, роль батьків збільшилася на 0,2; у структурі мотивації до вивчення англійської мови: інтегрована мотивація (внутрішня) – 3,2, рівень внутрішньої мотивації у вивченні англійської мови збільшився на 0,4; інструментальна мотивація (зовнішня) – 3,7, рівень зовнішньої мотивації у вивченні англійської мови зменшився на 0,5.

Рис. 3.18. Динаміка показників методики «AMBT Test Battery» Р. Гарднера

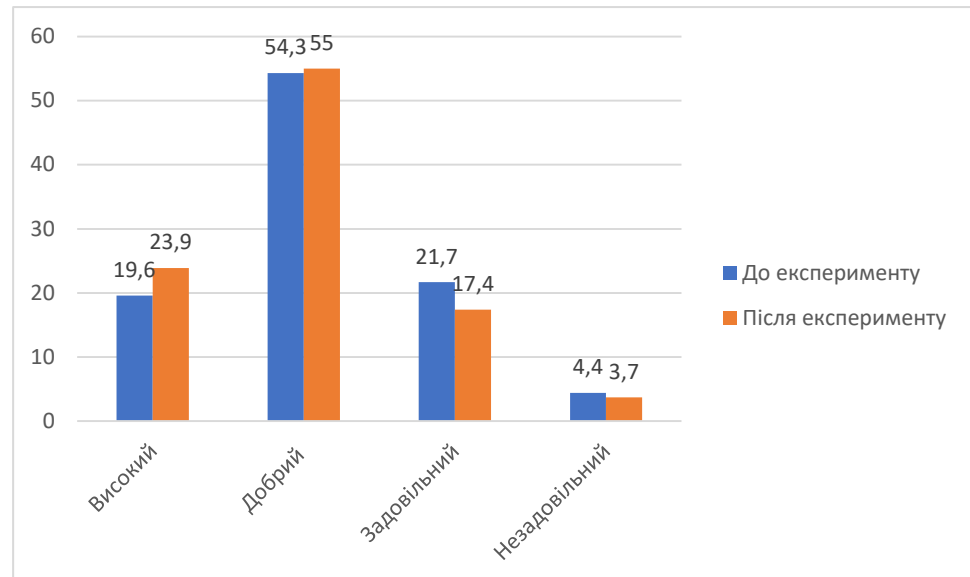
В результаті аналізу оцінок учнів після використання програми підвищення навчально-пізнавальної мотивації у вивченні англійської мови, були отриманні наступні дані. Порівняльний аналіз успішності дітей у вивченні англійської мови представлений у таблиці (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Рівень успішності учнів

Рівень успішності	До експерименту, %	Після експерименту, %	Приріст, %
Високий	19,6	23,9	4,3
Добрий	54,3	55,0	0,7
Задовільний	21,7	17,4	- 4,3
Незадовільний	4,4	3,7	- 0,7

Динаміка успішності дітей у вивченні англійської мови представлена у вигляді діаграми (рис. 3.19).

Рис. 3.19. Динаміка успішності дітей у вивченні англійської мови

Кількість дітей з високим рівнем успішності вивчення англійської мови збільшилася на 4,3%, з середнім рівнем успішності - збільшилася на 0,7%, кількість дітей з задовільним рівнем успішності зменшилася на 4,3%, з незадовільним - на 0,7%.

Отже можна зробити висновок, що в результаті використання програми підвищення навчально-пізнавальної мотивації учнів спостерігається позитивна динаміка зростання рівня внутрішньої мотивації до навчання у дітей і, в наслідок, збільшення ефективності вивчення англійської мови, покращення успішності учнів в опануванні англійської мови. Використання мотиваційних вправ під час навчання підвищує прагнення учнів до успіху, зменшують страх невдачі, покращують ставлення учнів до англійської мови та вчителя, адже вчитель підбадрює дітей, надихає їх на кращі досягнення в навчанні. Вправи для вивчення англійської мови, підібрані з урахуванням психологічних особливостей та провідних мотивів підлітків підвищують ефективність вивчення англійської мови учнями. Позитивна динаміка, зазначена під час експерименту, може зростати за умови продовження використання програми підвищення навчально-пізнавальної мотивації дітей у вивченні англійської мови, організації навчання з урахуванням психологічних особливостей та провідних мотивів навчання учнів середнього шкільного віку.

ВИСНОВКИ

В наслідок глобалізації світ стає все більш взаємопов'язаним, тому опанування універсальною, англійською мовою становиться необхідним в сучасному світі. Англійська мова уможлиблює обмін духовними, культурними цінностями між людьми з різних країн, які не мають спільної рідної мови. Без англійської мови неможливі економічні, політичні, культурні відносини між країнами, обмін досвідом і досягненнями з іноземними колегами. Майже кожен роботодавець чекає від претендентів на роботу знання англійської мови. Міжнародна торгівля, робота банківської системи, діяльність транспортної системи здійснюється англійською мовою.

Найбільшою проблемою у вивченні англійської мови є низький рівень мотивації у учнів до навчання, адже визначальну роль в досягненні успіху у вивченні англійської мови мають такі некогнитивні фактори, як наполегливість, впевненість у собі та цілеспрямованність.

Гіпотезею дослідження було припущення, що мотивацію навчально-пізнавальної діяльності учнів та ефективність вивчення англійської мови можна значно підвищити, якщо при організації навчання враховувати психологічні особливості та провідні мотиви навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку.

Для вирішення цієї проблеми в дослідженні ставилися наступні завдання:

- 1) проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивації навчальної діяльності учнів середнього шкільного віку;
- 2) розкрити роль мотивації у структурі навчально-пізнавальної діяльності учнів в процесі опанування англійської мови;
- 3) провести емпіричне дослідження особливостей мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку;
- 4) розробити програму підвищення навчальної мотивації учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови, здійснити апробацію та

оцінити ефективність програми підвищення мотивації учнів на уроках англійської мови.

Підлітки мають специфічні потреби, і їхнє визнання, виявлення їх провідних мотивів навчальної діяльності, допомагає вчителям створити осмислене навчальне середовище, підвищити мотивацію до навчання та ефективність вивчення англійської мови.

У процесі проведення теоретичного та експериментального дослідження було виявлено, що провідними мотивами учнів середнього шкільного віку є соціальні мотиви, а саме: мотиви спілкування, самоствердження та уникнення невдачі. Вчителю необхідно забезпечити органічний зв'язок соціальних мотивів з навчальними інтересами і пізнавальними запитам учнів.

Шляхами, що сприяють формуванню та розвитку необхідної мотивації у учнів середнього шкільного віку, як показало дослідження, є цікавий зміст та новизна навчального матеріалу, викладання, що захоплює, показ практичного застосування англійської мови у зв'язку з життєвими планами і орієнтаціями учнів; використання нових і нетрадиційних форм навчання, проблемне навчання, евристичне навчання, навчання з комп'ютерною підтримкою, застосування мультимедіа систем, використання інтерактивних комп'ютерних засобів; організація спільної роботи з однолітками: взаємонавчання, рецензування відповідей товаришів, оцінювання усних відповідей і письмових робіт однокласників, допомога слабшим учням, участь у дискусіях і обговореннях, відстоювання власної думки, постановка запитань до своїх товаришів і учителів, створення ситуацій самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій тощо.

Важливим фактором, що сприяє розвитку мотивації навчальної діяльності у школярів підліткового віку, є створення в навчальній діяльності ситуацій успіху, створення атмосфери довіри, доброзичливості, забезпечення гуманних стосунків між учителем та учнем.

Для підвищення навчально-пізнавальної мотивації була розроблена програма підвищення мотивації до вивчення англійської мови, яка враховує психологічні особливості та провідні мотиви учнів середнього шкільного віку.

В результаті застосування програми підвищення мотивації експериментально була зазначена позитивна динаміка у рівні навчальної мотивації дітей та зміна структури навчальної мотивації, а саме зміна мотиву уникнення невдачі на мотив успіху. Також використання мотиваційних вправ сприяло підвищенню впевненості дітей у своїх силах, наполегливості, стимулювало процес пізнання, прагнення їх досягти успіху в навчальній діяльності, у вивченні англійської мови.

Отже, можна зробити висновок, що розроблена програма підвищення навчально-пізнавальної мотивації учнів є ефективною та її ефективність буде збульшуватися по мірі її подальшого застосування під час навчання дітей англійської мови.

Очікуваний результат застосування цієї програми - поступовий перехід дітей від негативного та байдужого відношення до навчання до зрілих форм позитивного відношення до навчання – дієвого, усвідомленого, відповідального і, як наслідок, більш ефективного засвоєння знань, підвищення успішності дітей в опануванні англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров В. М. Можливі шляхи інтенсифікації навчання іноземної мови в умовах сучасної середньої школи. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2009. № 2. С. 8-15.
2. Алексєєва М. І. Мотиви навчання учнів: посіб. для вчителів. Київ: Радянська школа, 1974. 117 с.
3. Алькема С. Я. Алгоритм роботи за методикою «Направленість на оцінку або на отримання знань». URL: http://alkema0213.blogspot.com/2013/03/blog-post_2682.html (дата звернення 05.10.2022).
4. Аношкіна Г. Формування в учнів бажання вчитися. *Шкільний світ*. 2018. № 17-18 (897-898). С. 57-61.
5. Белічкіна О. О. Мотивація навчальної діяльності учнів. Психолого-педагогічний семінар. URL: <https://naurok.com.ua/psihologo-pedagogichniy-seminar-motivaciya-navchalno-diyalnosti-uchniv-68084.html> (дата звернення 18.07.2022).
6. Богосвятська А. М. Мотив – джерело діяльності людини. Мотиви в навчанні. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2017. № 10. С. 15-21.
7. Бондаренко Н. Б. Визначення рівнів сформованості мотивів опанування учнями англійської мови. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2009. № 2. С. 21-25.
8. Бондаровська В., Возіянова О. Навіщо мені вчитися? Або про мотивацію навчання. *Завуч*. 2009. № 34 (400). С. 8-11.
9. Бочко О. В. Мотивація навчальної діяльності учнів як важливий фактор формування предметних компетентностей. *ДНЗ Харківський професійний лицей будівельних технологій*. URL:

<https://vseosvita.ua/library/motivacia-navcalnoi-dialnosti-ucniv-ak-vazlivij-faktor-pri-formuvanni-predmetnih-kompetentnostej-94374.html> (дата звернення 23.01.2022).

10. Буряк Г. І. І знову про мотивацію: вона заслуговує про те, щоб про неї говорили. *Педагогічна майстерня*. 2014. № 9 (45). С. 2-6.

11. Бухлова Н. В. Як навчити учня вчитися. Поради та рекомендації: навч. посіб. Київ: *Шкільний світ*. 2007. 128 с.

12. Валінкевіч Л. Моніторинг успішності. Педагогічна рада. *Завуч*. 2009. № 32 (398). С. 5-9.

13. Вікова психологія / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Радянська школа, 1976. 269 с.

14. Володарська О. Вивчення мотивації навчальної діяльності підлітків. *Психолог*. 2013. № 17 (521). С. 30-42.

15. Воронова І. М. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 5-6.

16. Воронова Н. А. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/> (дата звернення 14.07.2022).

17. Данілова Н. Формування мотивації навчальної діяльності. Програма занять. *Психолог*. 2013. № 10 (514). С. 15-18.

18. Дзюба Н. Розвиток пізнавальної активності учнів. *Інтерактивне навчання. Хімія*. 2011. № 7 (655). С. 3-4.

19. Діагностика шкільної мотивації учнів початкових класів за допомогою анкетування. *Основа*. URL: <https://osnova.com.ua/diagnostika-shkilnoi-motivatsii-uchniv-pochatkovih-klasiv-za-dopomogoyu-anketuvannya/> (дата звернення 05.10.2022).

20. Драгончук Т. В. Мотивація підлітків до навчання. Поради психолога. Рекомендації батькам. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 8 (44). С. 36-41.

21. Дусавицький О. Мотиваційна модель уроку у системі розвивального навчання. *Педагогічна психологія*. 2009. № 4. С. 160-166.

22. Дячук В. Діагностика мотивів навчання у школярів. *Психолог*. 2010. № 15 (399). С. 16-18.
23. Захарчук Н. Якщо дитина не хоче вчитися. *Психолог*. 2009. № 46 (382). С. 7-10.
24. Зінкевич Н. В. Формування мотивації та активізація навчальної діяльності. *Педагогічна майстерня*. 2011. № 5. С. 9-13.
25. Інтерактивні методи навчання. Педрада. *Портал освітян України*. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody> (дата звернення 05.10.2022).
26. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В. Формування мотивації учнів до навчання. *Управління школою*. 2010. № 32 (296). С. 20-25.
27. Кельнер С. С. Формування навчальної мотивації. *Шкільному психологу. Усе для роботи*. 2015. № 10 (82). С. 5-10.
28. Корнєєва О. В. Вивчення мотивації учнів 4-7 класів за анкетною «Мотиви навчання учнів» практичних психологів м. Харкова. URL: <https://naurok.com.ua/vivchennya-motivaci-uchniv-4-7-klasiv-za-anketoyu-motivi-navchannya-uchniv-praktichnih-psihologiv-m-harkova-31471.html> (дата звернення 23.04.2022).
29. Ларіонова О., Шейко О. Як підвищити мотивацію учнів до навчання. Цикл тренінгових занять для підлітків. *Психолог*. 2016. № 21-22. С. 4-22.
30. Литовченко О. Мотивація творчої особистості. Теоретичний аспект. *Шкільний світ*. 2009. № 42. С. 6-9.
31. Лук'янова М. Навчальна мотивація учнів: психолого-дидактичний аспект. *Технологія*. 2008. № 7-8. С. 27-30.
32. Марєєнкова Л. М., Дятлова О. О. Шляхи підвищення мотивації до навчання. *Історія та правознавство*. 2015. № 28-29 (416-417). С. 2-8.
33. Мотивація учбової діяльності - онлайн-читання. Бібліотека студента. URL: https://studentlib.com/chitat/kurovaya_rabota_teoriya-117573-motivaciya_uchbovoi_diyalnosti.html (дата звернення 21.10.2022).

34. Назаренко Л. Позитивне мислення в навчанні. Технології формування позитивного мислення шляхом методу раціонального мислення. Продуктивне мислення в навчанні. *Завуч*. 2009. № 31 (397). С. 12-16.

35. Нартова О. Вивчення та формування мотивації учнів: класному курівнику. *Виховання школярів*. 2008. № 3-4. С. 19-23.

36. Нечаєва О. Якщо дитина не хоче вчитися? *Шкільний світ*. 2009. № 46. С. 1-3.

37. Особливості підліткового віку. *Гімназія № 59 імені О. М. Бойченка міста Києва*. URL: <http://gymnasium59.org.ua/osoblyvosti-pidlitkovogo-viku/> (дата звернення 05.02.2022).

38. Остапенко І. В. Формування мотивації навчальної діяльності школярів середнього шкільного віку. *Зарубіжна література в школі. Школа педагога*. Харків, 2012. № 21 (190). С. 2-5.

39. Остапенко І. В. Формування мотивації навчальної діяльності школярів середнього шкільного віку. *Зарубіжна література в школі. Школа педагога*. Харків, 2012. № 22 (191). С. 2-10.

40. Петрошина Н. Л. Шляхи формування англомовної соціолінгвістичної компетентності у студентів мовних спеціальностей у процесі застосування проектної методики. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2009. № 2. С. 131-137.

41. Подзолкова Н. В. Використання веб-квестів на уроках іноземної мови. *Педагогічна майстерня*. 2014. № 9. С. 7-11.

42. Полякова В. Гештальт - завдання на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2017. № 11. С. 40-45.

43. Пригодич Л. Л. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів в освітньому процесі. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-motivaciya-osvitno-diyalnosti-uchniv-na-urokah-angliysko-movi-157390.html> (дата звернення 15.05.2022).

44. Присенко В. Мотивація до навчання. *Завуч*. 2011. № 6 (444). С. 21-22.

45. Проблеми формування мотивації навчальної діяльності школярів за сучасних умов. *Боровківський лицей*. URL: <https://schoolborov.dnepredu.com/uk/site/problemi-formuvannya-moti.html> (дата звернення 17.10.2022).

46. Психологія навчальної діяльності. Педагогічна психологія. URL: https://pidru4niki.com/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti (дата звернення 22.03.2022).

47. Розенова С. Психологія навчальної діяльності. *Психологія*. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/788/> (дата звернення 13.04.2022).

48. Рубан Л. Як мотивувати учнів до навчання? Способи та методи. *Школа*. 2019. № 4. С. 26-43.

49. Сердюк Л. Шляхи формування мотивації на уроці. *Директор школи*. Україна. 2010. № 2. С. 55-61.

50. Сосновська В. А. Формування позитивної мотивації до навчання. *Початкове навчання і виховання*. 2016. № 30. С. 4-8.

51. Старкова І. В. Гра як метод розкриття та формування творчих здібностей дитячої особистості. *Основа*. 2016. № 34-36 (470-472). С. 2-5.

52. Ткаченко І. Стимулювання мотивації до навчання. *Директор школи*. 2012. № 7. С. 32.

53. Ткаченко С. О. Основні причини відсутності мотивації до навчання: їх розуміння, подолання. Основні прийоми формування мотивації на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/tema-dopovidi-osnovni-prichini-vidsutnosti-motivaci-do-navchannya-h-rozuminnya-podolannya-osnovni-priyomi-formuvannya-motivaci-na-urokah-matematiki-140394.html> (дата звернення 22.07.2022).

54. Тулупова Т. В. Навчання і виховання успіхом. Семінар-практикум для вчителів. Сучасний урок. *Педагогічна майстерня*. 2011. № 8. С. 10-12.

55. Федосєєв С. В. Особливості динаміки мотивації досягнення успіху протягом усього періоду навчання в школі. *Вісник Запорізького національного університетк*. Запоріжжя, 2009. № 2. С. 201-205.

56. Харченко Н. Б. Педагогічні особливості мотивації навчальної діяльності учнів загальноосвітньої школи у виховній колонії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Кривий Ріг, 2010, 20 с.

57. Штейнберг Л. Перехідний вік. 8-е вид. Нью-Йорк: Макгроу-Хілл, 2008. 270 с.

58. Bryant, Jennings, Dolf Zillmann. Using humor to promote learning in the classroom. *Humor and children's development: a guide to practical applications*. New York: Routledge, 2013. P. 294.

59. Gardner, Robert C. Attitudes and motivation in second language learning. *Bilingualism, multiculturalism, and second language learning. Psychology Press*. 2014. P. 63-84.

60. Gilakjani, Abbas Pourhosein, Leong Lai-Mei, Narjes Banou Sabouri. A study on the role of motivation in foreign language learning and teaching. *International Journal of Modern Education and Computer Science*. 2012. P. 9-16.

61. Kormos, Judit, Thom Kiddle, Kata Csizér. Systems of goals, attitudes, and self-related beliefs in second-language-learning motivation. *Applied linguistics*. 2011. P. 495-516.

62. Liu, Meihua, Wenhong Huang. An exploration of foreign language anxiety and English learning motivation. *Education Research International*. 2011. P. 1-8.

63. To teach or not to teach: Що потрібно сучасним підліткам на уроках англійської. *Освіторія*. URL:

<https://osvitoria.media/experience/to-teach-or-not-to-teach-shho-potribno-suchasnym-pidlitkam-na-urokah-anglijskoyi/> (дата звернення 13.06.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для оцінки рівня шкільної мотивації школярів (Н. Лусканова)

1. Тобі подобається в школі?

- а) так;
- б) не дуже;
- в) ні.

2. Уранці ти завжди з радістю йдеш до школи чи тобі часто хочеться залишитися вдома?

- а) іду з радістю;
- б) буває по-різному;
- в) частіше хочеться залишитися вдома.

3. Якби вчитель сказав, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, ти б пішов до школи чи залишився б вдома?

- а) пішов би до школи;
- б) не знаю;
- в) залишився б удома.

4. Тобі подобається, коли відмінюють уроки?

- а) не подобається;
- б) буває по-різному;
- в) подобається.

5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали ніяких домашніх завдань?

- а) не хотів би;
- б) не знаю;
- в) хотів би.

6. Ти хотів би, щоб у школі залишилися лише перерви?

- а) ні;
- б) не знаю;
- в) хотів би.

7. Ти часто розповідаєш про школу своїм батькам і друзям?

- а) часто;
- б) рідко;
- в) не розповідаю.

8. Ти хотів би, щоб у тебе був інший, менш суворий учитель?

- а) мені подобається наш учитель;
- б) точно не знаю;
- в) хотів би.

9. У тебе в класі багато друзів?

- а) багато;
- б) мало;
- в) немає друзів.

10. Тобі подобаються твої однокласники?

- а) подобаються;
- б) не дуже;
- в) не подобаються.

Опрацювання результатів:

За кожен варіант «а» – 3 бали, варіант «б» – 1 бал, варіант «в» – 0 балів.

25–30 балів – сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.

20–24 бала – ставлення до себе як до школяра практично сформоване.

15–19 балів – позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами.

10–14 балів – ставлення до себе як до школяра не сформоване.

Менше 10 балів – негативне ставлення до школи.

Додаток Б

Опитувальник «Вивчення мотивації навчання школярів» (М. Гінзбург)

1. Я намагаюся вчитися краще, щоб
  - а) отримати гарну оцінку; (О)
  - б) наш клас був кращим та мене всі хвалили; (П)
  - в) приносити більше користі людям у майбутньому; (С)
  - г) мені купували гарні, дорогі речі; (З)
  - д) що б у мене було більше часу для ігор і розваг; (І)
  - ж) що б я більше знав і був освіченою людиною.(Н)
2. Навчання в школі і знання необхідні мені для:
  - а) саморозвитку, що б багато знати та вміти; (Н)
  - б) отримувати надалі багато грошей; (С)
    - в) що б мене поважали та цінували оточуючі; (П)
    - г) бути кращим в класі; (О)
    - д) що б перемагати в іграх і змаганнях; (І)
    - ж) що б мати красиві речі.(З)
3. Якщо я отримую гарну оцінку, мені найбільше подобається те, що ...
  - а) у мене гарна оцінка; (О);
  - б) мої товариші, вчителька та батьки будуть мною задоволені; (П)
  - в) я не буду тягнути клас назад. (С)
  - г) мене не каратимуть;(З)
  - д) мені нададуть більше часу для ігор; (І)
  - ж) я добре знаю навчальний матеріал; (Н)
4. Мені подобається, коли мене хвалять за ...
  - а) виконання домашнього завдання; (Н)
  - б) гарну роботу на уроці; (С)
  - в) мої особисті риси характеру; (П)
  - г) гарні оцінки; (О)

д) за активну роботу в команді;(І)

ж) мій зовнішній вигляд (З).

5. Моя мета на уроці ...

а) отримувати гарні оцінки.(О)

б) слухати, запам'ятовувати все та відповідати, що б мене похвалили; П

в) уважно слухати вчителя; (С)

г) що б мене не сварили; (З)

д) сидіти тихо, як миша; (І)

ж) засвоювати новий матеріал; (Н)

6. Найцікавіше на уроці - це ...

а) вивчення нової теми, цікаві завдання; (Н)

б) спілкування з друзями; (С)

в) робота в групі з однокласниками; (П)

г) відповідати біля дошки та отримувати оцінки. (О)

д) різні ігри та шаради ; (І)

ж) показати себе на уроці, що б мене помітили; (З)

7. Я вивчаю матеріал сумлінно, якщо ...

а) мені треба виправити двійку. (О)

б) він мені подобається і я його розумію;(П)

в) це підніме рейтинг класу; (С)

г) мене не змушують вивчати цей предмет; (З)

д) він легкий і там можна пограти; (І)

ж) він мені знадобиться в майбутньому; (Н)

8. Я більш активно працюю на заняттях, якщо ...

а) хочу більше дізнатися з цієї теми; (Н)

б) досліджуваний матеріал мені знадобиться в подальшому житті; (С)

в) мені цікаво виконувати цю роботу; (П)

г) мені потрібна висока відмітка; (О)

д) хочу, щоб мене брали до себе в команду; (І)

ж) очікую похвали від дорослих. (З)

9. Мій успіх у виконанні завдань на уроці залежить від ...

- а) зацікавленості в оцінці; (О)
- б) моєї уваги до пояснення навчального матеріалу вчителем; (П)
- в) від моїх товаришів та класу в цілому; (С)
- г) мого настрою; (З)
- д) мого везіння; (І)
- ж) моїх здібностей. (Н)

10. Якщо навчальний матеріал мені не зрозумілий (важкий для мене), то я...

- а) згадую пояснення вчителя і переглядаю записи, зроблені на уроці; (Н)
- б) вдаюся до допомоги товаришів; (С)
- в) сподіваюся на допомогу дорослих; П
- г) намагаюся розібратися, що б не отримати погану оцінку; (О)
- д) трохи пограю, відпочину і спробую ще; (І)
- ж) нічого не роблю і мирюся з ситуацією; (З)

Таблиця Б.1

Бланк анкети «Вивчення мотивації навчання школярів» М. Гінзбурга

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)
Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)
В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)
Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)
Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)
Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)

Інтерпретація анкети.

Навчальний мотив – 5 балів;

Соціальний мотив – 4 бали;

Позиційний мотив –3 бали;

Оцінковий мотив – 2 бали;

Ігровий мотив - 1 бал;

Зовнішній мотив – 0 балів.

Всі бали підсумовуються та переводяться в певні рівні мотивації по таблиці:

Таблиця Б.2

Рівні мотивації школярів

Рівні мотивації	Сума балів за анкету
I	80-90
II	65-79
III	40-64
IV	20-39
V	5—19

Рівні мотивації школярів:

I - дуже високий рівень мотивації навчання;

II - високий рівень мотивації навчання;

III - нормальний (середній) рівень мотивації навчання;

IV - знижений рівень мотивації навчання;

V - низький рівень мотивації навчання.

Додаток В

Опитувальник методики «Спрямованість на набуття знань»

(Є. Ільїн, Н. Курдюкова)

1. Отримавши погану оцінку ти, прийшовши додому:
  - а) відразу сідаєш за уроки, повторюючи і той матеріал, з якого погано відповів;
  - б) сідаєш дивитись телевізор або гратися на комп'ютері, думаючи, що урок з цього предмету буде ще через день.
2. Після того, як отримав гарну оцінку ти:
  - а) продовжуєш добросовісно готуватися до наступного уроку.
  - б) не готуєшся ретельно, так як знаєш, що все одно не запитають.
3. Буває, що ти залишаєшся незадоволений відповіддю, а не оцінкою:
  - а) так;
  - б) ні.
4. Що для тебе навчання:
  - а) пізнання нового;
  - б) обтяжливе завдання.
5. Чи залежать твої оцінки від ретельності підготовки до уроку:
  - а) так;
  - б) ні.
6. Чи аналізуєш ти після отримання низької оцінки, що зробив неправильно:
  - а) так;
  - б) ні.
7. Чи залежить твоє бажання готувати домашнє завдання від того, чи виставляють за нього оцінки:
  - а) так;

б) ні.

8. Чи легко тобі «втягнутися» в навчання після канікул:

а) так;

б) ні.

9. Чи шкодуєш ти, що не буває уроків із-за хвороби вчителя:

а) так;

б) ні.

10. Коли ти, перейшовши в наступний клас, отримуєш нові підручники, чи цікавить тебе, про що в них йтиме мова?

а) так;

б) ні.

11. Що на твою думку краще – навчатися чи хворіти:

а) навчатися;

б) хворіти.

12. Що для тебе важливіше – оцінки чи знання:

а) оцінки;

б) знання.

Обробка та аналіз результатів.

За кожну відповідь, яка співпадає з ключем нараховується 1 бал.

Про мотивацію на набуття знань свідчать відповіді «а» на запитання 1-6; 8-11 і відповіді «б» на запитання 7 і 12.

1-4 – низький рівень мотивації на набуття знань;

5-8 – середній рівень мотивації на набуття знань;

9-12 – високий рівень мотивації на набуття знань.

Додаток Г

Методика «Спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова)

Таблиця Г.1

Опитувальник методики «Спрямованість на оцінку»

№ п/п	Запитання	Так	Ні
1	Чи пам'ятаєш ти, коли отримав першу в житті двійку?		
2	Чи хвилює тебе, що твої оцінки дещо гірші, ніж у інших учнів класу?		
3	Чи буває, що перед контрольною роботою серце у тебе починає підвищено стукати?		
4	Чи червонієш ти під час оголошення тобі поганої оцінки?		
5	Якщо в кінці тижня ти отримав погану оцінку у тебе у вихідний день поганий настрій?		
6	Якщо тебе довго не викликають, це тебе хвилює?		
7	Чи хвилює тебе реакція однолітків на отриману тобою оцінку?		
8	Чи готуєшся ти до наступного уроку після отримання відмінної оцінки так як потрібно, хоча і знаєш, що все одно запитають нескоро?		
9	Чи хвилює тебе очікування опитування?		
10	Чи було тобі цікаво навчатися, якби оцінок взагалі не було?		
11	Чи бажатимеш ти, щоб тебе запитали, якщо будеш знати, що оцінку за відповідь не поставлять?		
12	Після отримання оцінки на уроці ти продовжуєш активно		

	працювати?		
--	------------	--	--

Обробка та аналіз отриманих результатів.

Нараховується по 1 балу за відповідь «так» на запитання -9 і за відповідь «ні» - на 10–12 запитання. Підраховується загальна сума балів.

1–4 – низький рівень мотивації на оцінку;

5–8 – середній рівень мотивації на оцінку;

9–12 – високий рівень мотивації на оцінку.

Додаток Д

Питання з «Тесту атитюдів та мотивації» (Р. Гарднер)

1. Мені хотілось би вивчити декілька іноземних мов.
2. Мої батьки підтримували/підтримують мене у бажанні вивчити іноземну мову.
3. Я рідко хвилююсь, коли відповідаю на занятті з іноземної мови.
4. Я з нетерпінням чекаю наступного заняття з іноземної мови, тому що мені подобається викладач.
5. Вивчати іноземну мову - корисно та цікаво.
6. Я засмучуся, якщо довгий час не буду чути справжню іноземну мову.
7. Для мене вивчення іноземної мови необхідне, щоб легше спілкуватися із зарубіжними друзями / колегами.
8. Я хотів(-ла) б вивчити всі аспекти іноземної мови: граматику, фонетику, лексику.
9. Я не вважаю, що мої заняття з іноземної мови це втрата часу.
10. Я завжди звертаю увагу на зауваження викладача під час занять з іноземної мови.
11. Я майже ніколи не хвилююсь, якщо мені доводиться говорити іноземною мовою під час поїздок закордон.
12. Я отримую задоволення від вивчення іноземної мови.
13. Я намагаюся зрозуміти всі іноземні слова, коли я читаю чи слухаю щось.
14. Мій викладач іноземної мови - справжній професіонал.
15. Мені потрібно вивчити іноземну мову для моєї майбутньої кар'єри.
16. У більшості випадків я відчуваю себе впевнено на заняттях з іноземної мови.
17. Вивчити іноземну мову - це одна з цілей, які я ставлю перед собою в житті.

18. Мені подобається іноземна мова, яку я вивчаю в університеті.
19. Я відчуваю себе дуже комфортно, коли я спілкуюся іноземною мовою.
20. Я надаю перевагу іноземній мові серед усіх інших предметів.
21. Я надаю перевагу читанню преси (в тому числі онлайн) іноземною мовою.
22. Мої батьки розуміють/розуміли, як важливо для мене вивчити іноземну мову.
23. Я завжди аналізую свої помилки, коли отримую результати контрольних робіт з іноземної мови.
24. Я хотіла б, щоб мене частіше запитували на заняттях з іноземної мови.
25. Мій викладач з іноземної мови кращий за інших викладачів.
26. Я отримую справжнє задоволення від вивчення іноземної мови.
27. Я вважаю, що більшість англomовних/німецькомовних людей дружелюбні та легкі у спілкуванні.
28. Я вивчаю іноземну мову, щоб більше спілкуватися з різними людьми з різних країн.
29. Якби я міг(могла), я б витратила більше часу на вивчення іноземної мови.
30. Мені ніколи не буває нудно на заняттях з іноземної мови.
31. Я майже ніколи не хвилююсь, якщо знаю, що мені треба буде спілкуватися англійською.
32. Вивчення іноземних мов - одне з моїх основних захоплень.
33. Я намагаюся кожного дня використовувати іноземну мову.
34. Чим частіше я ходжу на заняття з іноземної мови, тим краще.
35. Будь-яка освічена людина повинна знати іноземну мову.
36. Я часто відповідаю на заняттях з іноземної мови.
37. Думка про те, щоб кинути вивчення іноземної мови, ніколи не приходила мені в голову.
38. Я з великим задоволенням витрачаю час на іноземну мову, ніж на інші предмети або справи.

39. Я сильно засмучуся, якщо я не матиму нікого, з ким я могу говорити іноземною мовою.

40. Мені хотілося б мати більше друзів/колег, які спілкуються іноземною мовою.

41. Мені подобаються всі завдання, які ми виконуємо на заняттях з іноземної мови.

42. Мені хотілося б вивчити ще більше іноземних мов.

43. Моїм друзям подобається моє захоплення іноземною мовою.

44. Я не відкладаю виконання домашнього завдання з іноземної мови.

45. Я завжди впевнено та спокійно говорю іноземною мовою в аудиторії.

46. Мій викладач з іноземної мови проводить заняття дуже цікаво та динамічно.

47. Я вважаю, що іноземна мова - дуже важлива частина навчальної програми.

48. Мої батьки дуже часто говорять/говорили про те, як важливо вивчити іноземну мову.

49. Всі іноземці, з якими я знайома, дуже дружелюбні та добродушні.

50. Мені хотілося б через вивчення іноземної мови зрозуміти спосіб життя іноземців.

51. Мені хотілось би вивчити іноземну мову до такої міри, щоб спілкування на ній були для мене таким ж природнім, як і на рідній мові.

52. Я знаходжу для себе цікаві моменти на кожному занятті з іноземної мови.

53. Людям, які володіють іноземною мовою, є чим пишатися.

54. Я не хвилююся, коли мені доводиться говорити іноземною мовою по телефону.

55. Я вважаю, що кожній людині необхідно знати хоча б одну іноземну мову.

56. Я не соромлюсь просити допомогу у викладача, якщо у мене виникають труднощі на заняттях з іноземної мови.

57. Я можу звернутися до друзів або батьків за допомогою або підтримкою у вивченні іноземної мови.

58. Мій викладач іноземної мови - один(одна) із найприємніших людей, яких я знаю.

59. Зараз важко знайти хорошу роботу, якщо не володієш іноземною мовою.

60. Я радію успіхам інших студентів на заняттях з іноземної мови.

61. Зараз моє бажання вивчити іноземну мову сильніше, ніж будь-коли.

62. Вивчення іноземної мови - це одне з моїх найкорисніших та найцікавіших занять у вільний час.

63. Я відчуваю себе впевнено, коли запитую дорогу іноземною мовою.

64. Я обов'язково продовжу вивчення іноземної мови в майбутньому.

65. Якщо я подорожую в іншу країну, я намагаюся хоча б трохи вивчити її мову.

66. Мої друзі часто цікавляться моїм прогресом у вивченні іноземної мови.

67. Я намагаюся зрозуміти всі пояснення викладача на занятті з іноземної мови.

68. Я не розумію, чому інші люди хвилюються, говорячи іноземною мовою.

69. Мій викладач з іноземної мови знає, як надихнути своїх студентів.

70. Я знаю, як вивчити іноземну мову досконало.

71. Мені подобається заводити друзів, які говорять іноземною мовою, а їм подобається спілкуватися зі мною.

72. Я точно знаю навіщо мені вивчення іноземної мови.

73. Я не вважаю, що витрачаю час дарма, коли займаюся іноземною мовою.

74. Я не розумію, чому деяким не подобається займатися іноземною мовою.

75. Я спілкуюся однаково впевнено на заняттях з іноземної мови за межами аудиторії.
76. Більшість іноземних мов звучать красиво.
77. Я можу сказати, що докладаю багато зусиль, щоб вивчити іноземну мову.
78. Я не хотів(-ла) б змінити свого викладача з іноземної мови.
79. Людина, яка володіє іноземною мовою, заслуговує на повагу.
80. Мені ніколи не говорили, що я хвилююсь на заняттях з іноземної мови.
81. Моє бажання вивчити іноземну мову помітне оточуючим.
82. Мені ніколи не нудно вивчати іноземну мову.
83. Я не буду хвилюватися, виступаючи перед аудиторією, які складається з носіїв іноземної мови.
84. Я із задоволенням згадую свої заняття з іноземної мови.
85. Мені цікаво спілкуватися з людьми, які теж вивчають іноземну мову.
86. Я розумію, як важливо спілкуватися іноземною мовою якомога більше.
87. Я намагаюся зрозуміти все, що пояснює викладач на заняттях з іноземної мови.
88. Люди, які стверджують, що соромляться говорити іноземною мовою, насправді обманюють.
89. Мій викладач з іноземної мови - приклад для мене.
90. Я не жалкую, що почав(-ла) вивчати іноземну мову.
91. Чим більше я вивчаю іноземну мову, тим більше вона мені подобається.
92. Я б хотів(-ла) майстерно говорити іноземною мовою.
93. У мене тільки приємні думки про мої заняття з іноземної мови.
94. Я ніколи не хвилююсь, якщо хтось намагається заговорити до мене іноземною мовою.
95. Я надаю перевагу перегляду фільмів іноземною мовою (в оригіналі).

96. Я не відволікаюся на заняттях з іноземної мови.

97. Мій викладач з іноземної мови знає, як представити матеріал у цікавій формі.

98. Я рідко задумуюся над тим, що інші будуть над моїми помилками на заняттях з іноземної мови.

99. Для мене недостатньо вивчити лише основи іноземної мови.

100. Я не збираюся залишати вивчення іноземної мови у найближчому майбутньому.

101. Я би не хвилювалася, якби мені довелося б замовляти їжу іноземною мовою.

102. Із усіх предметів, які я коли-небудь вивчив(-ла), іноземна мова - мій найулюбленіший.

103. Мої батьки з дитинства прищеплювали мені любов до іноземної мови.

104. Іноземцям завжди можна довіряти.

Додаток Е

Конспект занять програми підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів середнього шкільного віку у вивченні англійської мови

ЗАНЯТТЯ 1.

Мета: використання позитивних емоцій, які пов'язані з минулими успіхами, для формування нового мотиваційного ставлення.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Успіх у минулому».

Завдання.

1. Згадайте випадок зі свого життя, коли ви переживали успіх. Заплющити очі та створіть яскраву картинку в уяві. Зверніть увагу на розмір, точність і якість цієї картинки, на ті рухи, звуки, переживання, які створюють або супроводжують її.

2. Далі поміркуйте про мету якої ви прагнете досягти за допомогою вивчення англійської мови (наприклад, вміння спілкуватися вільно англійською мовою, бути розумним, успішним, подорожувати і т.д.). Уявіть її чітко. Прокрутіть у думках картинку – досягнення мети.

3. Розмістіть в уяві цю картинку туди ж, де була і попередня. Накладіть ці картинки одна на одну. Намагайтесь пережити радість, задоволення від майбутнього успішного завершення справи (досягнення мети) так як ви відчували це в минулому.

Вправа 2. Вправа на повторення правил читання (рис. Е.1, Е.2, Е.3).

Пригадайте правила читання та напишіть у дужках відповідний транскрипційний знак.

Рис. Е.1. Завдання вправи

a	[æ]
e	[e]
i	[ɪ]
u	[ʌ]
o	[ɒ]
qu	[kw]
th	[θ] [ð]
oo	[ʊ] [u:]
ck	[k]
е в кінці слова	[x]
подвійна приголосна	l звук

Рис. Е.2. Правила читання

Прочитайте слова.

a	[æ]	tag, gap, nag, plan, sad
e	[e]	bet, best, lent, spend, red
i	[ɪ]	big, pig, hip, pit, film, fit
u	[ʌ]	hut, gut, luck, tug, cup
o	[ɒ]	top, hot, pot, rod, soft
qu	[kw]	quick, quill, quest, quiz, squirrel
th	[θ] [ð]	thank, the, thin, then, thick, that, this, moth, with, myth
oo	[ʊ] [u:]	too, book, spoon, hook, stool, look, good, gloomy, foot, moon
ck	[k]	clock, stock, duck, lucky, sack
e	[x]	apple, kettle, riddle, sizzle, bottle
подвійна приголосна		catty, dress, rally, hobby, mess

Рис. Е.3. Слова для читання

Вправа 3. Вивчення нових лексичних одиниць (рис. Е.4).

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

Great Britain	[.ɡreɪt 'brɪtɪn]	Великобританія
---------------	------------------	----------------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

English	['ɪŋɡlɪʃ]	англійець, англійський
---------	-----------	------------------------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

London	['lʌndən]	ЛОНДОН
--------	-----------	--------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

hobby	['hɒbi]	хобі, улюблене заняття
-------	---------	------------------------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

listening to music	['lɪsnɪŋ tə 'mju:zɪk]	слухати музику
--------------------	-----------------------	----------------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

playing computer games	[.pleɪŋ kəm'pjʊ:tə'geɪms]	грати (гра) в комп'ютерні ігри
------------------------	---------------------------	--------------------------------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

they	[ðeɪ]	вони
------	-------	------

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

we	[wi:]	ми
----	-------	----

Назвіть слова по буквах та промовте їх орфографічно.

reading	['ri:dɪŋ]	читання (читати)
---------	-----------	------------------

Рис. Е.4. Нова лексика

Вправа. 4. Антистресова гімнастика.

Для зняття напруження на уроці можна робити антистресову гімнастику.

Антистресова гімнастика – це система фізичних вправ, яка виникла у Стародавній Греції. Людина за допомогою спеціального комплексу стомлює м'язи і вони автоматично розслаблюються. Організм сповнюється ресурсами.

Комплекс вправ для антистресової гімнастики:

- напружте кисті, стисніть їх, розтисніть, розслабте;
- підтягніть плечі до шиї, стисніть м'язи рук, опустіть плечі, розслабте м'язи;
- підніміть брови, розкрийте рот, розслабте обличчя;
- сильно заплющіть очі, розплющіть;
- напружте ліцьові м'язи (широко усміхніться), розслабте;
- напружте м'язи грудей, розслабте.

Вправа 5. Дискусія «Для чого варто вивчати англійську мову».

Діти висловлюють свою думку про доцільність вивчення англійської мови, аргументують свою думку. Вчитель заохочує дітей до обговорення теми та наприкінці підсумовує висловлювання дітей, озвучуючи також свою думку.

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Нове ім'я».

Ім'я має психологічний вплив на людину. Змінюючи його (або додаючи до нього певних епитетів чи характеристик, які стають невід'ємними атрибутами імені), можна змінити і мотивацію.

Завдання.

1. Придумайте собі відповідне ім'я, яке б символізувало би наполегливість, цілеспрямованість, силу волі у досягненні мети і яке б мало спонукальний вплив на вас.

2. Придумайте кілька варіантів імені.

3. Називайте себе так протягом певного часу у зверненні до самого себе.

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нової лексики з м'ячем. Вчитель кидає м'яч та називає одне з нових слів англійською мовою, учень повинен

перекласти українською мовою. Після цього вчитель кидає м'яч та називає слово українською мовою, учень повинен перекласти слово англійською.

Вправа 8. Пісня «We are at school today» (рис. Е.5). Вчитель співає пісню з дітьми.

Let's sing the song

"We are at school today"

<p>Stand up, sit down, Keep moving! Stand up, sit down, Keep moving! Stand up, sit down, Keep moving! We are at school today.</p>	 <p>Open your books, Close your books, Keep moving! Open your books, Close your books, Keep moving! We are at school today.</p>
---	--

Рис. Е.5. Пісня «We are at school today»

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Корисні знання».

Учні підсумовують, що нового вони вивчили на уроці та яку користь мають ці знання, тобто яке практичне значення можуть мати ці знання в їх житті.

ЗАНЯТТЯ 2.

Мета: виявити позитивні риси, здатні забезпечити успіх у житті, навчитися підбадьорювати себе та інших.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Схвалення».

Завдання.

1. Запишіть 5 своїх позитивних рис, які здатні забезпечити вам успіх у вивченні англійської мови.

2. Запишіть 5 своїх позитивних рис, які допомагають вам у спілкуванні з іншими людьми.

3. Запишіть свої успіхи у минулому і згадайте їх вплив на ваше життя та діяльність.

4. Згадайте і запишіть слова схвалення, які були висловлені на вашу адресу іншими людьми і мали вплив на ваше життя чи вивчення англійської мови, тобто слова, які спонукали вас до активності, надихали на певні досягнення. Запишіть їх і зберігайте у блокноті, щоб за несприятливих обставин звертатися до них.

5. Запишіть як ви підбадьорюєте самого себе, коли зазнали невдачі, коли не все клеїться, коли відчуваєте труднощі в роботі.

6. Як ви підбадьорюєте інших людей, коли хтось зазнав невдачі, відчуває розчарування і труднощі?

7. Згадайте і запишіть як ви хвалили самого себе, коли досягли певних успіхів.

8. Враховуючи досвід, поміркуйте і запишіть новий ефективний текст для самосхвалення у разі досягнення вами певних успіхів, подолання труднощів тощо.

9. Згадайте і запишіть як ви хвалите інших, коли хтось досягнув успіхів, зробив щось важливе тощо.

10. Враховуючи досвід і знання, поміркуйте і напишіть новий текст схвалення інших людей у разі досягнення ними позитивних результатів.

11. Запишіть привітання іншій людині з нагоди успішного завершення нею важливої справи. Наманайтеся надати підтримку цій людині, щоб це було стимулом для неї, спонукало її до подальших успіхів.

Вправа 2. Гра «Вчитель-учні». Повторення вивченої на попередньому уроці лексики.

Вчитель вказує на малюнок і запитує «What is this?» або «Who is this?» Діти повинні назвати слово, на яке вказує вчитель. Учень, який дав правильну відповідь, стає «вчителем» і т.д.

Вправа 3. Пояснення учням правила відмінювання дієслова to have got в теперішньому часі (стверджувальна форма) (рис. Е.6, Е.7).

Вчитель пояснює учням правило, використовуючи наочний матеріал.

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛОВА *TO HAVE GOT* В ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ

Що таке особовий займенник?
Це частина мови, що вказує на предмет, але не називає його.
Назвіть особові займенники, які ви вже знаєте.
He, we, she, you, I, they, it.

Усно перекладіть речення на англійську мову:

У тебе є іграшкова машина.	У вас (є) щаслива сім'я.
У Білла є маленький жовтий м'яч.	У Лізи є кумедне кошеня.
У білочки є сірий горіх.	У неї (у курки) є курча.
У мене є довга сукня.	У нього є коричневий пенал.

Прочитайте та перекладіть українською мовою	<ul style="list-style-type: none"> • Чим виражений підмет у цих реченнях? • Як перекладається цей займенник? • Яке значення має займенник <i>we</i>: однини чи множини? • Чим виражений присудок у цих реченнях? • Усно складіть подібні речення.
<i>We have got a light room.</i>	
<i>We have got a kind teacher.</i>	

<i>We have got a toy car and a toy tram.</i>
--

Рис. Е.6. Введення правила відмінювання дієслова *to have got* в теперішньому часі

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛОВА *TO HAVE GOT* В ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ

Стверджувальна форма

Особа	Однина	Скорочена форма	Особа	Множина	Скорочена форма
1	I have got	I've got	1	We have got	We've got
2	You have got	You've got	2	You have got	You've got
3	He She It has got	He's got She's got It's got	3	They have got	They've got

- Які форми дієслова *to have got* ви знаєте?
- Коли вживається форма дієслова *have got*?
- Коли вживається форма дієслова *has got*?
- Провідмінійте дієслово без опори на таблицю.

Рис. Е.7. Таблиця відмінювання дієслова *to have got* в теперішньому часі

Вправа 4. Гра «Крокодил». Один з учнів показує тварину. Не можна використовувати мову, тільки жести, міміку. Інші учні пробують вгадати тварину та питають англійською мовою: «Is it a cat?». Учень відповідає. Якщо учні не можуть вгадати, вони питають: «Who is it?». Учень говорить відповідь.

Вправа 5. Пісня «I have a pet». Діти разом з вчителем співають пісню.

Do you have a pet?

Yes, I have a dog.

I have a pet.

He is a dog.

And he says, “Woof, woof, woof, woof, woof. Woof woof.”

I have a cat.

I have a pet.

She is a cat.

And she says, “Meow, meow, meow, meow, meow. Meow meow.”

I have a mouse.

I have a pet.

He is a mouse.

And he says, “Squeak, squeak, squeak.”

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Склади повчання».

Навчаючи інших ми також навчаємося і самі, переконуючи інших – спонукаємо також і себе, спонукаючи, або мотивуючи інших – спонукаємо, мотивуємо також себе.

Завдання.

1. Ви повинні переконати іншого учня, що із завданням можна легко впоратися. Намагайтеся вселити впевненість в успіх. Запишіть свою промову.

2. Вибравши кілька девізів, нанесіть їх на табличку і розташуйте на своєму робочому столі. Такі дії сприятимуть постійному зростанню мотивації досягнення.

Вправа 7. Мозковий штурм «Поради однокласникам як краще вивчати англійську мову».

Діти висловлюють усі можливі поради однокласникам корисні для вивчення англійської мови. Вчитель заохочує дітей до обговорення теми та наприкінці підсумовує висловлювання дітей, озвучуючи також свою думку.

Вправа 8. Вправа на відпрацювання нового граматичного правила (рис. Е.8).

ЗМІНІТЬ РЕЧЕННЯ ЗА ЗРАЗКОМ.

Fred and Dan have got a toy. – **They** have got a toy.
Ted and I have got a rubber. – **We** have got a rubber.

1. Sam and Pam have got a slow cow.
They have got a slow cow.
2. Kitty and Jack have got a clever child.
They have got a clever child.
3. Roy and I have got a good jug.
We have got a good jug.
4. Sasha and I Have got a big TV-set.
We have got a big TV-set.
5. Tim and Mary have got a new clock.
They have got a new clock.

6. Sam and I have got a dirty carpet.
We have got a dirty carpet.
7. Ann and Sam have got a happy family.
They have got a happy family.
8. Tom and I have got a light room.
We have got a light room.
9. Lily and I have got a toy squirrel.
We have got a toy squirrel.
10. Nick and Jack have got an old farm.
They have got an old farm.
11. Bob and Tim have got a noisy monkey.
They have got a noisy monkey.
12. Liz and I have got a long bench.
We have got a long bench.

Рис. Е.8. Вправа на відпрацювання нового граматичного правила

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Маски».

Вчитель готує 3 маски, на яких намальовані обличчя: веселе, звичайне, сумне. Вчитель питає, чи сподобався дітям урок і пропонує обрати маску, яка відповідає їх настрою, з яким вони йдуть з заняття та пояснити свій вибір.

ЗАНЯТТЯ 3.

Мета: актуалізація позитивних емоцій, пов'язаних із навчальною діяльністю в класі.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Передай усмішку другові».

Учні садяться колом, необхідно передати одне одному добрі думки і добрі відчуття, усміхнутися, створити гарній настрій.

Вправа 2. Повторення вивченого на попередньому уроці граматичного правила.

Вчитель за таблицею повторює з учнями правило відмінювання дієслова to have got у теперішньому часі.

Після цього вчитель дає завдання учням скласти та записати якомога більше речень з дієсловом to have got та запропонувати однокласникам перекласти їх.

Вправа 3. Сміхотерапія.

Сміх розслабляє й оздоровлює організм, розряжає напружену ситуацію. Сміх та позитивні емоції зміцнюють імунітет, лікують хвороби, допомагають упоратися з труднощами.

Вчитель пропонує учням згадати щось смішне та посміятися. Це дуже добре знімає втому та напругу на уроці.

Вправа 4. Гра «Брейн-рінг» на тему «Як добре ви знаєте Великобританію».

Вчитель ділить дітей на 2 команди та задає питання. Виграє команда, яка набрала більше балів за правильні відповіді.

1. What is the official name of Britain? (the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)
2. Where the United Kingdom situated? (on the British Isles)
3. What is the capital of Britain? (London)
4. What parts does the United Kingdom consist of? (England, Scotland, Wales, Northern Ireland)
5. What river does the British capital stand on? (the Thames)

6. What is the capital of Scotland? (Edinburgh)
7. What is the capital of Wales? (Cardiff)
8. When do British people celebrate Christmas? (on the 25th of December)
9. What is the longest river in Britain? (The Severn)
10. Why do the British people often talk about weather? (it's changeable)
11. What is there in the centre of Trafalgar Square? (Nelson's Column)

Вправа 5. Введення нового правила «Заперечна форма відмінювання дієслова *to have got* у теперішньому часі. Вчитель, використовуючи таблицю (рис. Е.9) , пояснює учням утворення заперечної форми дієслова *to have got* у теперішньому часі.

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛОВА <i>TO HAVE GOT</i> В ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ					
Заперечна форма					
Як утворюється заперечне речення з дієсловом <i>have got</i> ?					
Особа	Однина	Скорочена форма	Особа	Множина	Скорочена форма
1	I have not got	I haven't got	1	We have not got	We haven't got
2	You have not got	You haven't got	2	You have not got	You haven't got
3	He She has not got It	He hasn't got She hasn't got It hasn't got	3	They have not got	They haven't got

Рис. Е.9. Таблиця відмінювання дієслова *to have got* в заперечній формі в теперішньому часі

Вправа 6. Відпрацювання нового граматичного правила на практиці (рис. Е.10). Вчитель пропонує учням за ланцюжком перекласти речення англійською мовою. Необхідно поставити дієслово *to have got* у заперечну форму.

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛОВА *TO HAVE GOT* В ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ

Заперечна форма

Перекладіть на англійську мову українські речення.

У них немає галасливого папуги.	У мене та у Джима немає намету.
У неї (у мавни) немає клітки.	У нього немає прудкої антилопи.
У мене немає хорошого друга.	У вас немає старих іграшок.
У Тома та Ганни немає дитини.	У них немає письмового столу.
У тебе немає великої квартири.	У нього (у щура) немає червоного яблука.
У Мег немає нової спідниці.	У нас немає старого вчителя.

Рис. Е.10. Вправа на відпрацювання нового граматичного правила

Вправа 7. Мотивація під час уроку: вправа «Уникання невдачі».

Завдання.

1. Поміркуйте над тим, яким ви би хотіли себе бачити: достатньо здібним, але неорганізованим, або недостатньо здібним, але, наполегливим, організованим.
2. Поміркуйте, чи поразка (невдача) визначається саме відсутністю здібностей. Які інші чинники, на вашу думку, можуть визначити невдачу?
3. Запишіть позитивні моменти, пов'язані з невдачею.
4. Поміркуйте та запишіть, що ви сказали б людині, яка зазнала поразки і відчуває розчарування. Запишіть, як ви спробували би не лише його втішити, а й надихнути людину на подальшу діяльність.
5. Запишіть, що ви сказали би самому собі у хвилини невдачі і розчарування. Які слова могли б не лише відновити втрачену душевну рівновагу, а й спонукати на наполегливу діяльність для досягнення мети?
6. Удосконаливши текст, запишіть його яскравими літерами на

обкладинці зошита чи на карточці, попрацюйте над ним, спробуйте «пробудити» відповідні ситуації в уяві, активізуючи написаний текст.

Вправа 8. Вивчення нових лексичних одиниць.

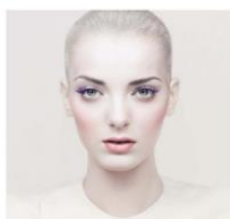
lazy	['leɪzi]	лінивий, ледачий
------	----------	------------------

brave	[breɪv]	хоробрий
-------	---------	----------

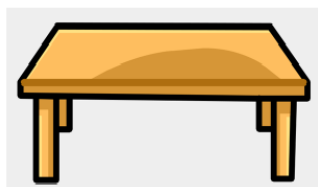
pale	[peɪl]	блідий
------	--------	--------

a face	[feɪs]	обличчя
--------	--------	---------

a table	['teɪbl]	стіл
---------	----------	------

a lake	[leɪk]	озеро
--------	--------	-------

Рис. Е.11. Нова лексика

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Барометр настрою».

Вчитель запитує в учнів, чи знають вони, що таке барометр і для чого він потрібен. Потім вчитель просить дітей продемонструвати свої настрій руками: поганий – долоньки опускаються, нормальний – руки розведені в сторони, гарний – руки підняті догори.

115

ЗАНЯТТЯ 4.

Мета: усвідомлення своїх мотивів, правильна актуалізація процесів вольової регуляції.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Я – мотивації».

Група поділяється на трійки або четвірки і розсаджується в кола.

Завдання.

У групі виберіть того, хто буде починати вправу. У колі вам необхідно послідовно обмінюватися висловлюваннями. Починати фразу потрібно з визначених слів, що зараз будуть названі. Вправа буде складатися з трьох серій, починати чи закінчувати які необхідно тільки по команді.

Серія 1. Я ніколи...

Серія 2. Я хочу, але, рішуче, не зможу...

Серія 3. Якщо я дійсно захочу, то ...

Роль вчителя складається в спостереженні за тим, щоб висловлювання починалося саме з «фіксованої» фрази, стимуляції обговорення в групі мотивів дітей, того, що перешкоджає досягненню бажаного результату та, що може допомогти здійснити свою мету.

Вправа 2. Повторення лексики, вивченої на попередньому уроці. Повторення відбувається у вигляді змагання. Вчитель ділить дошку навпіл та пише слова українською мовою. Завдання кожної команди як можна правильніше і швидше написати переклад слів англійською. Членам команди дозволяється допомогати відстаючим однокласникам. Команда, яка завершила завдання першою, отримує додатковий бал за швидкість.

Вправа 3. Пояснення учням правила відмінювання дієслова to have got в теперішньому часі (питальна форма) (рис. Е.12).

Вчитель пояснює учням правило, використовуючи наочний матеріал.

Відмінювання дієслова *have got* у теперішньому часі.

Питальна форма.

Особа	Однина	Коротка відповідь	Особа	Множина	Коротка відповідь
1	Have I got...?	Yes, you have. No, you haven't.	1	Have we got...?	Yes, you have. No, you haven't.
2	Have you got...?	Yes, I have. No, I haven't.	2	Have you got...?	Yes, we have. No, we haven't.
3	Has he got...? Has she got...? Has it got...?	Yes, he / she / it has. No, he / she / it hasn't.	3	Have they got...?	Yes, they have. No, they haven't.

**Рис. Е.12. Таблиця відмінювання дієслова *to have got* в питальній формі в
теперішньому часі**

Вправа 4. Закріплення нового правила на практиці (рис. Е.13).

Перекладіть на англійську мову українські речення.

У нас є іграшковий трамвай?	У них є корова та свиня?
У мене є товста книжка?	У тебе є солодка цукерка?
У неї є великий телевізор?	У Нен та Пеггі є глечик?.
У вас є товстий улюбленець?	У вас є тонкий світла кімната?
У нього (у хом'яка) є ягода?	У жінки є кролик?
У Дена є іграшковий трамвай?	У них є подруга?

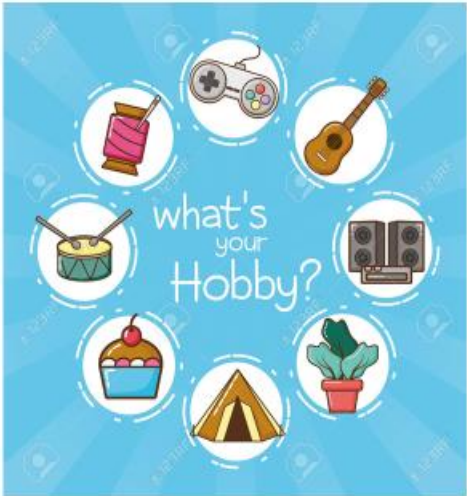
Рис. Е.13. Вправа на закріплення граматичного правила

Вправа 5. Гра «Вгадай хобі» (рис. Е.14).

Гра «Відгадай хобі».

- Guess my hobby
 - Is your hobby ...?
 - Yes, it is./No, it is not.

1. Reading
2. Listening to music
3. Playing computer games

Рис. Е.14. Гра «Відгадай хобі»

Вправа 6. Проект «Англійські традиції».

Учні готують проект на тему «Англійські традиції». Вони шукають інформацію, оброблюють її та презентують у класі.

Вправа 7. Мотивація під час уроку: вправа «Сформулай позитивний Я-образ».

Часто почуття власної безпорадності, низька самооцінка є наслідком негативного самосприйняття: людина бачить у собі багато небажаних рис характеру, вад, слабкостей. Такий образ «Я» справляє негативний вплив на мотивацію і діяльність особистості. Наступні завдання допоможуть тобі підвищити самооцінку і сформувати позитивний Я-образ.

Завдання.

1. Поміркуйте і запишіть ваші позитивні риси, які допомагають вам у навчанні та житті.
2. Згадайте та запишіть ваші минулі успіхи в будь-яких сферах діяльності. Поміркуйте, які ваші особливості зумовили ці досягнення.
3. Поміркуйте щодо перспектив, можливостей і методів розвитку деяких здібностей і навичок, важливих для вашої діяльності. Завжди є можливості для вдосконалення, а усвідомлення шляхів і методів розвитку дасть

вам значний мотиваційний заряд.

4. Згадайте і запишіть позитивні висловлювання, схвалення на вашу адресу з боку друзів, батьків, вчителів. Який мотиваційний вплив вони мали?

5. Виберіть людину з низькою самооцінкою, якій ви могли б допомогти набути позитивний Я-образ. Згадайте про її позитивні риси й особливості. Поміркуйте і запишіть, яким чином, використовуючи їх, можна було б підтримати, підбадьорити людину, яка розчарувалася у своїй діяльності, і допомогти сформувати у неї позитивний Я-образ.

6. Поміркуйте, як можна було б удосконалити ваші методи роботи, що можна біло б змінити на краще, де є перспективи і можливості розвитку. Ви спроможні придумати багато нового. Що може змінити не тільки вас, а й допомогти іншим. Усвідомлення перспектив, можливостей змінити на краще є не лише істотним мотиваційним фактором, а й підвищує у вас самооцінку і впливає на позитивність Я-образу.

7. Згадайте, які зрушення на краще у вашій діяльності мали місце за останній період. Можливо, діяльність загалом і не була успішною, але у певних її компонентах завжди можна знайти позитивні зміни. Поміркуйте, як можна було б розвинути ці стримані успіхи.

8. Поміркуйте, як можна було б організувати вашу діяльність, щоб мати можливість фіксувати й аналізувати навіть незначні зміни. Виділіть п'ять компонентів, у яких ви плануєте розвиватися, і поміркуйте, як можна фіксувати майже непомітні зміни.

9. Випишіть усе хороше, що ви могли б сказати про себе. Поміркуйте і складіть текст, який допомагав би вам підтримувати позитивний Я-образ і спонукав би на досягнення майбутніх успіхів.

Вправа 8. Вправа на переклад (рис. Е.15). У цій вправі учні відпрацьовують нову лексику та нове граматичне правило.

ПЕРЕКЛАДІТЬ РЕЧЕННЯ НА АНГЛІЙСЬКУ.

1. Моє хобі – слухати музику. Його хобі – грати в комп'ютерні ігри.
2. У мене є подруга. Вона англійка.
3. Кітті з Великобританії, з Лондона. Її хобі – читання.
4. У нас щаслива сім'я
5. У них є кумедний улюбленець.

6. Де хлопчик? – Він на подвір'ї.
7. Якого кольору його улюбленець? – Чорного.
8. У Ганни коротка сукня чи довга спідниця? – У неї коротка сукня.
9. Це сіра білка? – Ні. Вона руда.

Рис. Е.15. Вправа на переклад

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Погода за вікном. Погода на душі».

Дітям пропонується подивитися у вікно та описати погоду, яку вони спостерігають. Потім психолог пропонує уявити яка погода у дітей в душі зараз, детально описати її, порівняти з погодою за вікном, пояснити причини свого настрою, як урок вплинув на їх настрій, що нового діти дізналися, як це їм допоможе в житті.

ЗАНЯТТЯ 5.

Мета: дати можливість учням перенести енергію, мотиваційний заряд і позитивні емоції з приємного для учнів об'єкта діяльності на уроці та вивчення англійської мови.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Чарівна паличка».

Учасникам по колу потрібно передати чарівну паличку, а також привітання у вигляді побажань для кожного учасника групи на сьогоднішнє заняття.

Вправа 2. Вправа на відпрацювання правила відмінювання дієслова *to have got* у стверджувальній, заперечній та питальній формах в теперішньому часі (рис. Е.16).

Прочитайте відповіді та складіть запитання до них.

Зразок: ... (швидкий автобус)? – Yes, they have.
Have Tom and Bob got a quick bus? – Yes, they have.
... (червона машина)? – No, we haven't.
Have we got a red car? – No, we haven't.

1. ... (нова полиця)? – Yes, they have.	6. ... (розумна тварина)? – Yes, we have.
2. ... (довга лавка)? – No, she hasn't.	7. ... (весела пташка)? – No, they haven't.
3. ... (солодка цукерка)? – Yes, I have.	8. ... (сумний друг)? – No, I haven't.
4. ... (чиста сорочка)? – Yes, he has.	9. ... (старий годинник)? – Yes, they have.
5. ... (велика антилопа)? – No, we haven't.	10. ... (рожева вишня)? – No, we haven't.

Рис. Е.16. Вправа на відпрацювання нового граматичного правила

Вправа 3. Вправа на розвиток навиків аудіювання (рис. Е.17).

Прослухайте розповідь та доповніть речення.

1. This is Dan.
2. He is a little boy.
3. Dan is quick, clever and strong.
4. His hobby is playing computer games.
5. Dan has got a friend.
6. She is Ann.
7. She is from Great Britain.
8. Her hobby is listening to music.
9. Ann has got a pet.
10. Dan has got a pet, too.

Рис. Е.17. Вправа на відпрацювання навиків аудіювання

Вправа 4. Пісня «School things» (рис. Е.18). Учні з вчителем співають

Let's sing the song

"School things"

*My bag is on my back,
My pen is in my hand.
My book is on my knees.
Come in and join me, please!*

*My pencil-box is pink,
My exercise-book is green.
My sharpener is cool,
I've got them all at school!*

пісню.

Рис. Е.18. Пісня «School things»

Вправа 5. Веб-квест «Англійські письменники».

Вчитель готує завчасно ключові слова та список інтернет посилань, які можуть використати учні під час виконання завдання. Вчитель ділить учнів на команди. Учні шукають інформацію в інтернеті за темою веб-квесту. Після чого кожна команда презентує результати пошуку.

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Оживлення минулих спогадів».

Завдання.

1. Згадайте той період свого життя, коли ви були захоплені діяльністю, коли досягли успіхів, коли щось вдалося зробити. Що саме і чому так легко давалося вам?

2. Виберіть якийсь епізод і спробуйте знову пережити його в деталях. Потім оживіть приємні спогади з інших епізодів. Які були почуття, враження? Який ефект від виконання вправи?

3. Спробуйте актуалізувати такі почуття зараз і захопитися чимось. Намагайтеся перенести ці почуття з минулого на теперішню діяльність. Спробуйте пов'язати минулі успіхи, похвалу на вашу адресу, натхнення з теперішньою діяльністю.

4. Аналіз. Запишіть свої враження, почуття, міркування. Оцініть ефективність вправи в балах. Якщо не дуже вдало виконали, не зуміли актуалізувати приємні почуття з минулого і перенести їх на теперішню діяльність, поміркуйте: що заважає вам відчувати схожі почуття тепер? Як можна було б удосконалити цю вправу і пристосувати її до своїх психологічних особливостей?

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нової лексики (рис. Е.19). Учні за ланцюжком читають та перекладають словосполучення. Після цього самостійно складають речення з виділеними словами.

Прочитайте словосполучення і речення та перекладіть їх на українську мову.

My **face**, his face, her face, your face, a **pale** face, a clean face, a dirty face. This is Sam. His face is clean. That is Bob. His face is dirty. I see Ann. Her face is pale.

A **brave** man, a brave cat, a brave dog, a brave animal, a brave boy and a brave girl, a brave hamster and a brave parrot. Bob isn't a brave man. I have got a brave dog. Nan hasn't got a brave rabbit. The teacher has got brave child. Ann is not a brave girl. She has got a brave horse.

Рис. Е.19. Вправа на відпрацювання нової лексики

Вправа 8.
малюнку. Учні
описують
малюнок.

Ех.4,р.14
Опишіть малюнок!

Опис
усно

Рис. Е.20. Малюнок для опису

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Похвала».

Ми навчимося схвалювати, підбадьорювати і надихати самого себе, оскільки це дуже допомагає в роботі. Згадуючи й емоційно підкріплюючи дії, які в минулому приводили до успіху, ви надихаєте себе на дальші досягнення.

Завдання.

1. Згадайте подію, коли ви досягли успіху, проявивши наполегливість, цілеспрямованість, кмітливість тощо. Згадайте емоційний стан, в якому перебували в ситуації успіху і перемогли.

2. Похваліть самого себе. Скажіть собі кілька приємних слів.

3. Зобов'яжіть себе і надалі так працювати.

ЗАНЯТТЯ 6.

Мета: сформувати вміння створити собі ситуацію успіху в діяльності.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Мої досягнення».

Учням потрібно закінчити речення, наприклад: «Я досягнув...Я впевнений...Я дуже хочу...Я намагаюся...».

Вправа 2. Вивчення нових лексичних одиниць (рис. Е.21).

1. painting ['peɪntɪŋ] малювання (малювати)

2. dancing ['dɑːnsɪŋ] танці (танцювати)

3. playing football [ˌpleɪŋ 'fʊtbɔːl] гра (грати) у футбол

4. playing tennis [ˌpleɪŋ 'tenɪs] гра (грати) у теніс

5. favourite ['feɪv(ə)rɪt] улюблений

6. as for me [əz fə' mi:] щодо мене

7. I am fond of ... [aɪəm 'fʌndəv] Мені подобається ...

Рис. Е.21. Нова лексика

Вправа 3. Закріплення нової лексики (рис. Е.22).

З'єднайте частини слів та складіть по 2 речення з кожним словом

1.	paint	a)	cing
2.	favou	b)	ball
3.	dan	c)	tennis
4.	as for	d)	of
5.	foot	e)	ing
6.	I am fond	f)	rite
7.	playing	g)	me

Рис. Е.22. Вправа на закріплення нової лексики

Вправа 4. Дискусія на тему «Поговоримо про дружбу».

Діти висловлюють свою думку про дружбу, що важливо у дружбі, де можна знайти нових друзів і аргументують свою думку. Вчитель заохочує дітей до обговорення теми та наприкінці підсумовує висловлювання дітей, озвучуючи також свою думку.

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Створи собі ситуацію успіху».

Навіть невеликий успіх має значний спонукальний вплив, надихає на діяльність. Отже, дуже важливо вміти створити собі ситуацію успіху.

Завдання.

1. Сплануйте досягти певної мети. Мету слід вибрати середньої складності. Оскільки здобування легких цілей не переживається як успіх, а досягнення надто складних часто є неможливим.

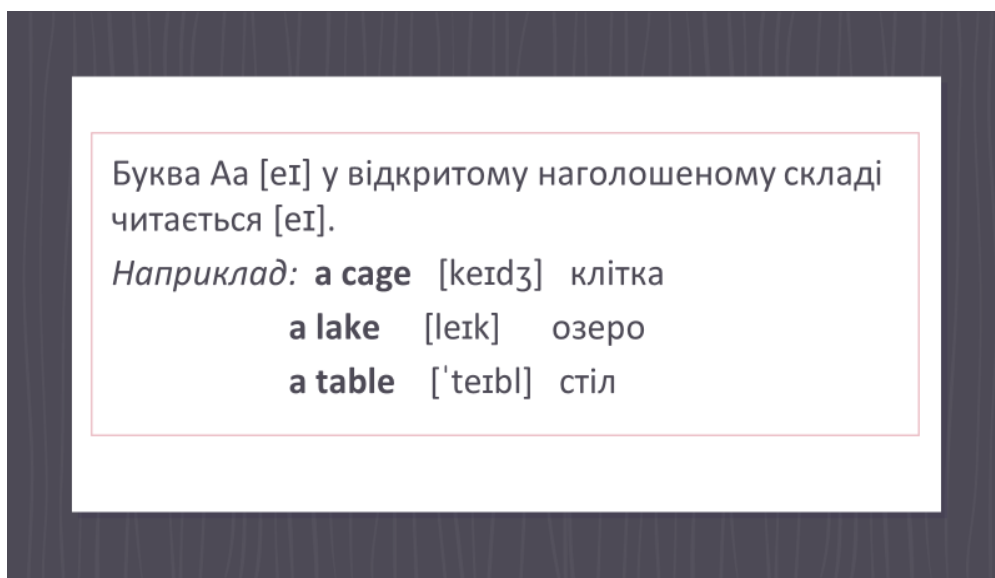
2. Докладіть усіх зусиль, щоб досягти бодай однієї мети або успішно виконати поставлені перед собою завдання. Чи досягли цієї конкретної мети? Які труднощі відчували?

3. Розбийте мету на ряд конкретних проміжних етапів і усвідомте важливість досягнення кожного з них. Ставте перед собою якомога більше конкретних цілей і прагніть їх. Сформууйте конкретні етапи досягнення мети.

4. Визначте кількість показники, за якими ви могли б фіксувати навіть незначні позитивні зрушення у вашій справі. Це надасть вам азарту і додаткової спонукальної сили.

5. Похваліть самого себе за те, що досягли навіть незначного успіху. Позитивні емоції, пов'язані з досягненням успіхів, ніколи не завадять.

6.

Рис. Е.23. Нове правило читання

Відзначте себе за досягнення навіть незначного успіху, «нагородіть» себе чимось за цей успіх. Який приз чи винагороду ви собі приготували?

Вправа 6. Нове правило читання (рис. Е.23).

Вправа 7. Вправа на відпрацювання нового правила читання.

[eɪ]	[eɪ] – [æ]	[eɪ] – [ɑ:]
name – game	cape – cap	cane – car
lake – cake	bake – back	blame – bar
make – shake	sake – sack	scale – scarf
take – wake	safe – sad	shade – shard
quake – snake	rate – rat	fake – farm
late – skate	plane – plan	nape – nark
date – plate	vane - van	flame – far

Рис. Е.24. Вправа на читання

Вправа 8. Вправа на аудіювання та відпрацювання розмовних умінь (рис. Е.25, Е.26).

1) Послухайте розмову двох хлопчиків та дайте відповіді на запитання.

1. Is Max a Ukrainian boy?
2. Where is he from?
3. What is his hobby?
4. Is Dick a Ukrainian boy, too?
5. Where is he from?
6. What is Dick fond of?

Рис. Е.25. Питання вправи

2) Розкажіть, що ви дізналися про кожного з хлопців.

3) Розкажіть, чим вам подобається займатися.

Рис. Е.26. Завдання на розвиток розмовних навиків

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Опиши одним реченням».

Вчитель пропонує дитині закінчити речення.

Наприклад,

Сьогодні я дізнався...

На уроці я навчився...

Мені було важко...

Мені було незрозуміло...

Тепер я знаю, що...

Мене здивувало...

Я б хотів дізнатися чому...

ЗАНЯТТЯ 7.

Мета: формування вміння усвідомлювати свої мотиви та керувати ними.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа: «Самовизначення».

Людина повинна вміти самостійно підтримувати свою мотивацію на належному рівні і спонукати себе до діяльності. Самовизначення є дуже корисним методом формування самоповаги, оскільки ви вчитеся помічати щось позитивне у своїх діях і розвиваєте почуття самоповаги.

Завдання.

Враховуючи принцип і правила, які використовувались для схвалення інших, поміркуйте, як ви схвалювали себе, та визнавали б певні конкретні результати дій і результати своєї діяльності.

Вправа 2. Вправа на повторення нової лексики.

Вчитель на дошці пише слова з пропущеними літерами. Учні по черзі або по командах мають правильно вставити необхідні літери.

Pl..yng comp...ter g..mes

Pl..yng footb..ll

d..ncing

favo..rite

hobb..	r...ading
f..ce	p..le
t..ble	l..ke
p..inting	list..ning to m..sic
Gr..at Br..tain	Engl..sh
th..y	as fo.. me

Вправа 3. Мотивація під час уроку: вправа «Попроси самого себе».

Ця вправа виконується тоді, коли ви маєте зробити щось важливе, але вам не вистачає спонукання.

Завдання.

Попросіть себе обов'язково виконати щось важливе для вас. Можете використовувати аналогічні прийоми, які застосовуєте, коли просите інших виконати щось.

Використовуйте: переконання в необхідності діяльності, прохання і ласкаві слова.

1. Напишіть кілька форм, варіантів прохання і переконання самого себе. Виберіть найкращі варіанти.
2. Виробіть загальні правила, принципи переконання самого себе чи прохання до самого себе.
3. Аналіз. Відмітьте ефективність вправи в балах. З'ясуйте, яка саме форма прохання для вас є найефективнішою.

Вправа 4. Рольова гра «В магазині».

Учні розігрують по парам ситуацію в магазині. Перший учень – покупець, другий – продавець. Учні питають про наявність та якість продуктів в магазині та купують їх. Потім учні міняються ролями.

Вправа 5. Пісня-фізкультхвилинка «Head and sholders, knees and toes». Вчитель співає пісню та танцює з дітьми.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

And eyes and ears and mouth and nose.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

And eyes and ears and mouth and nose.

Head, shoulders, knees, and toes, knees and toes.

Вправа 6. Нове граматичне правило «Множина іменників» (рис. Е.27).

10) Множина іменників утворюється за допомогою закінчення **-s, яке додається до іменника в однині.**

Закінчення **-s читається як:**

[s]	[z]
Після глухих Приголосних звуків	після голосних та дзвінких приголосних
A cat-cats A cup-cups A book-books	a dog- dogs a tree-trees a room-rooms

11) Неозначений артикль **a/an не вживається з іменниками у множині.**

Рис. Е.27. Правило утворення множини іменників

Вправа 7. Нове правило «Числівник» (рис. Е.28).

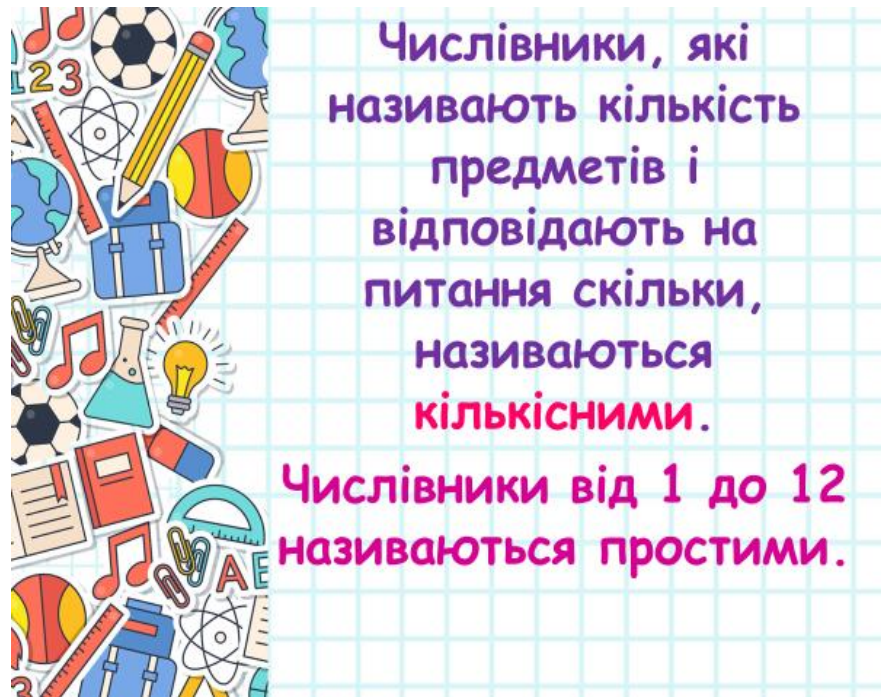

Рис. Е.28. Правило кількісних числівників

Вправа 8. Вправа на закріплення правила «Множина іменників» (рис. Е.29).

Рис. Е.29. Вправа на утворення множини

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа «Таблиця оцінювання».

Учні оцінюють свої враження і підсумки заняття за допомогою таблиці «Плюс, мінус, цікаво».

+ - все, що сподобалося на уроці.

- - все, що здалося марним, нудним і нецікавим.

Цікаво – що привернуло, змусило задуматися і викликало нові питання.

ЗАНЯТТЯ 8.

Мета: пошук шляхів і стимулів до самовдосконалення.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Особистий герб».

Мета: допомогти учасникам визначити їхні цілі в житті.

Учні беруть аркуш паперу і малюють свій герб. Зліва – головні досягнення, справа – головні цілі в житті, знизу – девіз життя.

Після виконання учні розказують про свій герб і пояснюють чому саме такі кольори і така форма використана?

Вправа 2. Вправа на повторення нового граматичного правила «Множина іменників» (рис. Е.30).

Ех 6 р 20

перекладіть слова на англійську мову, утворіть множину, використовуючи вивчені числівники

Зразок: кіт – а cat- two cats

Тато, тістечко, трамвай, рука, сестра, дівчина, сонечко, виделка, озеро, ворон, жаба, диван, корова, журавель, кролик, олівець, змія, брат, тарілка, стіл, мама.

Рис. Е.30. Вправа утворення множини іменників

Вправа 3. Вправа на аудіювання та відпрацювання розмовних навиків (рис. Е. 31).

Прослухайте текст та перекладіть на укр. Мову. Поставте 15 питань до тексту.

Рис. Е.31. Вправа на відпрацювання навиків аудіювання

Вправа 4. Проект «Підготовка номеру художньої самодіяльності для концерту любителів англійської мови».

Учні готують номер художньої самодіяльності. Це може бути вірш, пісня, театральний груповий виступ або танець. Наприкінці, учні розповідають який саме номер вони хотіли би презентувати.

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Невдача і помилка – це нормально».

Помилка чи невдача часто справляє позитивний ефект на подальшу діяльність людини: спонукає її докладати більше зусиль, сприяє набуттю досвіду тощо, але невдача може і негативно впливати на мотивацію діяльності.

Дуже важливо сприймати свої невдачі та помилки як необхідний компонент навчання і розвитку. Слід усвідомити, що аналізуючи причини невдач і працюючи над своїми помилками, ми можемо вдосконалювати свої здібності.

Завдання.

1. Проаналізуйте докладно свою невдачу. Поміркуйте і запишіть, яка користь від цієї невдачі, чому вона навчила вас, які висновки ви зробили зі своїх помилок.

2. Поміркуйте над причинами невдачі, помилками, яких ви припустилися. Що необхідно змінити у своїй роботі, щоб оптимізувати

діяльність?

Вправа 6. Вправа на переклад, відпрацювання нової лексики (рис. Е.32).

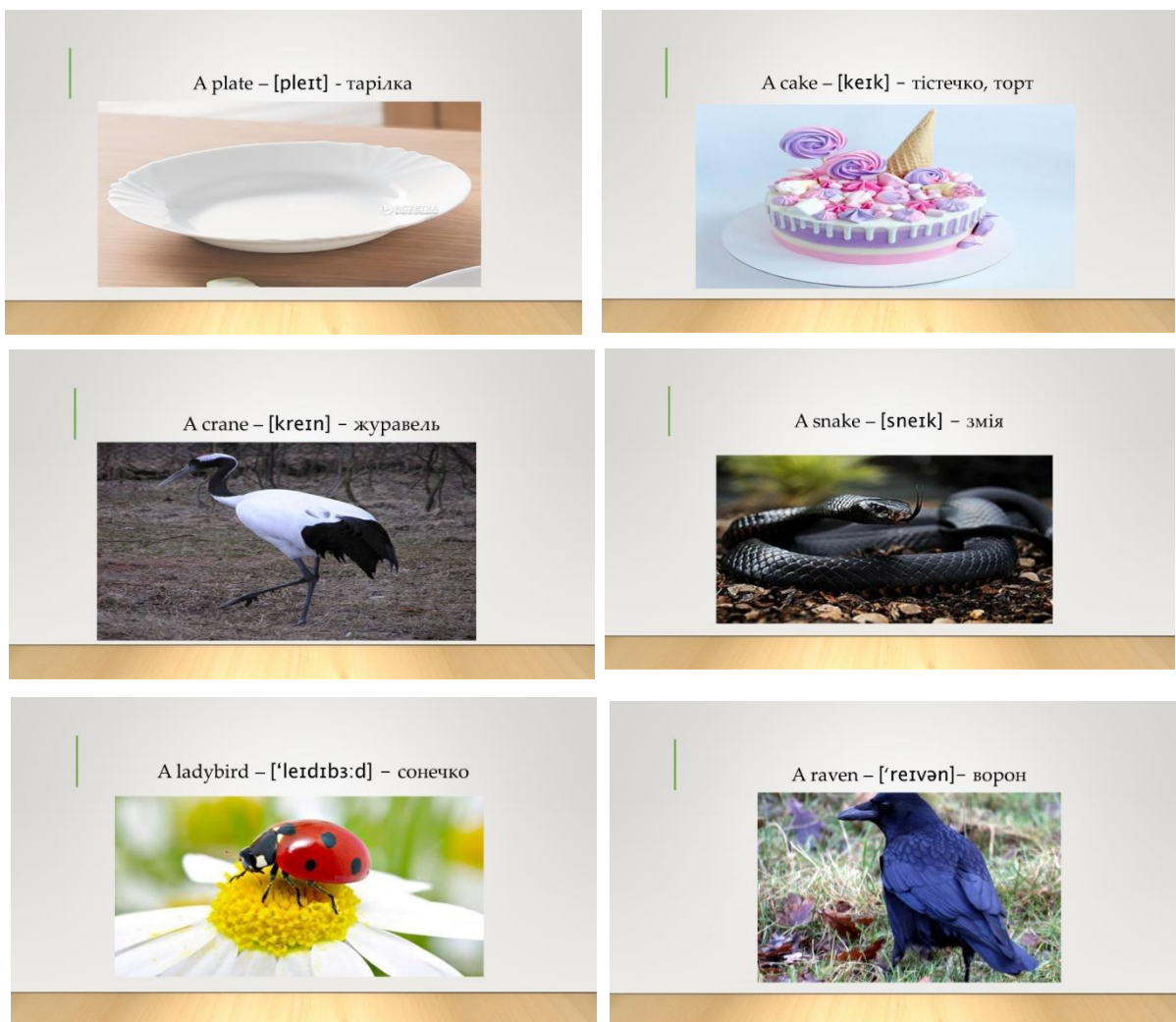
Прочитайте англійські словосполучення та
знайдіть переклад. Складіть речення

a) Two cranes	1. Три сестри
b) Eleven ravens	2. Сім тарілок
c) One funny ladybird	3. Два журавлі
d) Twelve cakes	4. Велике озеро
e) Seven plates	5. Одне кумедне сонечко
f) A long snake	6. Одинадцять воронів
g) Three sisters	7. Довга змія
h) A big lake	8. Дванадцять тістечок

Рис. Е.32. Вправа на переклад

Вправа 7. Вправа на вивчення нових лексичних одиниць (рис. Е.33).

Рис. Е.33. Нова лексика

Вправа 8. Вправа на закріплення нової лексики (рис. Е.34). Необхідно скласти словосполучення та знайти відповідний їм переклад.

a) two cranes	1) три сестры
b) eleven ravens	2) сім тарілок
c) one funny ladybird	3) два журавлі
d) twelve cakes	4) велике озеро
e) seven plates	5) одне кумедне сонечко
f) a long snake	6) одинадцять воронів
g) three sisters	7) довга змія
h) a big lake	8) дванадцять тістечок

Рис. Е.34. Вправа на закріплення нової лексики

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Зірки мудрих істин».

Учні прикріплюють до зображеного на ватмані зоряного неба свої зірки зі здобутими під час уроку знаннями.

ЗАНЯТТЯ 9.

Мета: навчити ставити перед собою цілі і досягти їх.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Що допомагає, а що заважає».

На аркуші, поділенім на дві частини, у першій колонці записують те, що учням допомагає вчитися, а в другій – те, що заважає. Потім вчитель обговорює написане з учнями.

Вправа 2. Вправа на переклад та повторення граматичних правил відмінювання дієслова to have; числівників та множини іменників (рис. Е.35).

Перекладіть речення на англійську мову

1. У мене є вісім тарілок. Вони на столі.
2. У нього немає журавля. У нього є папуга.
3. Я бачу довгу змію. Вона у густому лісі.
4. Де твоя сестра? Вона біля озера.
5. У мене є чотири тістечка. Вони на столі біля яблук.
6. Я бачу сонечко. Воно на квітці.
7. У мене є солодка цукерка. Моя цукерка на тарілці.

Рис. Е.35. Вправа на переклад

Вправа 3. Вправа на переклад та відпрацювання розмовних навиків (рис. Е.36). Необхідно перекласти текст на українську і поставити до тексту щонайменше 15 запитань.

In the Zoo.

This is a zoo.

I see a black bird in the cage. It is a raven. The raven is strong and clever. A blue plate is in the cage. A red apple is on the plate.

A yellow snake is in the tree. The snake is long and lazy. It is very kind.

A big crane is at the lake. It is brown. A green frog is at the crane.

I see a pink flower. A little ladybird is on the flower. It is red and black.

A little girl is in the zoo. She has got a sweet cake in her hand.

Рис. Е.36. Вправа на переклад

Вправа 4. Гра на відпрацювання граматики «Попкорн».

Вчитель готує речення для перекладу для відпрацювання стверджувальних, заперечних, питальних речень у часі Present Simple. Кожне речення написано на аркуші у вигляді попкорну. Учні по черзі достають «попкорн» зі стаканчика та перекладають речення. Якщо учень переклав правильно, він залишає «попкорн» собі. Виграє той, у кого найбільше «попкорну».

Вправа 5. Мотивація під час уроку: вправа «Загальні і конкретні цілі».

Постановка перед собою загальних цілей є дуже важливою, але має значний мотиваційний ефект лише в тому разі, коли потім конкретизується. Очевидно, що конкретні цілі мають значно більший мотиваційний вплив, сильніше спонукають людину до діяльності.

Завдання.

Розбийте досягнення вашої мети на етапи по таким критеріям:

1. Самостійно встановлювати ціль.
2. Бути особисто зацікавленим в досягненні.
3. Розробити конкретні етапи досягнення.
4. Встановити часові обмеження.
5. Чітко встановити конкретний результат.

Вправа 6. Пісня «Six little ducks» (рис. Е.37). Учні співають пісню разом з вчителем.

Заспівайте пісню

Six little ducks

Six little ducks that I once knew
 Fat once, skinny ones, fair ones too.
 But the one little duck with feather on his back,
 He led the others with a quack, quack, quack,
 quack, quack, quack, quack, quack, quack,
 He led the others with a quack, quack, quack.

Рис. Е.37. Пісня «Six little ducks»

Вправа 7. Вивчення нового правила читання (рис. Е.38).

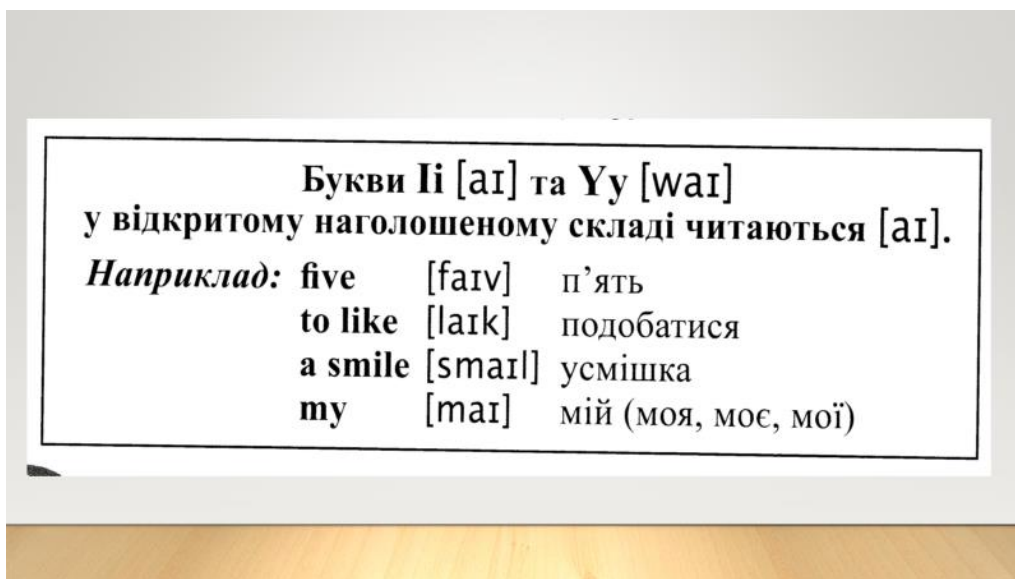

Рис. Е.38. Нове правило читання

Вправа 8. Вправа на відпрацювання нового правила читання (рис. Е.39).

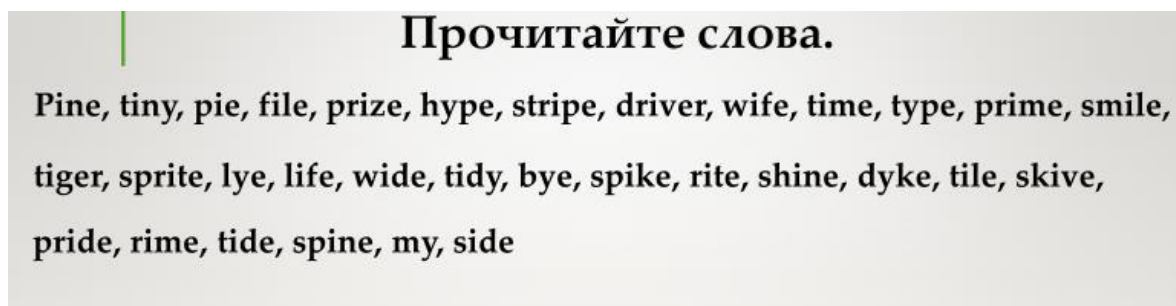

Рис. Е.39. Вправа на читання

Вправа 9. Завершальна мотивація: вправа-рефлексія «Символ уроку».

Вчитель пропонує учням оцінити роботу на уроці. Вчитель питає учнів який символ вони хотіли би намалювати, якщо їм сподобався урок та який, якщо ні. Учні потрібно взяти кольорові олівці та намалювати символ уроку.

ЗАНЯТТЯ 10.

Мета: формувати можливість самовираження і саморозкриття учнів, отримання зворотнього зв'язку від учнів, вироблення внутрішніх засобів та мотивів у вивченні англійської мови.

Вправа 1. Висхідна мотивація: вправа «Перспективи, пов'язані з

досягненням мети».

Поміркуйте і запишіть відповіді на такі запитання.

- Що обіцяє вам у майбутньому досягнення цих цілей?
- Заради чого варто докласти певних зусиль і долати труднощі?
- Проаналізуйте прямі та побічні результати і наслідки діяльності.

Вправа 2. Вправа на повторення правила утворення множини іменників (рис. Е.40).

Перекладіть словосполучення на англійську мову та запишіть числівники словами.

Зразок: 14 чашок – fourteen cups.

1. 14 пирогів	7. 12 апельсинів
2. 11 картошин	8. 17 огірків
3. 18 тарілок	9. 15 капусти
4. 13 лисиць	10. 18 помідорів
5. 19 книжкових шаф	11. 16 лавок
6. 15 тістечок	12. 13 суконь

Рис. Е.40. Вправа на утворення множини іменників

Вправа 3. Вивчення нових лексичних одиниць (рис. Е.41).

<p>A pie – [paɪ] – пиріг</p> 	<p>A cucumber – ['kju:kʌmbə] – огірок</p>
	<p>A cabbage – ['kæbɪdʒ] – капуста</p>

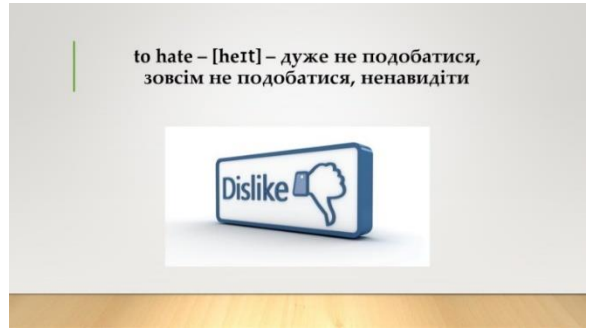
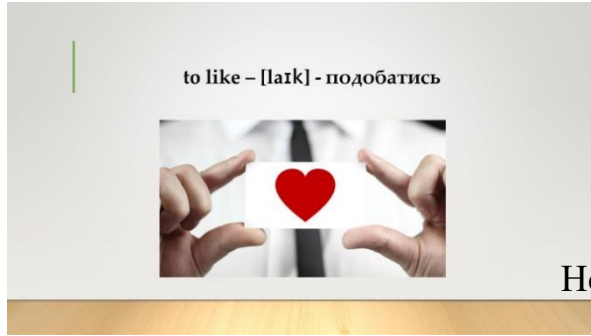

Рис. Е.41. Нова

Вправа 4. Закріплення нової лексики (рис. Е.42).

лексика

Вправа на лексики (рис. Е.42). Необхідно подивитися на м

Рис. Е.42. Вправа на закріплення нової лексики

Вправа 5. Мозковий штурм «Як покращити уроки англійської мови».

Учні висловлюють свої думи та пропозиції щодо покращення уроків англійської мови, які уроки найбільш цікаві для дітей, які теми, ідеї імпонують дітям. Діти пояснюють та аргументують свої думки. Наприкінці вчитель підсумовує висловлювання та пропозиції учнів.

Вправа 6. Мотивація під час уроку: вправа «Кроки до успіху».

Завдання:

1. На аркуші паперу (згодом можна просто в уяві) намалуйте сходи. На кожній сходинці напишіть дію, яка приведе вас до успіху (вершину сходів).

2. Заплющте очі й уявіть собі кожен «крок». Почекайте, поки образ стане виразним, чітким, поки його не відчує тіло (наприклад, ви пишете за столом).

3. Усвідомте (складіть список) усього, що вам заважає. Якщо це думки, які відволікають вас (радісні чи неприємні), зробіть глибокий вдих і «видихніть» їх.

Після цього вчитель обговорює з дітьми те, що не дивлячись на можливі труднощі на шляху до мети, які роблять нас тільки сильнішими, бажання досягти успіху переважає. Як говорить мудрість: «Дорогу подолає той, хто йде». На цьому етапі шляху в пригоді стають наші можливості, завдяки яким можна подолати перешкоди і досягти мети (вміння, таланти, риси характеру, люди, яких ми знаємо і які нам можуть допомогти, тобто наші ресурси).

Вчитель роздає ключі на яких написані твердження. Завдання групи - вибрати ті твердження як дадуть можливість розв'язати проблемну ситуацію. Учасники вибирають з усіх тверджень саме ті, що потрібні для прийняття правильного рішення.

Вправа 7. Вправа на закріплення лексики та розмовних умінь (рис. Е.43).

Необхідно подивитися на малюнки і сказати, що вам подобається, а що вам

зовсім не
подобається.

Рис. Е.43. Вправа на закріплення нової лексики

Вправа 8. Вправа на переклад (рис. Е.44).

Прочитайте та перекладіть речення на англійську мову.

1. У мене є одна червона ягода та три солодких тістечка.
2. Я бачу дванадцять тарілок, вісім виделок та одинадцять ложок на столі.
3. Де книжкова шафа?- Вона біля дверей.
4. Я люблю солодкі апельсини. Я не люблю капусту.
5. Який у тебе огірок?-У мене великий огірок.
6. Ми любимо яблука та пироги. Вони не люблять пироги.
7. У них у кімнаті є один стіл, дві коричневі книжкові шафи та диван.
8. Де сонечко?- Воно на квітці.

Рис. Е.44. Вправа на переклад

Вправа 9. Вправа-рефлексія «М'яч».

Діти стають у коло та передають один одному м'яч. Той, у кого в руках м'яч, говорить, про що дізнався на уроці сьогодні.